

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χίμαρη αντιθέσεις!

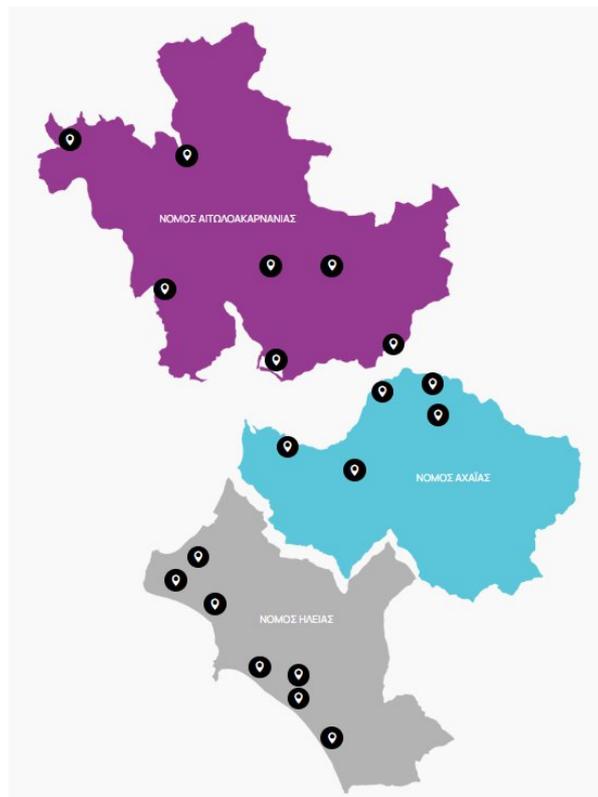

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Π3.8: Έρευνα για τη δράση της νέας Εναρμόνισης Οικογενειακής Ζωής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

ΠΑΤΡΑ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2026

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα

Επιτελική Σύνοψη.....	0
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή.....	3
1.1 Παρουσίαση του ρόλου του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στη Δυτική Ελλάδα.....	4
1.2 Η σημασία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης για την Εναρμόνιση Οικογενειακής Ζωής.....	6
1.3 Σκοπιμότητα της παρούσας μελέτης.....	8
Κεφάλαιο 2. Υφιστάμενη Κατάσταση στη Δυτική Ελλάδα.....	10
2.1 Συνοπτικό Δημογραφικό και κοινωνικό προφίλ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	11
2.2 Δημογραφικά προφίλ δυνητικών ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα.....	13
2.3 Ποσοτικοποίηση δημογραφικών προφίλ δυνητικών ωφελούμενων.....	17
2.4 Προσφορά και συμμετοχή σε υπηρεσίες φροντίδας.....	18
2.5 Συγκριτική ανάλυση και συμπεράσματα για την Υφιστάμενη Κατάσταση στη Δυτική Ελλάδα.....	19
Κεφάλαιο 3. Ευρωπαϊκό και Εθνικό στρατηγικό και θεσμικό πλαίσιο για την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.....	24
3.1 Ευρωπαϊκές στρατηγικές και κανονιστικές ρυθμίσεις για την εναρμόνιση οικογενειακής & επαγγελματικής ζωής.....	25
3.2 Εθνικό στρατηγικό και θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα.....	28
3.3 Σύνδεση της Δράσης με το Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2021–2027» και την Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ).....	32
3.4 Στρατηγική σημασία της Δράσης για την κοινωνική συνοχή, την ισότητα των φύλων και την κοινωνική ένταξη στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	36
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Έρευνας.....	43
4.1 Ερευνητική Προσέγγιση και Στόχοι.....	44
4.2 Πληθυσμός – Πεδίο Εφαρμογής.....	47
4.3 Μεθοδολογία συλλογής δεδομένων και διαμόρφωσης πλαισίου αξιολόγησης.....	48
4.4 Μέθοδοι σύνθεσης και ανάλυσης δεδομένων.....	52

4.5 Περιορισμοί και Προκλήσεις κατά την έρευνα.....	53
Κεφάλαιο 5. Συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας για τη Δράση Εναρμόνισης Επαγγελματικής και Οικονομικής ζωής - 2023.....	54
Κεφάλαιο 6. Αξιολόγηση των δράσεων «Εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο	56
6.1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» 2014-2020 και σύνδεση με τη Δράση.....	56
6.2. Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2014-2020» και σύνδεση με τη Δράση.....	61
6.3 Δράση «Εναρμόνιση» της περιόδου 2014–2020 στη Δυτική Ελλάδα	65
6.4 Αξιολόγηση Δράσης «Εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση και στα ΠΕΠ.....	67
6.4.1 Πλαίσιο Αξιολόγησης.....	67
6.4.2 Βασικά ευρήματα της αξιολόγησης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο...69	
6.4.3 Αξιολόγηση της συμβολής των δράσεων σε σχέση με τους Ειδικούς Στόχους και τα αναμενόμενα αποτελέσματα των αντίστοιχων επενδυτικών προτεραιοτήτων του Τομεακού Προγράμματος ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ.....	72
6.4.4 Αξιολόγηση της συμβολής των δράσεων σε σχέση με τους Ειδικούς Στόχους και τα αναμενόμενα αποτελέσματα των αντίστοιχων επενδυτικών προτεραιοτήτων του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα» 2014-2020	73
6.5 SWOT Ανάλυση της Δράσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2014-2020) με βάση την αξιολόγηση.....	75
6.6 Συμπεράσματα και βασικοί τομείς εστίασης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	77
Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα έρευνας και κατευθύνσεις πολιτικής για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	79
7.1. Συμπεράσματα έρευνας.....	79
7.2. Κατευθύνσεις πολιτικής για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στο πλαίσιο της Εναρμόνισης Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής.....	81
Βιβλιογραφία	83

Περιεχόμενα Πινάκων

Πίνακας 1: Βασικοί δείκτες πλαισίου (τελευταία διαθέσιμη τιμή).....	12
Πίνακας 2: Δείκτες απασχόλησης/ανεργίας (σύγκριση πλαισίου)	13
Πίνακας 3: Ενδεικτικές ευαλωτότητες στοχευμένων ομάδων (πλαίσιο πολιτικής).....	16
Πίνακας 4: Εκτιμώμενος πληθυσμός δυνητικών ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα	18
Πίνακας 5: Παράγοντες επάρκειας προσφοράς φροντίδας (συνοπτική αποτύπωση αναγκών ΠΔΕ).....	19
Πίνακας 6: Συγκριτικοί κοινωνικοί και δημογραφικοί δείκτες (Δυτική Ελλάδα – Ελλάδα – ΕΕ).....	21
Πίνακας 7. Διάγραμμα Ροής Μεθοδολογίας.....	46
Πίνακας 8: Συμμετοχή ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα - Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» (2014–2020).....	66
Πίνακας 9. SWOT Ανάλυση της Δράσης με βάση την αξιολόγηση της δράσης στο Πλαίσιο του ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ και του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα» 2014-2020	75

Επιτελική Σύνοψη

Η παρούσα μελέτη (Π3.8) αποτελεί μια ολοκληρωμένη αξιολογική αποτίμηση και στρατηγική ανάλυση της Δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ), ενόψει της πλήρους ανάπτυξης της προγραμματικής περιόδου 2021–2027. Η Δράση εξετάζεται όχι ως μεμονωμένο μέτρο, αλλά ως δομικό εργαλείο κοινωνικής πολιτικής με πολυδιάστατο αντίκτυπο στην κοινωνική ένταξη, την ισότητα των φύλων, την απασχόληση και την προστασία του παιδιού. Η έρευνα εκπονήθηκε υπό την επιστημονική εποπτεία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης, λειτουργώντας ως κρίσιμος μηχανισμός τεκμηρίωσης για την Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) και την επίτευξη των στόχων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+), ειδικά στο πλαίσιο του Στόχου Πολιτικής 4 «Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη».

Το Κοινωνικοοικονομικό Πλαίσιο και η Αναγκαιότητα της Παρέμβασης

Η αναγκαιότητα της παρέμβασης τεκμηριώνεται από το ιδιαίτερα επιβαρυνόμενο κοινωνικοοικονομικό προφίλ της Περιφέρειας. Με τον πληθυσμό σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE) να ανέρχεται στο 35,2% (στοιχεία 2023), η ΠΔΕ υπερβαίνει σημαντικά τον εθνικό (26,1%) και τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (21,6%). Ταυτόχρονα, η περιοχή αντιμετωπίζει δημογραφική συρρίκνωση με χαμηλό δείκτη γονιμότητας (~1,3–1,4) και υψηλή ανεργία, ιδιαίτερα στις γυναίκες. Σε αυτό το περιβάλλον υψηλής ευαλωτότητας, η πρόσβαση σε δωρεάν και ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας μέσω voucher καθίσταται κρίσιμο εργαλείο για την άρση των κοινωνικών αποκλεισμών, την ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης και τη δημογραφική θωράκιση της Περιφέρειας.

Μεθοδολογική Προσέγγιση

Η μελέτη βασίζεται στη συστηματική επεξεργασία και σύνθεση δευτερογενών δεδομένων (desk research). Αξιοποιεί και διασταυρώνει (triangulation) στοιχεία από τρεις κύριες πηγές: (α) τις επίσημες εκθέσεις αξιολόγησης του Τομεακού Προγράμματος και των ΠΕΠ της περιόδου 2014–2020, (β) στατιστικά δεδομένα της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ, και (γ) προηγούμενες έρευνες του Παρατηρητηρίου (baseline 2022). Η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει την εγκυρότητα των ευρημάτων και επιτρέπει τη διαχρονική σύγκριση της αποτελεσματικότητας της Δράσης.

Βασικά Ευρήματα Αξιολόγησης

Η ανάλυση ανέδειξε τη διττή φύση των αποτελεσμάτων της Δράσης στην ΠΔΕ:

- Θετικός Κοινωνικός Αντίκτυπος: Η ex-post αξιολόγηση κατέδειξε ότι η Δράση λειτούργησε ως ισχυρό «δίκτυ ασφαλείας». Το 90,9% των ωφελούμενων γυναικών διατήρησε τη θέση εργασίας του χάρη στη φύλαξη των παιδιών, ενώ το 23,6% των προηγούμενων άνεργων ωφελουμένων επανεντάχθηκε στην αγορά εργασίας, επίδοση που ξεπερνά τον εθνικό μέσο όρο. Εντυπωσιακή ήταν η υπερκάλυψη της στοχοθεσίας (396,4%) για την ενεργοποίηση ωφελουμένων που φροντίζουν ΑμεΑ, αποδεικνύοντας ότι η Δράση κάλυψε μια τεράστια λανθάνουσα κοινωνική ανάγκη.
- Δομικές Αδυναμίες και Προκλήσεις: Παρά την επιτυχία, εντοπίστηκε σοβαρή αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης. Η Δυτική Ελλάδα κατέγραψε υψηλό ποσοστό «ανεργών» vouchers (12,3%), το οποίο οφείλεται κυρίως στο οξύ έλλειμμα θέσεων σε Βρεφικούς Σταθμούς (0–2,5 ετών). Επιπλέον, καταγράφηκαν έντονες χωρικές ανισότητες, με ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας και της Ηλείας να εμφανίζουν σημαντικά κενά υποδομών, δημιουργώντας συνθήκες γεωγραφικού αποκλεισμού.

Στρατηγικές Κατευθύνσεις Πολιτικής (2021-2027)

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η μελέτη διαμορφώνει έναν ολοκληρωμένο οδικό χάρτη παρεμβάσεων, ιεραρχημένο σε τρία επίπεδα:

- Βραχυπρόθεσμα (Άμεση Διαχείριση): Ενεργοποίηση των αδρανών vouchers μέσω μηχανισμού πληροφόρησης και στοχευμένη ενημέρωση σε θύλακες φτώχειας (π.χ. Ρομά, απομακρυσμένα χωριά) για τη μεγιστοποίηση της συμμετοχής.
- Μεσοπρόθεσμα (Δομική Ενίσχυση): Στροφή των επενδύσεων στη δημιουργία νέων βρεφικών τμημάτων για την κάλυψη του ελλείμματος και θεσμοθέτηση κινήτρων για τη λειτουργία δομών σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, ώστε να αμβλυνθούν οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες.
- Μακροπρόθεσμα (Στρατηγικός Μετασχηματισμός): Διασύνδεση των παροχών προς άνεργες μητέρες με ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης (συμβουλευτική, κατάρτιση) και ποιοτική αναβάθμιση των υπηρεσιών με εξειδικευμένο προσωπικό, μεταβαίνοντας από το μοντέλο της «φύλαξης» σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα παιδικής προστασίας, πλήρως εναρμονισμένο με την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί.

Συμπερασματικά, η Δράση «Εναρμόνιση» αναδεικνύεται σε κεντρικό πυλώνα κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η συνέχιση και η βελτιστοποίησή της, μέσω της τεκμηρίωσης που παρέχει το Περιφερειακό

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χίματα αντίδοσης!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Παρατηρητήριο, αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την καταπολέμηση της φτώχειας, τη στήριξη της οικογένειας και την επίτευξη των περιφερειακών στόχων ανάπτυξης στη νέα εποχή.

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

Η υποστήριξη της οικογένειας και η προστασία του παιδιού αποτελούν κεντρικές προτεραιότητες της κοινωνικής πολιτικής, τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στην Ελλάδα των τελευταίων ετών αναδεικνύεται έντονα η ανάγκη για ενίσχυση των οικογενειών, λόγω μιας σειράς δημογραφικών και κοινωνικοοικονομικών προκλήσεων. Ο δείκτης γονιμότητας κινείται σταθερά σε χαμηλά επίπεδα – περίπου 1,3 παιδιά ανά γυναίκα, πολύ κάτω από το όριο αντικατάστασης των γενεών (2,1). Η υπογεννητικότητα, σε συνδυασμό με τη γήρανση του πληθυσμού και τη φυγή νέων στο εξωτερικό, έχει οδηγήσει σε μείωση των γεννήσεων και συρρίκνωση του ενεργού πληθυσμού, γεγονός που απειλεί τη βιωσιμότητα του κοινωνικού ιστού.

Παράλληλα, οι οικονομικές κρίσεις της προηγούμενης δεκαετίας και πρόσφατα η πανδημία συνέβαλαν σε διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Ειδικότερα, η παιδική φτώχεια παραμένει σε ανησυχητικά επίπεδα: το 33,6% των παιδιών στην Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρή υλική στέρση το 2024 – το υψηλότερο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, περίπου 1 στα 4 παιδιά (27,9%) στη χώρα μας βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού. Τα δεδομένα αυτά υπογραμμίζουν ότι πολλές οικογένειες αδυνατούν να καλύψουν βασικές ανάγκες, ενώ τα παιδιά τους στερούνται αγαθά και υπηρεσίες απαραίτητες για ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης. Η «θλιβερή πρωτιά» της Ελλάδας στην παιδική φτώχεια στην ΕΕ αναδεικνύει εμφατικά το επείγον της λήψης μέτρων για την υποστήριξη των νοικοκυριών με παιδιά και την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων (Eurostat, 2025).

Μπροστά σε αυτές τις προκλήσεις, το κράτος πρόνοιας αναζητά αποτελεσματικούς τρόπους παρέμβασης. Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στη στήριξη της οικογένειας ως θεμελιώδους κοινωνικού θεσμού και στην προστασία των παιδιών ως ευάλωτης πληθυσμιακής ομάδας. Η οικογένεια διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κοινωνική συνοχή, αλλά ταυτόχρονα πλήττεται από τις οικονομικές πιέσεις, τις μεταβολές στις εργασιακές σχέσεις και τα δημογραφικά δεδομένα. Οι δημόσιες πολιτικές καλούνται να ενισχύσουν τις οικογένειες, παρέχοντας οικονομική στήριξη, υπηρεσίες φροντίδας, ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αλλά και ένα ασφαλές περιβάλλον για τα παιδιά.

Η ελληνική Πολιτεία τα τελευταία χρόνια έχει αναλάβει πρωτοβουλίες σε πολλαπλά επίπεδα: από επιδοματικές πολιτικές (όπως το επίδομα παιδιού, το επίδομα γέννησης) μέχρι την ανάπτυξη υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας (βρεφονηπιακοί σταθμοί, κέντρα δημιουργικής απασχόλησης) και την θεσμική θωράκιση των δικαιωμάτων των

ανηλίκων. Οι προσπάθειες αυτές ευθυγραμμίζονται συχνά με τις στρατηγικές κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει θέσει την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας και την υποστήριξη της οικογένειας στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021).

Η παρούσα μελέτη έρχεται να συγκεντρώσει και να αξιολογήσει αυτές τις προσπάθειες στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, μέσα από τη συστηματική ανάλυση και σύνθεση των αποτελεσμάτων των δράσεων εναρμόνισης.

1.1 Παρουσίαση του ρόλου του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης στη Δυτική Ελλάδα

Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας συγκροτήθηκε στο πλαίσιο της ευρύτερης εθνικής και περιφερειακής στρατηγικής για την κοινωνική συνοχή, με σκοπό να αποτελέσει το βασικό σημείο αναφοράς για την παρακολούθηση, τεκμηρίωση και αξιολόγηση των πολιτικών κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ένταξης. Η δημιουργία και λειτουργία του συνδέεται οργανικά με τον Μηχανισμό Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας, ο οποίος στοχεύει στη δυναμική αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων κοινωνικών αναγκών και στη διαμόρφωση καινοτόμων παρεμβάσεων που προάγουν την κοινωνική ένταξη (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης, 2023).

Η ανάγκη για την ανάπτυξη τέτοιων μηχανισμών είναι εμφανής αν ληφθεί υπόψη η κοινωνικοοικονομική εικόνα της Δυτικής Ελλάδας. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat (2024), το 26,1% του πληθυσμού της Ελλάδας βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, ενώ στη Δυτική Ελλάδα το αντίστοιχο ποσοστό αγγίζει το 35,2%, κατατάσσοντας την Περιφέρεια στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της χώρας. Τα ποσοστά αυτά είναι σημαντικά υψηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, που το 2023 κυμαινόταν στο 21,6% (Eurostat, 2024). Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνει τη στρατηγική σημασία της λειτουργίας του Παρατηρητηρίου ως φορέα τεκμηρίωσης και συντονισμού κοινωνικών πολιτικών στην Περιφέρεια.

Στόχοι και στρατηγικός ρόλος

Το Παρατηρητήριο έχει ως βασικό στόχο τη συστηματική συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση κοινωνικών δεδομένων, με σκοπό την τεκμηρίωση των πολιτικών κοινωνικής ένταξης και την υποστήριξη του σχεδιασμού και της υλοποίησης παρεμβάσεων.

Αποτελεί τον επιχειρησιακό βραχίονα της Περιφέρειας για την κοινωνική πολιτική, παρέχοντας το πλαίσιο διοικητικής, τεχνικής και επιστημονικής οργάνωσης, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών (ΠΔΕ, 2022). Παράλληλα, λειτουργεί σε στενή σύνδεση με τον Εθνικό Μηχανισμό Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, συνεισφέροντας σε μια ομοιόμορφη και συντονισμένη εφαρμογή των πολιτικών κοινωνικής ένταξης σε εθνικό επίπεδο (Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων, 2021).

Η στρατηγική σημασία του Παρατηρητηρίου έγκειται στη δυνατότητά του να λειτουργεί ως κόμβος συνεργασίας και διασύνδεσης: αφενός, δικτυώνει τους δήμους της Περιφέρειας, ενισχύοντας τον συντονισμό των τοπικών δράσεων· αφετέρου, φέρνει σε επαφή δημόσιους φορείς, ιδιωτικούς παρόχους κοινωνικής φροντίδας και τις ίδιες τις τοπικές κοινωνίες, προκειμένου να εντοπιστούν και να αντιμετωπιστούν έγκαιρα τα κοινωνικά προβλήματα (Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, ο ρόλος του Παρατηρητηρίου επικεντρώνεται στην επιστημονική τεκμηρίωση των πολιτικών εναρμόνισης, αξιοποιώντας τα διαθέσιμα στοιχεία.

Σκοπός και αρμοδιότητες

Σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας του, το Παρατηρητήριο έχει ως σκοπό να συμβάλει στην πρόληψη, την παρέμβαση-υποστήριξη και τη δικτύωση-διασύνδεση των φορέων κοινωνικής πολιτικής. Οι βασικές του αρμοδιότητες περιλαμβάνουν:

- την εκπόνηση μελετών για τη μέτρηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού·
- τη διενέργεια κοινωνικών ερευνών για τον σχεδιασμό στοχευμένων προγραμμάτων·
- τη συμμετοχή σε διακρατικά και διεθνικά δίκτυα ανταλλαγής τεχνογνωσίας·
- τον συντονισμό των δήμων σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης και προστασίας·
- τη δικτύωση όμορων δήμων για την αντιμετώπιση κοινών κοινωνικών αναγκών·
- την παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων, όπως η ακραία φτώχεια, τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά και η ενεργειακή στέρηση (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης, 2023).

Με τον τρόπο αυτό, το Παρατηρητήριο λειτουργεί όχι μόνο ως παρατηρητής αλλά και ως καταλύτης αλλαγής, ενισχύοντας την τεκμηριωμένη λήψη αποφάσεων και

διασφαλίζοντας ότι οι κοινωνικές πολιτικές της Περιφέρειας ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες του πληθυσμού.

Θεσμικό πλαίσιο

Η λειτουργία του Παρατηρητηρίου εντάσσεται στο πλαίσιο της Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ), η οποία αποτελεί υποχρέωση που απορρέει από την εθνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία. Ο ρόλος του είναι να στηρίζει την εφαρμογή και την αξιολόγηση των πολιτικών που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) και συνδέονται με τον Στόχο Πολιτικής 4 «Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη» στο πλαίσιο του Προγράμματος «Δυτική Ελλάδα 2021–2027» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021). Μέσω της συμμετοχής του στο ενιαίο γεωπληροφοριακό σύστημα του Εθνικού Μηχανισμού, το Παρατηρητήριο τροφοδοτεί τα εθνικά και ευρωπαϊκά όργανα με επικαιροποιημένα δεδομένα, διασφαλίζοντας την ευθυγράμμιση των πολιτικών με τις ευρωπαϊκές προτεραιότητες (ΕΚ, 2022).

Σύνδεση με την κοινωνική πραγματικότητα

Η ανάγκη για ισχυρό μηχανισμό κοινωνικής ένταξης είναι ιδιαίτερα εμφανής στη Δυτική Ελλάδα, όπου οι κοινωνικές ανισότητες παραμένουν έντονες. Η Περιφέρεια καταγράφει συστηματικά υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, ιδίως στους νέους και τις γυναίκες, σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο (ΕΛΣΤΑΤ, 2023). Επιπλέον, οι ανισότητες ενισχύονται από τις επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης, που οδήγησε σε αύξηση του ποσοστού των νοικοκυριών σε ενεργειακή φτώχεια (Ρηγόπουλος, 2022). Σε αυτό το πλαίσιο, η λειτουργία του Παρατηρητηρίου είναι ζωτικής σημασίας, καθώς παρέχει δεδομένα και εργαλεία που επιτρέπουν τη διαμόρφωση στοχευμένων πολιτικών, όπως η Δράση για την Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής.

Συνολικά, το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Δυτικής Ελλάδας συνιστά έναν θεμελιώδη πυλώνα κοινωνικής πολιτικής. Μέσω της επιστημονικής τεκμηρίωσης, της συνεχούς παρακολούθησης κοινωνικών δεικτών και της δικτύωσης με τοπικούς και διεθνείς φορείς, συμβάλλει αποφασιστικά στη μείωση των ανισοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, σε πλήρη αρμονία με τις εθνικές στρατηγικές και τους ευρωπαϊκούς στόχους.

1.2 Η σημασία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης για την Εναρμόνιση Οικογενειακής Ζωής

Η δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» αποτελεί μια από τις πιο στοχευμένες και ουσιαστικές παρεμβάσεις κοινωνικής πολιτικής στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Σκοπός της είναι να διευκολύνει την πρόσβαση οικογενειών με χαμηλά εισοδήματα σε υπηρεσίες φροντίδας και δημιουργικής απασχόλησης για βρέφη, παιδιά και άτομα με αναπηρία, προκειμένου να στηριχθεί η απασχόληση – κυρίως των γυναικών – και να διασφαλιστεί η ισότιμη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2021· Ρηγόπουλος, 2023). Η συμβολή του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της ΠΔΕ στην υλοποίηση και αξιολόγηση αυτής της δράσης είναι καθοριστική, καθώς αποτελεί τον κατεξοχήν μηχανισμό τεκμηρίωσης, συντονισμού και αξιολόγησης των επιπτώσεων της στην κοινωνική συνοχή.

Αρχικά, το Παρατηρητήριο παρέχει το αναγκαίο θεσμικό και επιστημονικό πλαίσιο για την παρακολούθηση της δράσης. Μέσω της συλλογής και ανάλυσης πρωτογενών και δευτερογενών δεδομένων (όπως απογραφικά δελτία, στοιχεία ωφελούμενων, συνεντεύξεις με φορείς και δικαιούχους), καταγράφει την αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και συμβάλλει στην αποτύπωση των κοινωνικών αναγκών που καλύπτονται ή μένουν ακάλυπτες (ΠΔΕ, 2022· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023). Η διαδικασία αυτή ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία των πολιτικών, καθώς βασίζεται σε αξιόπιστα δεδομένα και ποσοτικοποιημένους δείκτες κοινωνικής ένταξης.

Επιπλέον, η δράση της Εναρμόνισης συνδέεται άμεσα με τις προτεραιότητες της Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ), η οποία τονίζει την ανάγκη για μείωση των ανισοτήτων, προώθηση της ισότητας φύλων και στήριξη των ευάλωτων ομάδων. Η Δυτική Ελλάδα καταγράφει σταθερά υψηλά ποσοστά ανεργίας γυναικών και χαμηλά ποσοστά συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας (ΕΛΣΤΑΤ, 2023). Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η δυνατότητα πρόσβασης σε δωρεάν θέσεις παιδικής φροντίδας αποτελεί κρίσιμο εργαλείο κοινωνικής πολιτικής, το οποίο αποτρέπει την περιθωριοποίηση, προάγει την επαγγελματική ισότητα και ενισχύει την οικονομική ανεξαρτησία των γυναικών. Το Παρατηρητήριο, με την αρμοδιότητά του να αξιολογεί την κοινωνική επίδραση τέτοιων παρεμβάσεων, διασφαλίζει ότι οι δράσεις εναρμόνισης αποτυπώνονται ως πολιτικές με κοινωνική προστιθέμενη αξία (Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Η σημασία του Παρατηρητηρίου δεν περιορίζεται μόνο στη μέτρηση δεικτών και αποτελεσμάτων, αλλά εκτείνεται και στη συμβολή του στη διαμόρφωση πολιτικών προτάσεων. Τα πορίσματα των ερευνών του, όπως αυτή για την Εναρμόνιση Οικογενειακής Ζωής στην ΠΔΕ, τροφοδοτούν τους αρμόδιους φορείς (Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης ΠΔΕ, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, Υπουργείο Οικογενείας και Κοινωνικής Συνοχής) με εμπειριστατωμένα στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν σε βελτίωση του σχεδιασμού των προγραμμάτων. Ήδη από τις πρώτες αξιολογήσεις του προγράμματος καταγράφηκαν προτάσεις βελτίωσης, όπως η διεύρυνση του ωραρίου των δομών, η ένταξη περισσότερων βρεφών και η ενίσχυση του προσωπικού με εξειδικευμένες ειδικότητες (Ρηγόπουλος, 2023). Η ανάλυση αυτών των στοιχείων από το Παρατηρητήριο ενισχύει την κυκλική διαδικασία πολιτικής μάθησης, διασφαλίζοντας ότι τα προγράμματα προσαρμόζονται στις ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

Ένα ακόμη κρίσιμο σημείο αφορά τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της δράσης. Η Εναρμόνιση Οικογενειακής Ζωής υλοποιείται με τη συγχρηματοδότηση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+), στο πλαίσιο του Στόχου Πολιτικής 4 «Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη». Σε αυτό το πλαίσιο, το Παρατηρητήριο λειτουργεί ως εργαλείο γεφύρωσης μεταξύ της ευρωπαϊκής στρατηγικής και των τοπικών αναγκών. Μέσω της συμμετοχής του στο Ενιαίο Γεωπληροφοριακό Σύστημα του Εθνικού Μηχανισμού, διαβιβάζει επικαιροποιημένα δεδομένα και δείκτες στην εθνική και ευρωπαϊκή διοίκηση, συμβάλλοντας στην παρακολούθηση της προόδου και στην αξιολόγηση των δράσεων σε πολυεπίπεδο governance (European Commission, 2021).

Συνοψίζοντας, η σημασία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης για τη δράση Εναρμόνισης Οικογενειακής Ζωής έγκειται στο ότι εξασφαλίζει την επιστημονική τεκμηρίωση των παρεμβάσεων, ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία, επιτρέπει τη συνεχή αξιολόγηση και βελτίωση των δράσεων και, κυρίως, αναδεικνύει τη διάσταση της κοινωνικής ένταξης ως αναπόσπαστο τμήμα της πολιτικής ισότητας φύλων και στήριξης οικογενειών. Χωρίς τη συμβολή του, η δράση θα στερούταν της αναγκαίας τεκμηριωμένης αξιολόγησης, η οποία αποτελεί βασική προϋπόθεση τόσο για τη συνέχιση όσο και για την αναβάθμιση των πολιτικών που στηρίζουν την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

1.3 Σκοπιμότητα της παρούσας μελέτης

Η εκπόνηση της μελέτης Π3.8, με αντικείμενο τη διερεύνηση της δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής», εντάσσεται στο πλαίσιο της επιτακτικής

ανάγκης για τη συστηματική και τεκμηριωμένη αξιολόγηση των πολιτικών κοινωνικής συνοχής που εφαρμόζονται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ενόψει της προγραμματικής περιόδου 2021–2027. Η συγκεκριμένη παρέμβαση, η οποία συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+), υπηρετεί τον Στόχο Πολιτικής 4 «Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη» (European Commission, 2021), αποσκοπώντας στην ενίσχυση της ισότιμης πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας, στη στήριξη των νοικοκυριών με χαμηλά εισοδήματα και στη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής μέσω της παροχής δωρεάν υπηρεσιών φροντίδας και δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά και άτομα με αναπηρία.

Σε αυτό το θεσμικό πλαίσιο, η σκοπιμότητα της παρούσας μελέτης υπερβαίνει τον χαρακτήρα μιας τυπικής απογραφής πεπραγμένων. Λειτουργεί ως ένα στρατηγικό εργαλείο λήψης αποφάσεων, η αξία του οποίου θεμελιώνεται στη μεθοδολογική του προσέγγιση. Κεντρικός στόχος είναι η τεκμηρίωση της υφιστάμενης κατάστασης - λαμβάνοντας υπόψη το ευρύτερο θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο- και ο ακριβής προσδιορισμός των αναγκών, των κενών και των προοπτικών βελτίωσης.

Η επίτευξη των στόχων αυτών διασφαλίζεται μέσω της μεθοδολογίας της συστηματικής επεξεργασίας και σύνθεσης δευτερογενών δεδομένων. Η ανάλυση δεν περιορίζεται σε επιφανειακές παρατηρήσεις, αλλά εμβαθύνει στα πορίσματα των επίσημων ερευνών αλλά και των εκθέσεων αξιολόγησης του Τομεακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ) και του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας 2014-2020. Μέσω αυτής της διαδικασίας, διερευνάται επισταμένως ο βαθμός ανταπόκρισης των δομών στις ανάγκες των ωφελούμενων, ο κοινωνικός τους αντίκτυπος και η εναρμόνισή τους με τους στρατηγικούς στόχους των προγραμμάτων.

Η επιχειρησιακή χρησιμότητα της μελέτης αναλύεται σε τρεις διακριτούς άξονες, οι οποίοι απορρέουν άμεσα από την εφαρμοσμένη μεθοδολογία:

1. Αξιολογική Τεκμηρίωση Αποτελεσμάτων (Evidence-based Evaluation): Η μελέτη συστηματοποιεί τα ευρήματα από την υλοποίηση της δράσης κατά την περίοδο 2014-2020, παρέχοντας αδιαμφισβήτητα τεκμήρια για την αποτελεσματικότητά της. Ειδικότερα, αναδεικνύονται οι εξαιρετικές επιδόσεις που σημειώθηκαν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ως προς την επανένταξη των ανέργων στην αγορά εργασίας, στοιχείο που επιβεβαιώνει τον ρόλο της δράσης ως ενεργητικής πολιτικής απασχόλησης και όχι απλώς ως επιδοματικού μέτρου.

2. Διαγνωστική Ακρίβεια Δομικών Προβλημάτων: Μέσω της συνθετικής ανάλυσης των δεδομένων, η μελέτη λειτουργεί διαγνωστικά, εντοπίζοντας τις παθογένειες του συστήματος. Καταγράφονται με σαφήνεια ζητήματα όπως η αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης, με ιδιαίτερη έμφαση στο έλλειμμα θέσεων για βρέφη, καθώς και οι έντονες γεωγραφικές ανισότητες μεταξύ των αστικών κέντρων και των αγροτικών περιοχών της Περιφέρειας. Η διάγνωση αυτή είναι απαραίτητη για την μετάβαση από τις οριζόντιες πολιτικές σε στοχευμένες παρεμβάσεις.
3. Διαμόρφωση Στρατηγικών Τομέων Εστίασης (Policy Formulation): Το τελικό προϊόν της ανάλυσης είναι η διατύπωση τεκμηριωμένων κατευθύνσεων πολιτικής για τη νέα περίοδο 2021-2027. Εξετάζοντας παραδείγματα καλών πρακτικών, η μελέτη προτείνει συγκεκριμένες παρεμβάσεις για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των ωφελούμενων, εστιάζοντας στη διεύρυνση των ωραρίων λειτουργίας, την πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού και τη θεσμοθέτηση μόνιμων πολιτικών στήριξης.

Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη συνιστά τον συνδετικό κρίκο μεταξύ των δεδομένων της προηγούμενης περιόδου και του στρατηγικού σχεδιασμού της επόμενης, διασφαλίζοντας ότι η ενδυνάμωση της οικογενειακής και παιδικής προστασίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας θα βασίζεται σε στέρεα επιστημονικά δεδομένα και ρεαλιστική αποτίμηση αναγκών

Κεφάλαιο 2. Υφιστάμενη Κατάσταση στη Δυτική Ελλάδα

Το παρόν κεφάλαιο αποτυπώνει την υφιστάμενη κοινωνικοοικονομική εικόνα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ) ως «σημείο εκκίνησης» (baseline) για την αξιολόγηση της Δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» την περίοδο 2021–2027. Στόχος είναι να τεκμηριωθούν με επικαιροποιημένα και επίσημα στοιχεία οι βασικές διαστάσεις που επηρεάζουν άμεσα την πρόσβαση των νοικοκυριών σε υπηρεσίες φροντίδας και την ικανότητα των γονέων—ιδίως των γυναικών—να συμμετέχουν και να παραμένουν στην αγορά εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο, το κεφάλαιο λειτουργεί ως αναφορά για τη μετέπειτα ανάλυση αποτελεσματικότητας της Δράσης (κεφάλαια αποτελεσμάτων και προτάσεων πολιτικής), εξασφαλίζοντας συγκρισιμότητα με παλαιότερες περιόδους αλλά και με τον εθνικό/ευρωπαϊκό μέσο όρο (Eurostat, 2024· Eurostat, 2025· ΕΛΣΤΑΤ, 2024· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Συγκεκριμένα, η ενότητα εξετάζει τέσσερις συμπληρωματικούς άξονες: (α) δημογραφική δυναμική (γεννήσεις, συνολικός δείκτης γονιμότητας, ηλικιακή διάρθρωση) που προσδιορίζει τον δυνητικό πληθυσμό παιδιών προσχολικής/σχολικής ηλικίας και τις ανάγκες ECEC, (β) κοινωνική ευαλωτότητα και συνθήκες διαβίωσης (AROPE, υλική/σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση, χαμηλή ένταση εργασίας νοικοκυριών) ως δείκτες κινδύνου για τα παιδιά και τις οικογένειες, (γ) αγορά εργασίας και φύλο (απασχόληση/ανεργία 20–64, γυναικεία απασχόληση, ποιοτικά στοιχεία συμμετοχής) που αποτυπώνουν το «πεδίο» στο οποίο η Εναρμόνιση παρεμβαίνει, και (δ) πρόσβαση/κάλυψη υπηρεσιών φροντίδας (συμμετοχή παιδιών 3+ στην προσχολική αγωγή, διαθεσιμότητα δομών, χωρικές ανισότητες) που συνδέονται ευθέως με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Φροντίδας και της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί (European Commission, 2022· Council of the EU, 2021). Στο πλαίσιο αυτό, η ΠΔΕ—με επίμονα υψηλά ποσοστά κοινωνικής τρωτότητας και χαμηλές δημογραφικές επιδόσεις—αποτελεί «περιοχή προτεραιότητας» για επενδύσεις σε ποιοτικές, προσβάσιμες και οικονομικά προσιτές υπηρεσίες φροντίδας, όπως τεκμηριώθηκε και στο Κεφ. 1–2 (Eurostat, 2024–2025· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Μεθοδολογικά, το κεφάλαιο στηρίζεται σε επίσημες πηγές (Eurostat: EU-SILC, LFS, ECEC· ΕΛΣΤΑΤ: Φυσική Κίνηση Πληθυσμού/εργασιακοί δείκτες· διοικητικά δεδομένα) και σε επικαιροποιήσεις της περιφερειακής τεκμηρίωσης του Παρατηρητηρίου, ώστε οι πίνακες και οι δείκτες που παρουσιάζονται να αντανakλούν την πιο πρόσφατη διαθέσιμη γνώση (Eurostat, 2024–2025· ΕΛΣΤΑΤ, 2024· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023). Παράλληλα, όπου είναι εφικτό, επιχειρείται χωρική ανάλυση ανά Περιφερειακή Ενότητα (Αχαΐα, Αιτωλοακαρνανία, Ηλεία) και διάκριση αστικών/αγροτικών περιοχών, ώστε να αναδειχθούν εσωτερικές ανισότητες που επηρεάζουν την πραγματική πρόσβαση των ωφελούμενων στις δομές. Η ερμηνεία των δεικτών γίνεται συγκριτικά (ΠΔΕ–Ελλάδα–ΕΕ-27) και διαχρονικά, ώστε να καταστεί σαφές αν η νέα προγραμματική περίοδος εκκινεί από ευνοϊκότερη ή δυσμενέστερη θέση έναντι της 2014–2020 (Ρηγόπουλος, 2023· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Τέλος, το κεφάλαιο εισάγει τα βασικά συμπεράσματα αναγκών που θα καθοδηγήσουν το εμπειρικό σκέλος της μελέτης: το υψηλό AROPE και η χαμηλή γονιμότητα καθιστούν την προσχολική φροντίδα «διπλό αγαθό»—ως δικαίωμα του παιδιού και ως προϋπόθεση ισότιμης συμμετοχής των γονέων στην εργασία—ενώ οι ελλείψεις χωρικής κάλυψης/ωραρίου και η ανάγκη εξειδικευμένου προσωπικού αποτελούν κρίσιμες παραμέτρους για την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα της Δράσης στην ΠΔΕ (Eurostat, 2024–2025· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023). Οι επόμενες υποενότητες

αναπτύσσουν αναλυτικά τα ανωτέρω με πίνακες και σχολιασμό, δημιουργώντας το τεκμηριωτικό υπόβαθρο για την αποτίμηση των αποτελεσμάτων και τη διατύπωση στοχευμένων προτάσεων πολιτικής.

2.1 Συνοπτικό Δημογραφικό και κοινωνικό προφίλ Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (NUTS-2: EL63) συγκαταλέγεται διαχρονικά στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες της χώρας, με υψηλότερους δείκτες φτώχειας/αποκλεισμού έναντι του εθνικού μέσου όρου και αρνητικές δημογραφικές τάσεις (γήρανση, χαμηλή γονιμότητα). Σύμφωνα με στοιχεία που αξιοποιούνται ήδη στα προγενέστερα κεφάλαια της μελέτης, το 2023 το ποσοστό πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) στη Δυτική Ελλάδα εκτιμάται στο 35,2%, έναντι ~26% της χώρας και ~21% της ΕΕ-27, υποδηλώνοντας αυξημένη κοινωνική τρωτότητα των νοικοκυριών με παιδιά (Eurostat, 2024· 2025· βλ. επίσης τεκμηρίωση στο Κεφ. 1) . Σε εθνικό επίπεδο, η EUROSTAT καταγράφει για το 2023 ότι 21% του πληθυσμού της ΕΕ και 26% της Ελλάδας βρίσκονται σε AROPE (Eurostat, 2024). Η ίδια η Eurostat επιβεβαιώνει ότι πολλές περιφέρειες της Νότιας Ευρώπης εμφανίζουν ποσοστά $\geq 35\%$ το 2023, κατηγορία στην οποία εντάσσεται και η Δυτική Ελλάδα (Eurostat, 2024).

Η γονιμότητα στην Ελλάδα συνεχίζει να κινείται κάτω από το όριο αναπλήρωσης των γενεών. Η ΕΛΣΤΑΤ κατέγραψε 71.455 γεννήσεις το 2023 (-6,1% σε σχέση με το 2022), επιτείνοντας τη φυσική μείωση (ΕΛΣΤΑΤ, 2024). Σε περιφερειακό επίπεδο, η Eurostat δείχνει για τη Δυτική Ελλάδα πολύ χαμηλό συνολικό δείκτη γονιμότητας (TFR) ~1,3–1,4 τα τελευταία έτη, τιμή εναρμονισμένη με τη γενική εθνική εικόνα (Eurostat, 2025).

Παράλληλα, σε επίπεδο ΕΕ, η συμμετοχή παιδιών ηλικίας 3 ετών έως την έναρξη της υποχρεωτικής εκπαίδευσης σε προσχολική αγωγή ανήλθε στο 94,6% το 2023 (στόχος 96% έως το 2030), αναδεικνύοντας τη σημασία της επάρκειας δομών ECEC για την ισότητα ευκαιριών και την εναρμόνιση (Eurostat, 2025). Η επίτευξη υψηλών επιπέδων συμμετοχής 0–3 ετών παραμένει ιδιαίτερα κρίσιμη για τα χαμηλοεισοδηματικά νοικοκυριά (Eurostat, 2025).

Πίνακας 1: Βασικοί δείκτες πλαισίου (τελευταία διαθέσιμη τιμή)

Δείκτης	Έτος	Δυτική Ελλάδα (EL63)	Ελλάδα ΕΕ-27	Πηγή
---------	------	----------------------	--------------	------

Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας/αποκλεισμού (AROPE, %)	2023	~35,2	26	21	Eurostat (2024–2025)
Συνολικός δείκτης γονιμότητας (TFR)	2023	~1,3–1,4	1,3	1,5	Eurostat (2025)
Ζωντανές γεννήσεις (αριθμός)	2023	—	71.455	—	ΕΛΣΤΑΤ (2024)
Συμμετοχή 3+ στην προσχολική αγωγή (ECEC, %)	2023	—	—	94,6	Eurostat (2025)

Σημ.: «—» σημαίνει ότι η επίσημη πηγή δημοσιεύει τον δείκτη σε εθνικό/ΕΕ επίπεδο ή η περιφερειακή ανάλυση είναι μη διαθέσιμη στο πρόσφατο update.

Πηγή: Ιδία Επεξεργασία

Ο συνδυασμός υψηλού AROPE και χαμηλής γονιμότητας στην ΠΔΕ συνδέεται με αυξημένες ανάγκες στήριξης οικογενειών με ανήλικα παιδιά, άρα και με ιδιαίτερη σημασία των υπηρεσιών προσχολικής φροντίδας τόσο ως εργαλείο συμφιλίωσης όσο και ως παιδοκεντρικής πολιτικής ένταξης (Eurostat, 2025).

Σε επίπεδο ΕΕ, το 2024 το ποσοστό απασχόλησης (20–64) έφτασε το 75,8%, με επίμονο χάσμα φύλου ~10 μονάδων (80,8% άνδρες έναντι 70,8% γυναίκες), στοιχείο που τεκμηριώνει το «χάσμα φροντίδας» (Eurostat, 2025). Στην Ελλάδα, παρά τη βελτίωση, η ανεργία παραμένει από τις υψηλότερες στην ΕΕ, επιβαρύνοντας δυσανάλογα τις γυναίκες γονείς (Eurostat, 2024–2025).

Για τη Δυτική Ελλάδα, αν και οι πλέον πρόσφατες (μη εποχικά διορθωμένες) περιφερειακές τιμές δεν δημοσιεύονται ανά μήνα, τα στοιχεία που αξιοποιήθηκαν στο Κεφ. 1 αναδεικνύουν υψηλότερους δείκτες κοινωνικού αποκλεισμού και χαμηλότερη αγορά εργασίας για γυναίκες, γεγονός που, σε συνδυασμό με περιορισμένη προσβασιμότητα/ωράρια φροντίδας, καθιστά τη δράση «Εναρμόνιση» κρίσιμη για τη διατήρηση/ένταξη στην απασχόληση (Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Πίνακας 2: Δείκτες απασχόλησης/ανεργίας (σύγκριση πλαισίου)

Δείκτης	Έτος	Ελλάδα	ΕΕ-27	Πηγή
Απασχόληση 20–64, σύνολο (%)	2024	69,3	75,8	Eurostat (2025)
Απασχόληση 20–64, γυναίκες (%)	2024	—	70,8	Eurostat (2025)

Ανεργία (τελευταίες ανακοινώσεις, %)	2025	10,8*	5,9–6,2	Eurostat (2025)
---	------	-------	---------	-----------------

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

2.2 Δημογραφικά προφίλ δυνητικών ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα

Η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» στηρίζεται σε μια στοχευμένη λογική παρέμβασης, που απευθύνεται κυρίως σε οικογένειες οι οποίες βρίσκονται σε αυξημένο κίνδυνο κοινωνικής επισφάλειας και οικονομικού αποκλεισμού. Οι βασικές ομάδες-στόχοι είναι οι οικογένειες με παιδιά προσχολικής ηλικίας, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, καθώς και οι γονείς που έχουν την ευθύνη φροντίδας παιδιών με αναπηρία. Πρόκειται για πληθυσμιακές κατηγορίες που παρουσιάζουν σημαντικά εμπόδια στην ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας και στις κοινωνικές υπηρεσίες, γεγονός που ενισχύει την αναγκαιότητα ύπαρξης ειδικών πολιτικών μέριμνας.

Στη Δυτική Ελλάδα, η σημασία αυτών των παρεμβάσεων εντείνεται από το γεγονός ότι το 35,2% του πληθυσμού βρισκόταν το 2023 σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE), ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον εθνικό και τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Eurostat, 2024· Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023). Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνει ότι μεγάλο μέρος των νοικοκυριών, και ιδίως εκείνα με ανήλικα παιδιά, αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες στην κάλυψη βασικών αναγκών. Η επισφάλεια αυτή μεταφράζεται σε περιορισμένη συμμετοχή των γονέων στην αγορά εργασίας, υψηλότερη πιθανότητα παιδικής φτώχειας και αυξημένη ανάγκη για στήριξη μέσω κοινωνικών υπηρεσιών και επιδοτούμενων δομών φροντίδας.

Ένα ιδιαίτερα κρίσιμο προφίλ ωφελούμενων είναι οι μητέρες ηλικίας 25–44 ετών με ανήλικα παιδιά. Πρόκειται για την κοινωνική ομάδα που επηρεάζεται περισσότερο από το λεγόμενο «έμφυλο χάσμα φροντίδας», καθώς επωμίζεται δυσανάλογο μερίδιο ευθυνών στην ανατροφή των παιδιών και συχνά αναγκάζεται να περιορίσει ή να εγκαταλείψει την επαγγελματική δραστηριότητα. Τα στοιχεία της Eurostat για το 2024 δείχνουν ότι το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα εξακολουθεί να υπολείπεται σημαντικά του ευρωπαϊκού μέσου όρου, ενώ οι μητέρες μικρών παιδιών πλήττονται περισσότερο (Eurostat, 2025). Σε αυτό το πλαίσιο, η Δράση «Εναρμόνιση» λειτουργεί ως εργαλείο ενδυνάμωσης της γυναικείας απασχόλησης, καθώς παρέχει πρόσβαση σε υπηρεσίες ECEC και διευκολύνει την υιοθέτηση ευέλικτων μορφών εργασίας, σε συνέργεια με την Οδηγία για την Ισορροπία Επαγγελματικού και

Οικογενειακού Βίου (Work–Life Balance Directive) και το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025 (ΕΣΔΙΦ).

Τα μονογονεϊκά νοικοκυριά συνιστούν μια ακόμη ομάδα με αυξημένο βαθμό ευαλωτότητας. Η απουσία δεύτερου γονέα σημαίνει ότι οι ανάγκες φροντίδας, η οικονομική επιβάρυνση και η συναισθηματική ευθύνη συγκεντρώνονται σε ένα μόνο άτομο, το οποίο συχνά είναι γυναίκα. Η διεθνής βιβλιογραφία καταγράφει σταθερά υψηλότερα ποσοστά παιδικής φτώχειας σε μονογονεϊκά νοικοκυριά, και η Δυτική Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση. Σε αυτά τα νοικοκυριά η πρόσβαση σε δωρεάν ή προσιτές υπηρεσίες παιδικής φροντίδας είναι απαραίτητη για να αποφευχθεί η πλήρης περιθωριοποίηση των παιδιών και να δοθεί στον γονέα η δυνατότητα να εργαστεί ή να εκπαιδευτεί. Η Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί (European Child Guarantee) αναγνωρίζει ρητά τα παιδιά μονογονεϊκών οικογενειών ως ομάδα υψηλής προτεραιότητας για την αποτροπή της φτώχειας (Council of the EU, 2021).

Ιδιαίτερη προσοχή απαιτούν και τα παιδιά με αναπηρία και οι οικογένειες που έχουν την ευθύνη φροντίδας τους. Οι ανάγκες αυτών των νοικοκυριών ξεπερνούν τις βασικές απαιτήσεις παιδικής μέριμνας, καθώς απαιτούνται εξειδικευμένες υπηρεσίες, όπως λογοθεραπεία, εργοθεραπεία και εξατομικευμένα παιδαγωγικά προγράμματα. Η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Φροντίδα (European Care Strategy) και η Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) αναγνωρίζουν την αναγκαιότητα της προσβασιμότητας και της ποιότητας για τα παιδιά με αναπηρία, καθώς η μη παροχή των κατάλληλων υπηρεσιών οδηγεί σε διπλό αποκλεισμό: αφενός των ίδιων των παιδιών, αφετέρου των γονέων που περιορίζονται στις ευκαιρίες απασχόλησης λόγω αυξημένων καθημερινών υποχρεώσεων φροντίδας. Η χαρτογράφηση των δημογραφικών προφίλ των δυνητικών ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα αναδεικνύει μια σειρά από ομάδες που βρίσκονται σε αυξημένο κοινωνικό και οικονομικό κίνδυνο. Οι μητέρες με ανήλικα παιδιά, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά και οι οικογένειες με παιδιά με αναπηρία αντιπροσωπεύουν κατηγορίες πληθυσμού που πλήττονται δυσανάλογα από τη φτώχεια, την ανεργία και τις ελλείψεις σε υπηρεσίες φροντίδας. Η ύπαρξη και ενίσχυση της δράσης «Εναρμόνιση» είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων, καθώς συνδέει την κοινωνική πολιτική με τη δημογραφική στρατηγική και την πολιτική απασχόλησης. Με αυτόν τον τρόπο, η δράση δεν περιορίζεται στη στήριξη μεμονωμένων νοικοκυριών, αλλά λειτουργεί ως δομική παρέμβαση που ενισχύει τη συνοχή και την ανθεκτικότητα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Πέρα από αυτές τις «παραδοσιακά» αναγνωρισμένες κατηγορίες, η Δυτική Ελλάδα φιλοξενεί και ειδικές πληθυσμιακές ομάδες που χρήζουν ιδιαίτερης μέριμνας. Ένα

τέτοιο παράδειγμα είναι οι κοινότητες Ρομά. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2021–2030) αναγνωρίζει τις σοβαρές ανισότητες που αντιμετωπίζουν οι Ρομά, ιδίως ως προς την εκπαίδευση, την υγεία και την απασχόληση. Στη Δυτική Ελλάδα, όπου ζουν αρκετές κοινότητες Ρομά, η πρόσβαση των παιδιών τους σε δομές προσχολικής φροντίδας παραμένει περιορισμένη. Οι πολιτισμικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες, σε συνδυασμό με τον οικονομικό αποκλεισμό, καθιστούν τη Δράση «Εναρμόνιση» ιδιαίτερα σημαντική για τη δημιουργία συνθηκών ισότητας από τα πρώτα χρόνια ζωής.

Αντίστοιχα, οι οικογένειες μεταναστών και προσφύγων που διαμένουν στη Δυτική Ελλάδα αντιμετωπίζουν πολλαπλές προκλήσεις ένταξης. Συχνά εργάζονται σε χαμηλά αμειβόμενες και επισφαλείς θέσεις, χωρίς πρόσβαση σε επαρκείς υπηρεσίες φροντίδας. Για τα παιδιά των οικογενειών αυτών, η συμμετοχή σε δομές ECEC δεν είναι μόνο ζήτημα φροντίδας, αλλά και κρίσιμο βήμα κοινωνικοποίησης και εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας, που μπορεί να διευκολύνει τη σχολική και κοινωνική τους ένταξη. Η Δράση «Εναρμόνιση», σε συνέργεια με την Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη Μεταναστών και την εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής.

Πίνακας 3: Ενδεικτικές ευαλωτότητες στοχευμένων ομάδων (πλαίσιο πολιτικής)

Ομάδα	Τυπικές ανάγκες	Σχετική πολιτική/στόχος
Μητέρες 25–44 ετών με ανήλικα	Πρόσβαση σε ECEC, ευέλικτη εργασία	Work–Life Balance Directive & ΕΣΔΙΦ· στόχος αύξησης γυναικείας απασχόλησης
Μονογονεϊκά νοικοκυριά	Δωρεάν/προσιτή φροντίδα, διεύρυνση ωραρίων	Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί· στόχος μείωσης AROPE
Παιδιά με αναπηρία	Εξειδικευμένο προσωπικό, εξατομικευμένες παρεμβάσεις	European Care Strategy & ΠΕΣΚΕ· στόχος προσβασιμότητας
Παιδιά Ρομά	Ενίσχυση συμμετοχής σε ECEC, παρέμβαση κατά των διακρίσεων	Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Ρομά (2021–2030)
Παιδιά μεταναστών/προσφύγων	Πρόσβαση σε ECEC, γλωσσική/κοινωνική ένταξη	Εθνική Στρατηγική Ένταξης· Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

Η Δράση «Εναρμόνιση» στη Δυτική Ελλάδα καλείται να ανταποκριθεί σε ένα πολυδιάστατο φάσμα κοινωνικών αναγκών. Οι ομάδες που δυνητικά ωφελούνται δεν περιορίζονται μόνο στις «τυπικές» οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, αλλά εκτείνονται σε κατηγορίες που συνδυάζουν διαφορετικές μορφές αποκλεισμού: έμφυλο, κοινωνικό, οικονομικό, πολιτισμικό. Η ένταξη των Ρομά, των μεταναστών και των προσφύγων στο σχεδιασμό της δράσης διευρύνει τον κοινωνικό της αντίκτυπο και ευθυγραμμίζεται με τις εθνικές και ευρωπαϊκές στρατηγικές για την ισότητα και την κοινωνική συνοχή. Η Δυτική Ελλάδα, με δεδομένες τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της, έχει κάθε λόγο να επενδύσει σε ένα μοντέλο εναρμόνισης που θα είναι όχι μόνο καθολικό αλλά και προσαρμοσμένο στις διαφορετικές ανάγκες των τοπικών κοινωνιών.

2.3 Ποσοτικοποίηση δημογραφικών προφίλ δυνητικών ωφελούμενων

Σύμφωνα με την Απογραφή Πληθυσμού 2021 (ΕΛΣΤΑΤ), ο συνολικός πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανέρχεται σε περίπου 643.000 κατοίκους, με σημαντικό ποσοστό (περίπου 17%) να αφορά παιδιά κάτω των 15 ετών. Αυτό αντιστοιχεί σε περίπου 109.000 ανήλικους που δυνητικά σχετίζονται με υπηρεσίες φροντίδας και προσχολικής αγωγής.

Μονογονεϊκά νοικοκυριά

Η ΕΛΣΤΑΤ καταγράφει ότι στην Ελλάδα περίπου το 9% των νοικοκυριών με παιδιά είναι μονογονεϊκά. Εφαρμόζοντας το ποσοστό αυτό στη Δυτική Ελλάδα, υπολογίζεται ότι λειτουργούν περίπου 9.800–10.000 μονογονεϊκά νοικοκυριά, τα οποία αποτελούν υψηλής προτεραιότητας ομάδα για την «Εναρμόνιση», λόγω αυξημένου κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Παιδιά με αναπηρία

Σύμφωνα με εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ (Έρευνα Υγείας 2019), περίπου το 4–5% των παιδιών παρουσιάζει κάποια μορφή αναπηρίας ή μακροχρόνιου περιορισμού. Αυτό σημαίνει ότι στη Δυτική Ελλάδα ο αριθμός των παιδιών με αναπηρία κάτω των 15 ετών κυμαίνεται στις 4.500–5.500. Οι οικογένειες αυτές έχουν αυξημένες ανάγκες σε εξειδικευμένες υπηρεσίες, τόσο παιδαγωγικού όσο και υποστηρικτικού χαρακτήρα.

Κοινότητες Ρομά

Σύμφωνα με την Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη των Ρομά (2021–2030), στην Ελλάδα ζουν περίπου 110.000–120.000 Ρομά, με σημαντική παρουσία στη

Δυτική Ελλάδα, κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία και την Αχαΐα. Οι εκτιμήσεις μιλούν για 8.000–10.000 Ρομά στην Περιφέρεια, με μεγάλο ποσοστό παιδιών και νέων (πάνω από 40% του πληθυσμού). Τα παιδιά Ρομά, λόγω χαμηλής πρόσβασης σε εκπαιδευτικές δομές, αποτελούν κομβική ομάδα στόχευσης της Δράσης.

Παιδιά μεταναστών και προσφύγων

Με βάση τα στοιχεία του ΕΚΚΑ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης) και τις καταγραφές των Περιφερειακών Δομών Φιλοξενίας, στη Δυτική Ελλάδα διαμένουν αρκετές εκατοντάδες οικογένειες προσφύγων και μεταναστών. Ο αριθμός των ανήλικων παιδιών εκτιμάται σε περίπου 1.500–2.000. Η συμμετοχή τους σε δομές προσχολικής αγωγής είναι συχνά περιορισμένη λόγω γλωσσικών και πολιτισμικών εμποδίων, παρότι αποτελούν ομάδα υψηλής προτεραιότητας σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί.

Πίνακας 4: Εκτιμώμενος πληθυσμός δυνητικών ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα

Ομάδα	Εκτιμώμενος αριθμός	Πηγή/Τεκμηρίωση
Ανήλικοι (<15 ετών)	~109.000	ΕΛΣΤΑΤ, Απογραφή 2021
Μονογονεϊκά νοικοκυριά	~9.800–10.000	ΕΛΣΤΑΤ, EU-SILC 2022
Παιδιά με αναπηρία	~4.500–5.500	ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Υγείας 2019
Πληθυσμός Ρομά (σύνολο)	~8.000–10.000	Εθνική Στρατηγική Ρομά 2021–2030
Παιδιά μεταναστών/προσφύγων	~1.500–2.000	ΕΚΚΑ, 2022–2023 στοιχεία

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

Η ποσοτικοποίηση επιβεβαιώνει ότι οι ομάδες-στόχοι δεν είναι περιθωριακά μεγέθη, αλλά σημαντικό τμήμα του πληθυσμού της Δυτικής Ελλάδας. Από τα ~109.000 παιδιά, δεκάδες χιλιάδες ανήκουν σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος ή μονογονεϊκές οικογένειες, χιλιάδες είναι παιδιά με αναπηρία, ενώ σημαντικές κοινότητες Ρομά και μεταναστών εντείνουν την ανάγκη για καθολικές και ταυτόχρονα στοχευμένες πολιτικές. Η δράση «Εναρμόνιση» επομένως δεν καλείται μόνο να ενισχύσει την απασχόληση των γονέων, αλλά και να αποτελέσει θεμέλιο ισότητας και κοινωνικής ένταξης για ένα πολύπλευρα ευάλωτο παιδικό πληθυσμό.

2.4 Προσφορά και συμμετοχή σε υπηρεσίες φροντίδας

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, η συμμετοχή 3+ ετών στην προσχολική αγωγή ανέρχεται στο 94,6% (2023), όμως η συμμετοχή 0–3 ετών υστερεί σημαντικά σε αρκετά κράτη/περιφέρειες, με συνέπειες στην απασχόληση των γονέων – ιδίως των γυναικών (Eurostat, 2025). Για την ΠΔΕ, από προηγούμενες αποτιμήσεις του προγράμματος αναδείχθηκαν οφέλη (διατήρηση/εύρεση εργασίας, αίσθημα ασφάλειας, βελτίωση ποιότητας φροντίδας) αλλά και ανάγκες (διεύρυνση ωραρίου, ενίσχυση υποδομών/ειδικοτήτων, κάλυψη απομακρυσμένων περιοχών) που παραμένουν επίκαιρες (Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023).

Σύμφωνα με την *Ετήσια Έκθεση Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (2025)*, εξετάζοντας την επάρκεια προσφοράς φροντίδας, καταγράφει τα εξής στοιχεία:

- Παιδικό Σταθμοί: καταγράφονται 135 δομές (δημοτικές και ιδιωτικές)
- ΚΔΑΠ & ΚΔΑΠ – ΑμεΑ: Λειτουργήσαν 142 ΚΔΑΠ και 18 ΚΔΑΠ – ΑμεΑ στην Περιφέρεια

Η μελέτη αναφέρει ότι στην Περιφέρεια σημειώνονται βασικές ελλείψεις σε αγροτικές και σε ορεινές περιοχές, γεγονός που συνδέεται με χωρικές ανισότητες και την ανάγκη για στοχευμένες παρεμβάσεις.

Πίνακας 5: Παράγοντες επάρκειας προσφοράς φροντίδας (συνοπτική αποτύπωση αναγκών ΠΔΕ)

Παράγοντας	Τρέχουσα κατάσταση (ποιοτικά ευρήματα)	Επιπτώσεις
Ωράρια λειτουργίας	Συχνά μη συμβατά με ευέλικτες/βάρδιες	Δυσχέρεια παραμονής στην εργασία (ιδίως στη μεταποίηση/λιανεμπόριο).
Προσωπικό/ειδικότητες	Ανάγκη για λογοθεραπεία/εργοθεραπεία/ΕΒΠ	Καλύτερη κάλυψη παιδιών με ειδικές ανάγκες.
Υποδομές/εξοπλισμός	Ανάγκη αναβάθμισης	Ποιότητα & ασφάλεια υπηρεσιών.
Γεωγραφική κάλυψη	Υστέρηση σε αγροτικές/απομακρυσμένες ΠΕ	Ανισότητες πρόσβασης, ιδίως για χαμηλά εισοδήματα.

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

2.5 Συγκριτική ανάλυση και συμπεράσματα για την Υφιστάμενη Κατάσταση στη Δυτική Ελλάδα

Η εικόνα που αναδύεται από την ανάλυση των δεδομένων για τη Δυτική Ελλάδα είναι ιδιαίτερα σύνθετη και αναδεικνύει πολλαπλές κοινωνικές και δημογραφικές προκλήσεις, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναγκαιότητα ύπαρξης και ενίσχυσης δράσεων όπως η «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής». Πρώτον, η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από υψηλή κοινωνική τρωτότητα. Το γεγονός ότι περίπου το 35% του πληθυσμού βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE) το 2023, ποσοστό που υπερβαίνει τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο, αποτυπώνει την εκτεταμένη επισφάλεια των νοικοκυριών (Eurostat, 2024–2025). Σε αυτό το πλαίσιο, οι δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας και οι πολιτικές που διασφαλίζουν την πρόσβαση όλων των παιδιών σε ποιοτική προσχολική αγωγή λειτουργούν ως «ασπίδα» κοινωνικής προστασίας. Παράλληλα, αποτελούν «μοχλό» για την ένταξη ή την παραμονή των γονέων στην εργασία, καθώς μειώνουν το βάρος της φροντίδας και δίνουν τη δυνατότητα επαγγελματικής δραστηριοποίησης.

Δεύτερον, οι δημογραφικές εξελίξεις στην Περιφέρεια εντείνουν το διακύβευμα. Η συνεχιζόμενη πτώση των γεννήσεων, με μόλις 71.455 καταγεγραμμένες σε εθνικό επίπεδο το 2023, σε συνδυασμό με τον πολύ χαμηλό δείκτη γονιμότητας (TFR ~1,3–1,4), φανερώνει μια τάση πληθυσμιακής συρρίκνωσης (ΕΛΣΤΑΤ, 2024· Eurostat, 2025). Σε αυτό το δημογραφικό περιβάλλον, οι επενδύσεις στην πρώιμη παιδική φροντίδα αποκτούν διπλή σημασία: αφενός στηρίζουν τις οικογένειες, παρέχοντας τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να ανταποκριθούν στις ανάγκες ανατροφής, και αφετέρου προάγουν την ισότητα ευκαιριών για όλα τα παιδιά, ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικής προέλευσης. Η παιδική μέριμνα δεν είναι μόνο εργαλείο συμφιλίωσης εργασίας και οικογενειακής ζωής, αλλά και στρατηγική επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο της Περιφέρειας.

Τρίτον, η ανάλυση επιβεβαιώνει ότι η διάσταση φύλου παραμένει κρίσιμη. Το επίμονο χάσμα απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, το οποίο στην Ελλάδα συνοδεύεται από ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά ανεργίας, επηρεάζει άμεσα τις γυναίκες με ανήλικα παιδιά. Η δυσανάλογη κατανομή των ευθυνών φροντίδας περιορίζει τις επαγγελματικές τους ευκαιρίες και εντείνει τον κίνδυνο φτώχειας, ιδιαίτερα σε μονογονεϊκά νοικοκυριά. Η διαθεσιμότητα επαρκών και ποιοτικών υπηρεσιών φροντίδας, σε συνδυασμό με την εφαρμογή ευέλικτων μορφών εργασίας, όπως προβλέπεται από το ευρωπαϊκό και εθνικό θεσμικό πλαίσιο, καθίσταται

αναγκαία προϋπόθεση για τη μείωση των έμφυλων ανισοτήτων και την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας (Eurostat, 2025).

Τέλος, ιδιαίτερη σημασία έχει η διάσταση της ποιότητας και της προσβασιμότητας των υπηρεσιών. Στη Δυτική Ελλάδα έχουν καταγραφεί διαχρονικά ελλείψεις σε επίπεδο ωραρίου λειτουργίας, σε στελέχωση με εξειδικευμένο προσωπικό – όπως λογοθεραπευτές, εργοθεραπευτές και ειδικοί παιδαγωγοί – αλλά και σε υποδομές και γεωγραφική κάλυψη. Οι ελλείψεις αυτές δεν περιορίζουν μόνο την αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά δημιουργούν και χωρικές ανισότητες: οικογένειες σε αγροτικές ή απομακρυσμένες περιοχές συχνά δυσκολεύονται να επωφεληθούν από τη δράση στον ίδιο βαθμό με τις οικογένειες που διαμένουν σε αστικά κέντρα (Παρατηρητήριο ΠΔΕ, 2023). Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι η βελτίωση της ποιότητας και η διεύρυνση της κάλυψης παραμένουν κομβικές παράμετροι της νέας φάσης της «Εναρμόνισης» για την περίοδο 2021–2027.

Συνολικά, τα συμπεράσματα για τη Δυτική Ελλάδα αποκαλύπτουν μια Περιφέρεια που αντιμετωπίζει σημαντικές κοινωνικές και δημογραφικές προκλήσεις, αλλά διαθέτει ταυτόχρονα ένα ισχυρό εργαλείο πολιτικής για την αντιμετώπισή τους. Η συνέχιση και ενίσχυση της δράσης «Εναρμόνιση» δεν είναι απλώς μια επιλογή κοινωνικής πολιτικής, αλλά μια αναγκαιότητα που ανταποκρίνεται σε τρεις στρατηγικές προτεραιότητες: την προστασία από τη φτώχεια και τον αποκλεισμό, τη στήριξη της οικογένειας σε συνθήκες δημογραφικής κρίσης και την προώθηση της ισότητας των φύλων μέσω της συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Πίνακας 6: Συγκριτικοί κοινωνικοί και δημογραφικοί δείκτες (Δυτική Ελλάδα – Ελλάδα – ΕΕ)

Δείκτης	Έτος	Δυτική Ελλάδα (EL63)	Ελλάδα	ΕΕ-27	Πηγή
Πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE, %)	2023	~35,2	26,1	21,6	Eurostat (2024–2025)
Συνολικός δείκτης γονιμότητας (TFR)	2023	~1,3–1,4	1,3	1,5	Eurostat (2025)
Απασχόληση (20–64, %)	2020	~61–62*	67,6	72,4	Eurostat LFS· εκτίμηση περιφερειακών

					στοιχείων
Απασχόληση γυναικών (20–64, %)	2020	~55*	61	66,6	Eurostat LFS· εκτίμηση περιφερειακών στοιχείων
Ανεργία, συνολικό ποσοστό (%)	2020	24,1	16,3	7,1	ΕΛΣΤΑΤ· Eurostat
Συμμετοχή παιδιών 3+ στην προσχολική αγωγή (ECEC, %)	2021/22	~91–92*	~93	94,6	Eurostat· ΕΥΔ ΠΔΕ (στοιχεία κύκλου)

*Εκτίμηση με βάση στοιχεία Eurostat

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

Ο επικαιροποιημένος πίνακας με τα στοιχεία της Δυτικής Ελλάδας καταδεικνύει τις ιδιαίτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Περιφέρεια στον τομέα της απασχόλησης, της ανεργίας και της πρόσβασης σε δομές προσχολικής αγωγής. Παρά τις σημαντικές εθνικές και ευρωπαϊκές προσπάθειες βελτίωσης της κοινωνικής συνοχής, τα δεδομένα υπογραμμίζουν ότι η Δυτική Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται σε μειονεκτική θέση σε σύγκριση με τον εθνικό και ευρωπαϊκό μέσο όρο.

Η απασχόληση του πληθυσμού ηλικίας 20–64 ετών στη Δυτική Ελλάδα κινείται γύρω στο 61–62% (2020), χαμηλότερα τόσο από το ελληνικό 67,6% όσο και πολύ χαμηλότερα από το 72,4% της ΕΕ-27. Η υστέρηση αυτή σηματοδοτεί διαρθρωτικά προβλήματα στην περιφερειακή αγορά εργασίας, που συνδέονται με τον χαμηλό βαθμό βιομηχανικής ανάπτυξης, την περιορισμένη διαφοροποίηση της οικονομικής βάσης και την εξάρτηση από παραδοσιακούς κλάδους με χαμηλή προστιθέμενη αξία.

Η κατάσταση είναι ακόμη πιο δυσμενής για τις γυναίκες. Η απασχόληση των γυναικών στην Περιφέρεια εκτιμάται περίπου στο 55%, σημαντικά χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο (61%) και ακόμη περισσότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (66,6%). Το χάσμα αυτό δεν αντανακλά μόνο έμφυλες ανισότητες στην αγορά εργασίας, αλλά και τις δυσκολίες πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας που θα επέτρεπαν στις γυναίκες να ενταχθούν ή να παραμείνουν σε επαγγελματικές θέσεις. Η διαθεσιμότητα και η προσιτότητα των δομών παιδικής μέριμνας λειτουργεί ως κρίσιμος καταλύτης για τη μείωση του χάσματος αυτού.

Η εικόνα στην ανεργία είναι εξίσου ανησυχητική. Το συνολικό ποσοστό ανεργίας στη Δυτική Ελλάδα έφτασε το 24,1% το 2020, έναντι 16,3% της χώρας και μόλις 7,1% στην

ΕΕ-27. Πρόκειται για ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας μεταξύ των περιφερειών της χώρας, το οποίο αποτυπώνει το μέγεθος των κοινωνικοοικονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η περιοχή. Η μακροχρόνια ανεργία, ιδιαίτερα των νέων και των γυναικών, ενισχύει τον φαύλο κύκλο του αποκλεισμού, καθιστώντας την εφαρμογή δράσεων όπως η «Εναρμόνιση» ακόμη πιο κρίσιμη.

Στον τομέα της προσχολικής αγωγής και φροντίδας, η εικόνα είναι σχετικά καλύτερη. Η συμμετοχή των παιδιών ηλικίας 3+ σε δομές ECEC στη Δυτική Ελλάδα εκτιμάται στο 91–92%, ελαφρώς χαμηλότερη από τον εθνικό μέσο όρο (~93%) και τον ευρωπαϊκό (94,6%). Αν και η απόσταση δεν είναι μεγάλη, η ύπαρξη περιοχών με ελλείψεις δομών – κυρίως αγροτικών και ορεινών – σημαίνει ότι δεν έχουν όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες πρόσβασης. Το γεγονός αυτό αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω ενίσχυσης των τοπικών δομών, αλλά και της βελτίωσης της ποιότητας, ώστε να διασφαλίζεται ότι οι υπηρεσίες είναι πραγματικά παιδοκεντρικές και συμβάλλουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών.

Η συγκριτική ανάλυση δείχνει καθαρά ότι η Δυτική Ελλάδα υστερεί σε κρίσιμους δείκτες απασχόλησης και ανεργίας, ενώ οι γυναίκες πλήττονται δυσανάλογα από την έλλειψη επαρκών υποδομών φροντίδας. Σε αντίθεση, στον τομέα της συμμετοχής στην προσχολική αγωγή η Περιφέρεια κινείται κοντά στον ευρωπαϊκό στόχο, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν ποιοτικές και γεωγραφικές ανισότητες που χρήζουν αντιμετώπισης.

Από τον πίνακα προκύπτει ότι η Δυτική Ελλάδα βρίσκεται αντιμέτωπη με ένα τριπλό έλλειμμα: υψηλή ανεργία, χαμηλή συμμετοχή στην απασχόληση – ιδίως των γυναικών – και σημαντική κοινωνική τρωτότητα. Σε αυτό το πλαίσιο, η δράση «Εναρμόνιση» δεν αποτελεί απλώς μια κοινωνική παρέμβαση, αλλά ένα στρατηγικό εργαλείο ανάπτυξης. Η βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας μπορεί να μειώσει το έμφυλο χάσμα, να στηρίξει τη συμμετοχή στην απασχόληση και να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή. Η ενίσχυση των δομών ECEC, η κάλυψη των χωρικών ανισοτήτων και η στόχευση σε οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα ή σε αγροτικές περιοχές θα πρέπει να βρίσκονται στον πυρήνα της περιφερειακής στρατηγικής, ώστε να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι πολλαπλές προκλήσεις που αναδείχθηκαν από τα στοιχεία.

Ο δείκτης του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROE) αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους δείκτες κοινωνικής πολιτικής, καθώς αποτυπώνει τις πολλαπλές διαστάσεις της επισφάλειας: χαμηλό εισόδημα, υλικές στερήσεις και χαμηλή ένταση εργασίας. Στη Δυτική Ελλάδα, το

ποσοστό αυτό για το 2023 ανήλθε σε περίπου 35,2%, τιμή πολύ υψηλότερη από τον μέσο όρο της χώρας (26,1%) και σχεδόν 14 ποσοστιαίες μονάδες πάνω από τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ-27 (21,6) (Eurostat, 2024–2025). Η εικόνα αυτή καταδεικνύει ότι η Περιφέρεια αντιμετωπίζει μια ιδιαίτερα οξεία μορφή κοινωνικής τρωτότητας, η οποία πλήττει σε μεγαλύτερο βαθμό οικογένειες με παιδιά και μονογονεϊκά νοικοκυριά. Σε αντίθεση με περιοχές της ΕΕ που έχουν καταφέρει να περιορίσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό μέσα από στοχευμένες πολιτικές, η Δυτική Ελλάδα εξακολουθεί να καταγράφει επίπεδα που πλησιάζουν το ανώτατο όριο για τον ευρωπαϊκό Νότο. Η ύπαρξη τόσο υψηλού ποσοστού AROPE καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση και την ενίσχυση πολιτικών κοινωνικής προστασίας, όπως η δράση «Εναρμόνιση», η οποία συμβάλλει έμμεσα στη μείωση της φτώχειας, προσφέροντας στις οικογένειες δωρεάν υπηρεσίες φροντίδας και στηρίζοντας την παραμονή των γονέων στην αγορά εργασίας.

Αντίστοιχα ανησυχητική είναι η εικόνα που αποτυπώνει ο συνολικός δείκτης γονιμότητας (Total Fertility Rate – TFR). Στη Δυτική Ελλάδα το 2023 ο δείκτης εκτιμάται σε 1,3–1,4 παιδιά ανά γυναίκα, οριακά υψηλότερος από τον εθνικό μέσο όρο της Ελλάδας (1,3), αλλά χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (1,5) (Eurostat, 2025). Και στις τρεις περιπτώσεις οι τιμές απέχουν σημαντικά από το επίπεδο αναπλήρωσης των γενεών (2,1 παιδιά ανά γυναίκα). Ο χαμηλός δείκτης γονιμότητας, σε συνδυασμό με τη μείωση των γεννήσεων που καταγράφει η ΕΛΣΤΑΤ (71.455 το 2023), καταδεικνύει ότι η χώρα, και ειδικότερα η Δυτική Ελλάδα, βρίσκονται αντιμέτωπες με μια μακροχρόνια δημογραφική κρίση. Σε συνθήκες αυξημένης φτώχειας και επισφάλειας, οι οικογένειες καθυστερούν ή αποφεύγουν τη δημιουργία περισσότερων παιδιών, εντείνοντας τις τάσεις πληθυσμιακής συρρίκνωσης.

Η συγκριτική αποτίμηση των δύο δεικτών – υψηλού AROPE και χαμηλού TFR – σκιαγραφεί έναν φαύλο κύκλο: οι οικογένειες που βρίσκονται σε κοινωνικοοικονομική επισφάλεια δυσκολεύονται να υποστηρίξουν τη γονιμότητα, ενώ η χαμηλή γεννητικότητα επιβαρύνει μεσοπρόθεσμα την περιφερειακή δυναμική, περιορίζοντας το εργατικό δυναμικό και την αναπτυξιακή προοπτική. Η Δυτική Ελλάδα, επομένως, χρειάζεται στοχευμένες πολιτικές που να συνδυάζουν την κοινωνική προστασία με τη στήριξη της οικογένειας. Η ενίσχυση των δομών φροντίδας, η στήριξη των εργαζόμενων γονέων και η πρόσβαση σε προσιτές υπηρεσίες ECEC δεν αποτελούν απλώς παρεμβάσεις κοινωνικής πολιτικής, αλλά στρατηγικές επενδύσεις στην αντιστροφή των δημογραφικών τάσεων και στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Κεφάλαιο 3. Ευρωπαϊκό και Εθνικό στρατηγικό και θεσμικό πλαίσιο για την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής

Η εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής αποτελεί κεντρικό στόχο κοινωνικής πολιτικής τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Οι σύγχρονες στρατηγικές προωθούν τη δημιουργία συνθηκών που επιτρέπουν σε γονείς και φροντιστές να συνδυάζουν αποτελεσματικά την εργασία με τις οικογενειακές υποχρεώσεις, εξασφαλίζοντας παράλληλα ποιοτικές υπηρεσίες φροντίδας για τα παιδιά. Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται διακριτά: (α) το ευρωπαϊκό στρατηγικό και κανονιστικό πλαίσιο που σχετίζεται με την εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, και (β) το εθνικό στρατηγικό και θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στο πώς οι στρατηγικές αυτές συνδέονται με τις παρεμβάσεις της Δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής», ειδικότερα μέσω της χρηματοδότησης από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) και το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2021–2027».

3.1 Ευρωπαϊκές στρατηγικές και κανονιστικές ρυθμίσεις για την εναρμόνιση οικογενειακής & επαγγελματικής ζωής

Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων:

Αφετηρία του ευρωπαϊκού πλαισίου αποτελεί ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων (EPSR), που διακηρύχθηκε το 2017, ο οποίος θέτει 20 βασικές αρχές για δίκαιες και λειτουργικές αγορές εργασίας και συστήματα πρόνοιας στην ΕΕ. Στον Πυλώνα περιλαμβάνεται ειδική πρόβλεψη (Αρχή 9) για την ισορροπία επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής: οι γονείς και τα άτομα με ευθύνες φροντίδας έχουν δικαίωμα σε κατάλληλη άδεια, ευέλικτες μορφές εργασίας και πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας. Επιπλέον, η Αρχή 11, με τίτλο «Φροντίδα και υποστήριξη των παιδιών», ορίζει ότι «*τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε οικονομικά προσιτή και καλής ποιότητας προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα*», καθώς και ότι «*τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε προστασία από τη φτώχεια – τα παιδιά από μειονεκτούντα περιβάλλοντα έχουν δικαίωμα σε ειδικά μέτρα για την ενίσχυση της ισότητας των ευκαιριών*». Οι αρχές αυτές αναδεικνύουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο τη σημασία της πρόσβασης σε υπηρεσίες φροντίδας παιδιών ως θεμελιώδους δικαιώματος και προαπαιτούμενου για την ισότητα των φύλων και την κοινωνική συνοχή.

Οδηγία για την Ισορροπία μεταξύ Επαγγελματικής και Ιδιωτικής Ζωής (Work-Life Balance Directive):

Ένα από τα πρώτα μέτρα υλοποίησης του Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων ήταν η υιοθέτηση της Οδηγίας (ΕΕ) 2019/1158 σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για γονείς και φροντιστές. Η Οδηγία αυτή θεσπίζει ελάχιστα πρότυπα σε όλη την ΕΕ για νέες μορφές άδειας και ευέλικτης εργασίας, με στόχο να διευκολυνθεί η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας και η ισότιμη κατανομή των ευθυνών φροντίδας. Συγκεκριμένα, προβλέπει τουλάχιστον 10 εργάσιμες ημέρες άδεια πατρότητας με αποδοχές για τους νέους πατέρες, τουλάχιστον 4 μήνες γονικής άδειας για κάθε γονέα (εκ των οποίων οι 2 μήνες είναι αμειβόμενοι και μη μεταβιβάσιμοι), άδεια φροντιστή 5 ημερών ετησίως για εργαζόμενους που φροντίζουν εξαρτώμενα μέλη, δικαιώματα ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας (π.χ. μειωμένο ωράριο, τηλεργασία) για γονείς παιδιών έως 8 ετών κ.ά. (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2019). Η Οδηγία αυτή τέθηκε σε εφαρμογή από τον Αύγουστο 2022 σε όλα τα κράτη-μέλη, προσφέροντας ένα κοινό ευρωπαϊκό θεσμικό υπόβαθρο που κατοχυρώνει βασικά δικαιώματα συμφιλίωσης επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Η σημασία της έγκειται στο ότι παρέχει νομικές εγγυήσεις για εργαζόμενους γονείς και φροντιστές, ενθαρρύνοντας ιδίως τους άνδρες να κάνουν χρήση αδειών φροντίδας και συμβάλλοντας στην άρση στερεοτύπων ως προς τους ρόλους φροντίδας.

Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Φροντίδα (European Care Strategy):

Πέρα από τις ρυθμίσεις για άδειες, η ΕΕ δίνει έμφαση και στην ανάπτυξη υπηρεσιών φροντίδας μέσω της νέας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Φροντίδα, που παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή τον Σεπτέμβριο 2022. Η στρατηγική αυτή θέτει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικών για την παιδική φροντίδα (early childhood education and care - ECEC) και την μακροχρόνια φροντίδα. Όσον αφορά την παιδική φροντίδα, η Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Φροντίδα αναθεωρεί τους λεγόμενους «Στόχους της Βαρκελώνης» για συμμετοχή σε δομές προσχολικής αγωγής, προτείνοντας πιο φιλόδοξα όρια έως το 2030: τουλάχιστον το 50% των παιδιών ηλικίας κάτω των 3 ετών και το 96% των παιδιών από 3 ετών μέχρι την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης να συμμετέχουν σε υπηρεσίες προσχολικής αγωγής και φροντίδας. Η επίτευξη αυτών των στόχων συνδέεται άμεσα με την αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας, καθώς η διαθεσιμότητα ποιοτικών και ποιοτικών δομών φροντίδας παιδιών επιτρέπει σε περισσότερες μητέρες να εργάζονται ή να αναζητούν εργασία. Η Στρατηγική για τη Φροντίδα επίσης περιλαμβάνει δράσεις για τη βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών φροντίδας, την

υποστήριξη των επαγγελματιών και άτυπων φροντιστών, και τη διασφάλιση βιώσιμης χρηματοδότησης στον τομέα της φροντίδας.

Σε επίπεδο ΕΕ, συνοδεύτηκε από δύο προτάσεις Σύστασης του Συμβουλίου: μία για την αναθεώρηση των στόχων προσχολικής φροντίδας και μία για την πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή και ποιοτική μακροχρόνια φροντίδα. Με αυτό το στρατηγικό πλαίσιο, η ΕΕ καλεί τα κράτη-μέλη να εκπονήσουν εθνικά σχέδια δράσης για τη φροντίδα, ενσωματώνοντας συγκεκριμένα μέτρα για τις υπηρεσίες προσχολικής αγωγής. Η σημασία της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Φροντίδα είναι ότι αναγνωρίζει την αλληλεξάρτηση μεταξύ ποιοτικών υπηρεσιών φροντίδας, ισότητας των φύλων στην εργασία και κοινωνικής ένταξης. Όπως τονίζει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι ποιοτικές, προσιτές και προσβάσιμες υπηρεσίες φροντίδας ωφελούν όλους: *«η συμμετοχή στην εκπαίδευση και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία έχει θετική επίδραση στην ανάπτυξη του παιδιού και βοηθά στη μείωση του κινδύνου κοινωνικού αποκλεισμού και φτώχειας αργότερα στη ζωή».*

Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί (European Child Guarantee):

Ένα ακόμη σύγχρονο ευρωπαϊκό εργαλείο με άμεση συνάφεια είναι η Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί, που υιοθετήθηκε με Σύσταση του Συμβουλίου τον Ιούνιο του 2021. Η Εγγύηση για το Παιδί έχει ως σκοπό την πρόληψη και καταπολέμηση του παιδικού κοινωνικού αποκλεισμού και της παιδικής φτώχειας, διασφαλίζοντας ότι κάθε παιδί που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή αποκλεισμού έχει πρόσβαση σε μια σειρά βασικών υπηρεσιών. Ανάμεσα σε αυτές, καίρια θέση κατέχει η δωρεάν πρόσβαση σε προσχολική αγωγή και φροντίδα (καθώς και η δωρεάν εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, υγιεινή διατροφή και επαρκής στέγαση). Η Σύσταση καλεί όλα τα κράτη-μέλη να εξασφαλίσουν ότι τα παιδιά που έχουν ανάγκη (ιδίως παιδιά σε φτώχεια, με αναπηρία, σε μονογονεϊκές οικογένειες, σε οικογένειες μεταναστών ή Ρομά, παιδιά σε ιδρύματα κλπ.) έχουν ουσιαστική πρόσβαση σε υπηρεσίες όπως οι παιδικοί σταθμοί. Για τη στήριξη της υλοποίησης, η ΕΕ έχει δεσμεύσει χρηματοδοτικούς πόρους μέσω του ΕΚΤ+: συγκεκριμένα, κάθε κράτος-μέλος με ποσοστά παιδικής φτώχειας πάνω από τον μέσο όρο οφείλει να διαθέσει τουλάχιστον 5% των κονδυλίων του ΕΚΤ+ για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας.

Η Ελλάδα συγκαταλέγεται σε αυτές τις χώρες, δεσμεύοντας σημαντικό μέρος των πόρων του ΕΚΤ+ 2021–2027 σε σχετικά μέτρα. Η Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί, σε συνδυασμό με τις αρχές του Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ιδίως την αρχή 11 για τα παιδιά), σηματοδοτεί μια μετατόπιση της έμφασης: από την αντιμετώπιση της φροντίδας παιδιών αποκλειστικά ως μέσου για την εργασιακή συμμετοχή των γονέων,

προς την αναγνώριση της αυτόνομης αξίας της παιδικής μέριμνας ως δικαιώματος και ως επένδυσης για το μέλλον. Με άλλα λόγια, η ΕΕ πλέον προσεγγίζει την προσχολική φροντίδα όχι μόνο ως εργαλείο συμφιλίωσης, αλλά και ως πολιτική κοινωνικής ένταξης των παιδιών, για να σπάσει ο φαύλος κύκλος της διαγενεακής φτώχειας και ανισότητας.

Στρατηγική της ΕΕ για την Ισότητα των Φύλων 2020–2025:

Το οριζόντιο πλαίσιο όλων των παραπάνω είναι η δέσμευση της ΕΕ για ισότητα των φύλων, όπως αποτυπώνεται στη Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020–2025 (European Gender Equality Strategy 2020–2025). Η στρατηγική αυτή, που υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2020, αναγνωρίζει ότι παρά την πρόοδο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά μεταξύ ανδρών και γυναικών στην αγορά εργασίας, στους μισθούς και στα ποσοστά φτώχειας. Ένας από τους βασικούς στόχους της είναι το κλείσιμο του χάσματος στην απασχόληση και η εξάλειψη του “χάσματος φροντίδας” μεταξύ των φύλων. Η βελτίωση της ισορροπίας εργασίας-ζωής αποτελεί κεντρικό άξονα: η στρατηγική προβλέπει την πλήρη εφαρμογή της Οδηγίας για την ισορροπία επαγγελματικής/ιδιωτικής ζωής και τη λήψη πρόσθετων μέτρων στήριξης των γυναικών, όπως επενδύσεις σε υπηρεσίες φροντίδας. Στη διάρκεια υλοποίησης της στρατηγικής ήδη είδαμε, όπως προαναφέρθηκε, την έναρξη ισχύος των νέων δικαιωμάτων άδειας το 2022 και την παρουσίαση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη Φροντίδα. Όλα αυτά εντάσσονται στο όραμα μιας «Ένωσης Ισότητας», όπου γυναίκες και άνδρες θα έχουν ίσες ευκαιρίες να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας και στην κοινωνία.

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) 2021–2027:

Για τη χρηματοδότηση και πρακτική υλοποίηση των ανωτέρω πολιτικών, κλειδί είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ στην περίοδο 2021–2027. Το ΕΚΤ+ αποτελεί τον κύριο χρηματοδοτικό μηχανισμό της ΕΕ για επενδύσεις στο ανθρώπινο κεφάλαιο, την κοινωνική ένταξη και τη μείωση της φτώχειας. Σύμφωνα με τον κανονισμό του, μεταξύ των ειδικών στόχων του ΕΚΤ+ περιλαμβάνεται η “ενίσχυση της ίσης και έγκαιρης πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες”, συμπεριλαμβανομένων υπηρεσιών για παιδιά και ευάλωτες ομάδες. Το ΕΚΤ+ είναι άμεσα συνυφασμένο με τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων: η διάθεση πόρων στοχεύει να κάνει πράξη τις αρχές του Πυλώνα, όπως την παροχή ποιοτικής φροντίδας και τη διευκόλυνση του συνδυασμού εργασίας-οικογένειας. Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε, το ΕΚΤ+ υποστηρίζει ενεργά την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί, απαιτώντας ελάχιστα ποσοστά δαπανών για τα παιδιά. Τα κράτη-μέλη καταρτίζουν

συγχρηματοδοτούμενα προγράμματα (είτε σε εθνικό είτε σε περιφερειακό επίπεδο) αξιοποιώντας πόρους ΕΚΤ+ για δράσεις όπως η παροχή voucher παιδικής φροντίδας, η στήριξη δομών δημιουργικής απασχόλησης παιδιών, η κατάρτιση ανέργων μητέρων κ.ά. Στο πλαίσιο αυτό, η Δράση Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής στην Ελλάδα συγχρηματοδοτείται και στη νέα περίοδο από το ΕΚΤ+, ως μέρος της ανταπόκρισης της χώρας στις ευρωπαϊκές προτεραιότητες για την εργασία, την ισότητα και την κοινωνική ένταξη (European Commission, 2022). Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η αξιοποίηση του ΕΚΤ+ σε επενδύσεις φροντίδας συμβάλλει ουσιαστικά στην υλοποίηση των αρχών για την ισορροπία επαγγελματικής/ιδιωτικής ζωής, για την παιδική φροντίδα και στήριξη των παιδιών, όπως αυτές ορίζονται στον Ευρωπαϊκό Πυλώνα. Με άλλα λόγια, μέσω του ΕΚΤ+ η στρατηγική στόχευση της ΕΕ μετατρέπεται σε πράξη, χρηματοδοτώντας προγράμματα όπως αυτό που αξιολογείται στην παρούσα μελέτη.

3.2 Εθνικό στρατηγικό και θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα

Σε συμμόρφωση και ευθυγράμμιση με τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, η Ελλάδα έχει αναπτύξει τα τελευταία χρόνια ένα αντίστοιχο εθνικό πλαίσιο στρατηγικών και νομοθεσίας για την εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει τόσο ευρύτερες στρατηγικές (για την ισότητα των φύλων, την προστασία του παιδιού, την κοινωνική ένταξη) όσο και συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις στη νομοθεσία εργασίας και κοινωνικής πρόνοιας. Παρακάτω παρουσιάζονται οι κύριες συνιστώσες του:

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025:

Η προώθηση της συμφιλίωσης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής αποτελεί κεντρικό άξονα του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Ισότητα των Φύλων (ΕΣΔΙΦ) 2021–2025, που εκπόνησε η Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων). Στο ΕΣΔΙΦ αναγνωρίζεται ρητά ότι η ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών στην απασχόληση συνδέεται άμεσα με τις ευθύνες φροντίδας και την έλλειψη υποστηρικτικών δομών. Για τον λόγο αυτό, ένα ολόκληρο κεφάλαιο στρατηγικής (Άξονας Προτεραιότητας 2: “Ισότιμη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας – Συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής”) αφιερώνεται σε δράσεις που στοχεύουν στη βελτίωση της πρόσβασης σε υπηρεσίες φροντίδας και στη δημιουργία οικογενειακών φιλικών συνθηκών εργασίας. Πρωταρχικής σημασίας μεταξύ των δράσεων αυτών είναι η συνέχιση και ενίσχυση του Προγράμματος “Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής”, το οποίο αναφέρεται ρητώς στο ΕΣΔΙΦ ως

βασικό μέτρο πολιτικής του Υπουργείου Εσωτερικών (αρμόδιου για τις δομές των δήμων). Το Σχέδιο Δράσης περιγράφει την πράξη «Εναρμόνιση» ως παρέμβαση που «*διευκολύνει μητέρες ή πατέρες με την επιμέλεια των παιδιών τους, μέσω της παροχής υπηρεσιών φροντίδας και φύλαξης παιδιών σε δημόσιους και ιδιωτικούς βρεφικούς, βρεφονηπιακούς σταθμούς, παιδικούς σταθμούς και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης (ΚΔΑΓ)*». Επιπλέον, το ΕΣΔΙΦ 2021–2025 προβλέπει την επέκταση του προγράμματος αυτού, μέσω μίας νέας δράσης με τίτλο «Οικονομική στήριξη οικογενειών με παιδιά προσχολικής ηλικίας», ώστε να καλύψει και οικογένειες που έως πρόσφατα εξαιρούνταν λόγω κριτηρίων – συγκεκριμένα, να επωφελούνται και οι οικογένειες δημοσίων υπαλλήλων και εργαζόμενοι γονείς με μεσαία εισοδήματα, οι οποίοι δεν μπορούσαν να συμμετάσχουν στην προηγούμενη φάση του προγράμματος λόγω των πολύ χαμηλών εισοδηματικών ορίων του.

Με αυτόν τον τρόπο, η ελληνική στρατηγική επιδιώκει να διευρύνει το πεδίο των ωφελουμένων, αναγνωρίζοντας ότι η ανάγκη συμφιλίωσης εργασίας-οικογένειας αφορά όλες τις οικογένειες και όχι μόνο τις πλέον ευάλωτες. Συνολικά, το ΕΣΔΙΦ υπογραμμίζει ότι η πρόσβαση σε υπηρεσίες παιδικής φροντίδας είναι προϋπόθεση για την αύξηση της συμμετοχής και παραμονής των γυναικών στην εργασία, τη μείωση του χάσματος απασχόλησης και την οικονομική ενδυνάμωση τους, συμβάλλοντας τελικά στην ουσιαστική ισότητα των φύλων (Γενική Γραμματεία Ισότητας, 2021).

Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού – Εθνική Στρατηγική για το Παιδί:

Παράλληλα με την έμφαση στην ισότητα των φύλων, η Ελλάδα έχει διαμορφώσει και μια εθνική στρατηγική με επίκεντρο το παιδί, σε συνάφεια με την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί. Το 2021 καταρτίστηκε το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού 2021–2023, υπό την εποπτεία της Ειδικής Γραμματείας για την Προστασία του Παιδιού (υπάγεται στο Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων). Στο πλαίσιο αυτού του σχεδίου – και εν συνεχεία στο Εθνικό Σχέδιο για την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί (που εκδόθηκε τον Σεπτέμβριο 2022) – αναγνωρίζεται ότι η προσχολική αγωγή και φροντίδα στην Ελλάδα πρέπει να επεκταθεί και να αποκτήσει περισσότερο παιδοκεντρικό χαρακτήρα. Μάλιστα, γίνεται ειδική μνεία στο υφιστάμενο Πρόγραμμα «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής», το οποίο ιστορικά χρηματοδοτούσε τη δωρεάν παροχή θέσεων σε βρεφονηπιακούς σταθμούς για παιδιά οικογενειών με χαμηλό εισόδημα, ως κύριο μέσο που εξασφάλιζε την πρόσβαση των φτωχών παιδιών σε προσχολική φροντίδα. Το σχέδιο σημειώνει ότι το πρόγραμμα αυτό σχεδιάστηκε με πρωταρχικό στόχο τη διευκόλυνση των μητέρων στην αγορά εργασίας (εργαλειοθήκη για την απασχόληση των γυναικών) και ότι λήγει εντός του

2022, ολοκληρώνοντας τον κύκλο του. Ωστόσο – και εδώ βρίσκεται η κρίσιμη εξέλιξη – το 2022 η Ελλάδα προχώρησε σε έναν ανασχεδιασμό του προγράμματος, μετατοπίζοντας τη φιλοσοφία του από τη διάσταση της αγοράς εργασίας στη διάσταση των δικαιωμάτων του παιδιού.

Συγκεκριμένα, με το άρθρο 104 του Νόμου 4941/2022 θεσμοθετήθηκε η συνέχιση της παροχής των συγκεκριμένων υπηρεσιών προσχολικής φροντίδας σε μόνιμη βάση, αλλά με έναν τρόπο που «να λάβει έναν αμιγώς παιδοκεντρικό χαρακτήρα και να απηχεί την πάγια αντίληψη ότι η παροχή ποιοτικής και εξειδικευμένης προσχολικής αγωγής στα παιδιά [...] αποτελεί πρωτίστως θεμελιώδες δικαίωμά τους, αλλά και επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και τρόπο ουσιαστικής διάσπασης του διαγενεακού κύκλου της φτώχειας». Με άλλα λόγια, από το 2022 η Ελλάδα αντιμετωπίζει τη χρηματοδότηση θέσεων σε βρεφονηπιακούς σταθμούς όχι απλώς ως ένα περιοδικό πρόγραμμα του ΕΣΠΑ, αλλά ως μια μόνιμη κοινωνική υπηρεσία που κατοχυρώνει το δικαίωμα κάθε παιδιού σε ποιοτική φροντίδα, ανεξαρτήτως της εργασιακής κατάστασης των γονέων του. Αυτή η μεταρρύθμιση συνάδει και με τις κατευθύνσεις της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, σηματοδοτώντας μια στροφή πολιτικής: από την επιδοματική λογική προς μια καθολική δημόσια παροχή για όλα τα παιδιά προσχολικής ηλικίας (με προτεραιότητα στα πιο ευάλωτα).

Νόμος 4808/2021 – «Για την Προστασία της Εργασίας»:

Σε επίπεδο θεσμικού πλαισίου, μια κομβική εξέλιξη ήταν η ψήφιση του Νόμου 4808/2021 (ΦΕΚ Α' 101/19.06.2021), γνωστού και ως «νόμου για την Προστασία της Εργασίας». Ο νόμος αυτός, μεταξύ άλλων σημαντικών ρυθμίσεων, ενσωμάτωσε στο ελληνικό δίκαιο τις προβλέψεις της ευρωπαϊκής Οδηγίας 2019/1158 για την ισορροπία επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Στο Κεφάλαιο ΣΤ' του νόμου (άρθρα 24–59) κατοχυρώνονται πλέον ρητά δικαιώματα για τους εργαζόμενους γονείς και φροντιστές, με σκοπό – όπως αναφέρεται – «να επιτευχθεί ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών ως προς τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας και τη μεταχείριση στον χώρο εργασίας, μέσω της διευκόλυνσης του συνδυασμού επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής».

Με τον Ν.4808/2021 θεσπίστηκαν: η άδεια πατρότητας 14 εργάσιμων ημερών με αποδοχές (για πρώτη φορά στην Ελλάδα), η γονική άδεια ανατροφής διάρκειας 4 μηνών για κάθε γονέα (με επιδότηση από τη ΔΥΠΑ για τους 2 μήνες), η άδεια φροντιστή για τη φροντίδα συγγενών, η άδεια λόγω ανωτέρας βίας για επείγοντα οικογενειακά ζητήματα, καθώς και το δικαίωμα αίτησης ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας (όπως τηλεργασία ή μερικό ωράριο) για γονείς παιδιών έως 8 ετών και φροντιστές. Επιπλέον, ο νόμος περιλαμβάνει και διατάξεις για την προστασία από την απόλυση

λόγω χρήσης αυτών των αδειών και ρυθμίσεων, καθώς και μέτρα κατά των διακρίσεων που σχετίζονται με την οικογενειακή κατάσταση.

Η εφαρμογή αυτών των ρυθμίσεων αποτελεί σημαντικό βήμα για την Ελλάδα, καθώς εκσυγχρονίζει το εργατικό δίκαιο στην κατεύθυνση της ίσου καταμερισμού των οικογενειακών ευθυνών. Η πρόβλεψη της άδειας πατρότητας και των νέων δικαιωμάτων για τους πατέρες στοχεύει στο να ενθαρρύνει περισσότερους άνδρες να συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών, μειώνοντας το βάρος που πέφτει παραδοσιακά στις μητέρες. Έτσι, ο Ν.4808/2021 συμπληρώνει τις πολιτικές παροχής υπηρεσιών φροντίδας από την πλευρά της αγοράς εργασίας: αφενός διασφαλίζει χρόνο και ευελιξία στους γονείς, αφετέρου σε συνδυασμό με δράσεις όπως η «Εναρμόνιση» (που προσφέρει θέσεις φροντίδας) συνθέτει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο στήριξης εργαζόμενων οικογενειών. Σημειώνεται ότι η Ελλάδα ήταν από τις πρώτες χώρες που μετέφεραν πλήρως την Οδηγία για το WLB στο εθνικό δίκαιο, επιδεικνύοντας πολιτική βούληση να κλείσει το χάσμα με την Ευρώπη σε θέματα συμφιλίωσης εργασίας-ζωής (Υπουργείο Εργασίας, 2021).

Περιφερειακές Στρατηγικές Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ):

Τέλος, ως μέρος του εθνικού πλαισίου κοινωνικής πολιτικής, αξίζει να αναφερθεί ότι κάθε Περιφέρεια της χώρας – συμπεριλαμβανομένης της Δυτικής Ελλάδας – διαθέτει τη δική της Περιφερειακή Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας (ΠΕΣΚΕ). Οι ΠΕΣΚΕ εντάσσονται στο ευρύτερο Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο για την Κοινωνική Ένταξη και λειτουργούν ως οδικός χάρτης σε τοπικό/περιφερειακό επίπεδο για δράσεις κοινωνικής πρόνοιας και ένταξης ευάλωτων ομάδων. Στις στρατηγικές αυτές περιγράφονται οι κοινωνικές προκλήσεις κάθε περιφέρειας (ανεργία, φτώχεια, αποκλεισμός συγκεκριμένων ομάδων) και ιεραρχούνται οι προτεραιότητες παρέμβασης. Η στήριξη των οικογενειών με παιδιά και η προώθηση της ισότητας των φύλων στην εργασία αποτελούν τυπικά *οριζόντιες αρχές* των ΠΕΣΚΕ.

Για παράδειγμα, η ΠΕΣΚΕ Δυτικής Ελλάδας (η οποία επικαιροποιήθηκε προσφάτως, το 2022) αναγνωρίζει ως βασικές ανάγκες την ενίσχυση των υπηρεσιών φροντίδας παιδιών, τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής και την καταπολέμηση της φτώχειας των νοικοκυριών με ανήλικα παιδιά. Οι περιφερειακές αυτές προτεραιότητες ευθυγραμμίζονται με τις εθνικές στρατηγικές (ΕΣΔΙΦ, Εγγύηση για το Παιδί) και τροφοδοτούν τον σχεδιασμό των συγχρηματοδοτούμενων προγραμμάτων σε περιφερειακό επίπεδο (βλ. ενότητα 2.2). Ιδιαίτερη δομή που υποστηρίζει την υλοποίηση της ΠΕΣΚΕ είναι το Περιφερειακό Παρατηρητήριο

Κοινωνικής Ένταξης, το οποίο στη Δυτική Ελλάδα συλλέγει δεδομένα, καταγράφει ανάγκες και συμβάλλει στον συντονισμό των κοινωνικών πολιτικών της Περιφέρειας. Όπως θα δούμε αναλυτικότερα στη συνέχεια, η ίδια η Δράση «Εναρμόνιση» στην ΠΔΕ εντάσσεται στο πλαίσιο της περιφερειακής στρατηγικής ένταξης, καθώς ανταποκρίνεται στην ανάγκη στήριξης των οικογενειών με χαμηλό εισόδημα και ενδυνάμωσης της πρόσβασης των γυναικών στην αγορά εργασίας, δύο στόχοι καίριοι για την κοινωνική συνοχή της περιοχής (Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, 2022).

3.3 Σύνδεση της Δράσης με το Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2021–2027» και την Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ)

Η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος (ΠεΠ) “Δυτική Ελλάδα 2021–2027”, αξιοποιώντας χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+). Για να κατανοηθεί η στρατηγική σημασία και ο ρόλος της Δράσης, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστεί πώς αυτή εντάσσεται στο ευρύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της Περιφέρειας και πώς συνδέεται με τις προτεραιότητες της Περιφερειακής Στρατηγικής Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) που αναφέρθηκε παραπάνω.

Το ΠεΠ «Δυτική Ελλάδα 2021–2027» και η προτεραιότητα για την κοινωνική ανάπτυξη:

Το Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2021–2027» είναι ένα πολυτομεακό επιχειρησιακό πρόγραμμα που συγχρηματοδοτείται από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά και Επενδυτικά Ταμεία, στο πλαίσιο της νέας Προγραμματικής Περιόδου. Περιλαμβάνει δράσεις χρηματοδοτούμενες τόσο από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) όσο και από το ΕΚΤ+. Ανάμεσα στους θεματικούς στόχους του Προγράμματος, ιδιαίτερη θέση κατέχει ο στόχος για μια “Κοινωνική Ευρώπη” (Policy Objective 4), δηλαδή η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, της απασχόλησης, της εκπαίδευσης και της κοινωνικής ένταξης στην Περιφέρεια.

Σύμφωνα με το εγκεκριμένο κείμενο του ΠΕΠ, μια από τις βασικές προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Δυτική Ελλάδα είναι τα υψηλά επίπεδα ανεργίας (ιδίως των γυναικών και των νέων), η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός ευάλωτων ομάδων. Στην ανάλυση SWOT του Προγράμματος επισημαίνεται ότι η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας παιδιών και βρεφών αποτέλεσε διαχρονικά τροχοπέδη για τη

συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Για τον λόγο αυτό, το νέο ΠΕΠ προβλέπει τη συνέχιση και ενίσχυση των παρεμβάσεων που υποστηρίζουν την συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Συγκεκριμένα, στον άξονα προτεραιότητας του ΕΚΤ+ για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας, έχει ενταχθεί ως δράση η χρηματοδότηση θέσεων φροντίδας παιδιών (μέσω voucher) για οικογένειες της Περιφέρειας, σε συνέχεια του αντίστοιχου προγράμματος της προηγούμενης περιόδου. Η δράση αυτή αποτελεί ουσιαστικά τη περιφερειακή συνέχεια του εθνικού Προγράμματος «Εναρμόνιση», προσαρμοσμένη στις ανάγκες και ιδιαιτερότητες της Δυτικής Ελλάδας.

Κατά την περίοδο 2014–2020, οι παρεμβάσεις εναρμόνισης είχαν ήδη υλοποιηθεί στην ΠΔΕ με θετικά αποτελέσματα. Όπως αναφέρει η αποτίμηση του προηγούμενου ΠΕΠ, *«σημαντική ήταν η συμβολή των δράσεων εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στη διατήρηση της απασχόλησης, την εύρεση εργασίας και τη συμμετοχή των ωφελούμενων (κυρίως γυναικών) σε προγράμματα εκπαίδευσης/κατάρτισης»*. Με άλλα λόγια, η παροχή δωρεάν θέσεων σε παιδικούς σταθμούς βοήθησε πολλές γυναίκες στην Περιφέρεια να παραμείνουν στην εργασία τους, να αναζητήσουν νέα εργασία ή να παρακολουθήσουν προγράμματα κατάρτισης, αντί να αναγκαστούν να απέχουν από την αγορά εργασίας λόγω έλλειψης φροντίδας για τα παιδιά τους. Παράλληλα, το πρόγραμμα στήριξε και την δημιουργία θέσεων εργασίας στον τομέα της φροντίδας, αφού χρηματοδότησε θέσεις σε υφιστάμενες ή νέες δομές παιδικής φροντίδας (δημοτικές και ιδιωτικές) της περιοχής. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας λειτουργεί ένας σημαντικός αριθμός δημοτικών παιδικών/βρεφονηπιακών σταθμών και ΚΔΑΠ, οι οποίοι ενισχύθηκαν μέσω της ζήτησης που δημιούργησαν τα voucher του προγράμματος.

Για την περίοδο 2021–2027, το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας, ακολουθώντας τις εθνικές κατευθύνσεις, διεύρυνε το σχεδιασμό του ώστε να ανταποκριθεί και στις νέες προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί. Αυτό σημαίνει ότι η Περιφέρεια στοχεύει να διασφαλίσει πως όλα τα παιδιά που ζουν σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού κινδύνου στην περιοχή έχουν πρόσβαση σε δομές προσχολικής αγωγής. Έτσι, ενώ παλαιότερα τα κριτήρια του προγράμματος “Εναρμόνιση” εστίαζαν κυρίως στο εισόδημα και στην εργασιακή κατάσταση της μητέρας (άνεργη ή εργαζόμενη στον ιδιωτικό τομέα), στη νέα φάση έχει προβλεφθεί – σε συμφωνία με το εθνικό σχέδιο – η ένταξη και παιδιών από οικογένειες δημοσίων υπαλλήλων ή άλλων κατηγοριών, ώστε να μην μείνει εκτός κανένα παιδί που έχει ανάγκη μια θέση σε παιδικό σταθμό.

Η Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ) Δυτικής Ελλάδας διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο σε αυτόν τον προσανατολισμό. Μέσω του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου, έγινε διάγνωση των κοινωνικών αναγκών: διαπιστώθηκε ότι στην ΠΔΕ υπάρχουν ακόμα οικογένειες με χαμηλά ή μεσαία εισοδήματα που δυσκολεύονται να βρουν θέση για τα παιδιά τους σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, ειδικά σε αγροτικές ή νησιωτικές περιοχές (π.χ. δυσπρόσιτες περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας). Επίσης, ομάδες όπως οι πολύτεκνες οικογένειες, οι μονογονεϊκές οικογένειες, οι οικογένειες Ρομά και οι οικογένειες παιδιών με αναπηρία εντοπίστηκαν ως ιδιαίτερα ωφελούμενες από τέτοιου τύπου παρεμβάσεις. Η ΠΕΣΚΕ προτείνει συνδυαστικά μέτρα: αφενός την οικονομική διευκόλυνση (μέσω των vouchers), αφετέρου την επέκταση/αναβάθμιση των δομών (μέσω άλλων δράσεων του ΠΕΠ, π.χ. υποδομές ή εξοπλισμός για παιδικούς σταθμούς). Αυτός ο συνδυασμός αντικατοπτρίζεται και στο μείγμα δράσεων του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας: παράλληλα με τη συνέχιση της χρηματοδότησης θέσεων φιλοξενίας παιδιών, το ΠΕΠ χρηματοδοτεί έργα όπως η αναβάθμιση δημοτικών παιδικών σταθμών για να πληρούν τις νέες προδιαγραφές αδειοδότησης (βλ. π.δ. 99/2017), αλλά και η δημιουργία νέων ΚΔΑΠ ή τμημάτων για παιδιά με αναπηρίες (ΚΔΑΠ-μεΑ).

Επομένως, η σύνδεση της Δράσης “Εναρμόνιση” με το ΠΕΠ 2021–2027 είναι οργανική: η Δράση αποτελεί βασικό εργαλείο υλοποίησης της προτεραιότητας του Προγράμματος για κοινωνική ένταξη και ισότητα των φύλων. Χωρίς μια τέτοια δράση, το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας δεν θα μπορούσε να ανταποκριθεί στον στόχο του να μειώσει το ποσοστό των ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας, ούτε να πετύχει τους δείκτες που έχουν τεθεί σε εθνικό επίπεδο (όπως η αύξηση του ποσοστού των παιδιών σε παιδικούς σταθμούς ή το ποσοστό των γυναικών που βρίσκονται σε απασχόληση). Άλλωστε, η ίδια η αρχιτεκτονική των προγραμμάτων του ΕΚΤ+ απαιτεί την ευθυγράμμιση με τον Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων: για παράδειγμα, στους *δευτερεύοντες θεματικούς στόχους* του ΠΕΠ αναφέρεται η συμβολή του στις αρχές του Πυλώνα, συμπεριλαμβανομένης της αρχής 11 (φροντίδα παιδιών) και της αρχής 2 (ισότητα φύλων). Η Δράση “Εναρμόνιση” είναι ακριβώς η απτή έκφραση αυτών των αρχών στο επίπεδο της Περιφέρειας.

Συνέργεια με ΠΕΣΚΕ και τοπικές κοινωνικές δομές:

Επιπλέον, η υλοποίηση της Δράσης συνδέεται στενά με άλλες κοινωνικές παρεμβάσεις της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Για παράδειγμα, μέσω των Κέντρων Κοινότητας (δομών που λειτουργούν σε κάθε Δήμο με χρηματοδότηση ΕΚΤ) γίνεται ενημέρωση και προσέγγιση δυνητικά ωφελούμενων οικογενειών, ώστε να αξιοποιούν τα vouchers. Ιδιαίτερη μέριμνα λαμβάνεται για ομάδες όπως οι οικογένειες Ρομά: στην

ΠΔΕ λειτουργούν συγκεκριμένες δράσεις κοινωνικής ένταξης Ρομά (π.χ. στεγαστικά προγράμματα, διαμεσολάβηση μέσω των Κέντρων Κοινότητας με Παραρτήματα Ρομά), οι οποίες συμπληρωματικά ενθαρρύνουν την ένταξη των παιδιών Ρομά σε βρεφονηπιακούς σταθμούς (δεδομένου ότι παραδοσιακά η συμμετοχή τους είναι χαμηλή). Η ΠΕΣΚΕ Δυτικής Ελλάδας δίνει βάρος στην δια-τομεακή συνεργασία: ο Μηχανισμός Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής της Περιφέρειας φροντίζει ώστε προγράμματα όπως η “Εναρμόνιση” να συνδυάζονται με άλλες πολιτικές (π.χ. προγράμματα απασχόλησης ανέργων μητέρων, δράσεις κατάρτισης γυναικών, υπηρεσίες συμβουλευτικής που παρέχουν τα Κέντρα Συμβουλευτικής Γυναικών θυμάτων βίας κ.λπ.). Αυτό μεγιστοποιεί το πολλαπλασιαστικό όφελος: η μητέρα που λαμβάνει ένα voucher για παιδικό σταθμό μπορεί ταυτόχρονα, για παράδειγμα, να συμμετάσχει σε ένα επιδοτούμενο πρόγραμμα κατάρτισης μέσω του ΟΑΕΔ/ΔΥΠΑ ή να βρει δουλειά μέσω προγραμμάτων κοινωφελούς εργασίας, αξιοποιώντας τον ελεύθερο χρόνο που της εξασφάλισε η φροντίδα του παιδιού της. Έτσι, προωθείται μια ολοκληρωμένη προσέγγιση κοινωνικής ένταξης σε τοπικό επίπεδο.

Συνοψίζοντας, η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δεν λειτουργεί μεμονωμένα, αλλά εντάσσεται στρατηγικά στο αναπτυξιακό και κοινωνικό σχέδιο της Περιφέρειας. Ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του ΠΕΠ 2021–2027 για αύξηση της απασχόλησης και μείωση της φτώχειας, αντλεί προσανατολισμό από την ΠΕΣΚΕ και αξιοποιεί τις δομές που έχουν αναπτυχθεί για την κοινωνική συνοχή. Αποτελεί συνεπώς μια καλή πρακτική πολυεπίπεδης διακυβέρνησης: ευρωπαϊκές προτεραιότητες -> εθνικές στρατηγικές -> περιφερειακό πρόγραμμα -> τοπική υλοποίηση, όλα συνδεδεμένα προς τον κοινό στόχο της στήριξης των οικογενειών και της ισότιμης ένταξης όλων στην κοινωνική και οικονομική ζωή.

3.4 Στρατηγική σημασία της Δράσης για την κοινωνική συνοχή, την ισότητα των φύλων και την κοινωνική ένταξη στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Αφού παρουσιάστηκε το πλαίσιο πολιτικών, σε αυτή την ενότητα αναλύεται η ευρύτερη στρατηγική σημασία της Δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής». Η Δράση αυτή – δηλαδή η παροχή δωρεάν θέσεων φροντίδας και φιλοξενίας σε βρέφη, νήπια, παιδιά (και άτομα με αναπηρία) – δεν είναι απλώς ένα αποσπασματικό κοινωνικό πρόγραμμα, αλλά ένα πολυδιάστατο εργαλείο πολιτικής με βαθιές επιδράσεις στην κοινωνική συνοχή, στην έμφυλη ισότητα και στην κοινωνική ένταξη, ιδίως σε περιφέρειες με έντονες κοινωνικοοικονομικές ανισότητες και χωρικές

ιδιαιτερότητες, όπως η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ). Παρακάτω εξετάζεται κάθε μία από αυτές τις διαστάσεις:

Συμβολή στην κοινωνική συνοχή:

Η κοινωνική συνοχή μιας περιφέρειας ή μιας χώρας ενισχύεται όταν μειώνονται οι ανισότητες, προλαμβάνεται ο κοινωνικός αποκλεισμός και δημιουργούνται ίσες ευκαιρίες για όλους ανεξαρτήτως κοινωνικοοικονομικού υπόβαθρου. Η Δράση «Εναρμόνιση» συμβάλλει ακριβώς σε αυτούς τους στόχους παρέχοντας σε οικογένειες με περιορισμένους πόρους μια καθοριστική στήριξη: την πρόσβαση σε ποιοτική φροντίδα και εκπαίδευση για τα μικρά τους παιδιά. Στην ΠΔΕ, όπου καταγράφονται διαχρονικά χαμηλότερα επίπεδα μέσου εισοδήματος και υψηλότερα ποσοστά ανεργίας σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο, η συμβολή αυτή αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς μεγάλα τμήματα του πληθυσμού αδυνατούν να καλύψουν ιδιωτικές δαπάνες φροντίδας.

Για πολλές φτωχές ή χαμηλού εισοδήματος οικογένειες, το κόστος των ιδιωτικών παιδικών σταθμών ή η απουσία δωρεάν θέσης σε δημόσιο σταθμό θα σήμαινε ότι τα παιδιά μένουν εκτός προσχολικής αγωγής. Το πρόβλημα αυτό είναι εντονότερο σε αγροτικές, ημιορεινές και απομακρυσμένες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας, όπου η διαθεσιμότητα δομών προσχολικής φροντίδας είναι περιορισμένη και οι αποστάσεις λειτουργούν αποτρεπτικά για τις οικογένειες. Αυτό όμως έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες: παιδιά που δεν έχουν την ευκαιρία της προσχολικής εκπαίδευσης συχνά ξεκινούν το δημοτικό με γνωστικό και κοινωνικό μειονέκτημα, ειδικά αν προέρχονται από λιγότερο μορφωμένα ή περιθωριοποιημένα περιβάλλοντα.

Έρευνες διεθνώς, αλλά και ευρωπαϊκά, έχουν δείξει ότι η συμμετοχή στην προσχολική εκπαίδευση βελτιώνει την γνωστική ανάπτυξη, τις γλωσσικές δεξιότητες και τις κοινωνικές ικανότητες των παιδιών, ενώ λειτουργεί ως μέσο σπάσιμο του κύκλου της φτώχειας. Η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει ότι η πρόσβαση σε ECEC (Early Childhood Education and Care) μειώνει τον κίνδυνο το παιδί να βιώσει στο μέλλον κοινωνικό αποκλεισμό και φτώχεια. Στο πλαίσιο αυτό, η υλοποίηση της Δράσης στην ΠΔΕ αποκτά και χωρική διάσταση κοινωνικής πολιτικής, καθώς λειτουργεί ως αντιστάθμισμα των διαρθρωτικών μειονεκτημάτων που χαρακτηρίζουν περιφέρειες με χαμηλότερο επίπεδο ανάπτυξης. Επομένως, μέσω της «Εναρμόνισης», η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας επενδύει στην κοινωνική συνοχή του αύριο, δίνοντας στα παιδιά ενός ευάλωτου νοικοκυριού τη δυνατότητα για μια «δίκαιη αρχή στη ζωή». Αυτό συνδέεται άμεσα και με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Εγγύησης για το Παιδί, που όπως αναφέρθηκε αποσκοπεί στο να μην μεγαλώνει κανένα παιδί σε συνθήκες που

υπονομεύουν τις μελλοντικές του ευκαιρίες, με ιδιαίτερη έμφαση σε περιφέρειες σύγκλισης όπως η ΠΔΕ.

Επιπλέον, η παροχή δωρεάν θέσεων μέσω του προγράμματος ανακουφίζει τον οικονομικό προϋπολογισμό των οικογενειών. Για μια οικογένεια με εισόδημα π.χ. 10.000€ ετησίως, τα 1.500–2.000€ που θα κόστιζε ο παιδικός σταθμός (ή η εναλλακτική λύση να μη δουλέψει ο ένας γονέας για να κρατά το παιδί) είναι ένα δυσβάστακτο ποσό. Στην ΠΔΕ, όπου μεγάλο μέρος της απασχόλησης αφορά χαμηλά αμειβόμενες θέσεις στον πρωτογενή τομέα, στον τουρισμό και στις υπηρεσίες, το οικονομικό αυτό όφελος είναι ακόμη πιο κρίσιμο. Με το voucher, το ποσό αυτό καλύπτεται από το ΕΚΤ+, επιτρέποντας στην οικογένεια να διαθέσει τους πόρους της σε άλλες βασικές ανάγκες (σίτιση, στέγαση, υγεία) και μειώνοντας έτσι την οικονομική πίεση. Με αυτό τον τρόπο η δράση λειτουργεί έμμεσα και ως μέτρο καταπολέμησης της παιδικής φτώχειας: διασφαλίζει ότι το παιδί απολαμβάνει μια υπηρεσία (προσχολική αγωγή) που διαφορετικά μόνο τα παιδιά ευπορότερων οικογενειών θα είχαν, ενώ παράλληλα βοηθά την οικογένεια να σταθεροποιήσει το εισόδημά της (καθώς οι γονείς μπορούν να εργαστούν). Η επίδραση αυτή είναι κρίσιμη για την ΠΔΕ, όπου τα ποσοστά παιδικού κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού παραμένουν υψηλότερα από τον εθνικό μέσο όρο, συμβάλλοντας στη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Όταν 340.000 γυναίκες ωφελήθηκαν πανελλαδικά από το πρόγραμμα μέχρι το 2015 – αριθμός που εν τω μεταξύ έχει αυξηθεί περαιτέρω – αντιλαμβάνεται κανείς τη μεγάλη κλίμακα αυτής της παρέμβασης και τον ρόλο της στο κοινωνικό κράτος της χώρας, με σημαντικό μερίδιο ωφελούμενων και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας μέσω των συγχρηματοδοτούμενων περιφερειακών προγραμμάτων.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι η Δυτική Ελλάδα, όπως και άλλες περιοχές, αντιμετωπίζει ζητήματα δημογραφικής γήρανσης και μετανάστευσης των νέων. Η απώλεια νεανικού πληθυσμού και η χαμηλή γεννητικότητα αποτελούν κρίσιμες προκλήσεις για τη μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή προοπτική της ΠΔΕ. Μέτρα όπως η Δράση «Εναρμόνιση» μπορούν να λειτουργήσουν θετικά προς την κοινωνική συνοχή και τη δημογραφική αναζωογόνηση: υποστηρίζοντας τα νέα ζευγάρια να κάνουν παιδιά χωρίς τον φόβο ότι “δεν θα τα βγάλουν πέρα” οικονομικά ή πρακτικά, ενθαρρύνεται η οικογενειακή δημιουργία. Επίσης, η ενδυνάμωση των γυναικών στην αγορά εργασίας ενισχύει τα συνολικά εισοδήματα των νοικοκυριών, κάτι που μακροπρόθεσμα αυξάνει την εγχώρια ζήτηση και τονώνει την τοπική οικονομία, συμβάλλοντας στη συγκράτηση πληθυσμού και στην ενίσχυση της κοινωνικής και οικονομικής βιωσιμότητας της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, δημιουργώντας έναν ενάρετο κύκλο κοινωνικής ευημερίας.

Προώθηση της έμφυλης ισότητας και ενδυνάμωση των γυναικών:

Η διάσταση της ισότητας των φύλων είναι ίσως η πιο εμφανής στο πρόγραμμα «Εναρμόνιση», αφού εξαρχής σχεδιάστηκε ως εργαλείο για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του χαμηλού ποσοστού απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα, και ειδικότερα σε περιφέρειες με διαρθρωτικά μειονεκτήματα στην αγορά εργασίας, όπως η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Παραδοσιακά, στη χώρα μας (όπως και σε πολλές άλλες) οι γυναίκες επωμίζονται δυσανάλογα μεγάλο μέρος των ευθυνών φροντίδας των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων μελών της οικογένειας. Στην ΠΔΕ, το φαινόμενο αυτό ενισχύεται από την υψηλή συμμετοχή των γυναικών σε άτυπες μορφές εργασίας και από τη γεωγραφική διασπορά του πληθυσμού, που δυσχεραίνει την πρόσβαση σε δομές φροντίδας, ιδίως εκτός των μεγάλων αστικών κέντρων.

Αυτό έχει ως συνέπεια πολλές γυναίκες, μόλις γίνουν μητέρες, να μειώνουν τις ώρες εργασίας (με μερική απασχόληση), να διακόπτουν προσωρινά ή και μακροχρόνια την καριέρα τους, ή να περιορίζουν τις επαγγελματικές τους φιλοδοξίες, κάτι που δεν συμβαίνει στον ίδιο βαθμό με τους άνδρες. Σύμφωνα με στοιχεία, το έμφυλο χάσμα στον ρυθμό απασχόλησης στην Ελλάδα παραμένει σημαντικό (περίπου 17 ποσοστιαίες μονάδες το 2020), ενώ και όσες γυναίκες εργάζονται συχνά το κάνουν σε θέσεις κάτω των προσόντων τους ή με χαμηλότερες απολαβές λόγω διακοπών στην εργασιακή τους πορεία. Αυτή η ανισότητα στην αγορά εργασίας έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις: μικρότερο εισόδημα για τις γυναίκες, μεγαλύτερος κίνδυνος φτώχειας (ιδίως για τις μονογονεϊκές μητέρες), χαμηλότερες συντάξεις στο μέλλον κ.ο.κ., φαινόμενα που καταγράφονται με ιδιαίτερη ένταση στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της χώρας.

Το πρόγραμμα «Εναρμόνιση» έρχεται να αντιμετωπίσει μία από τις βασικές αιτίες αυτού του φαινομένου: την έλλειψη φροντίδας. Προσφέροντας στις μητέρες (και πατέρες) μια ασφαλή, ποιοτική λύση για τη φύλαξη και δημιουργική απασχόληση των παιδιών τους κατά τις εργάσιμες ώρες, τους επιτρέπει να παραμείνουν ή να ενταχθούν ξανά στην αμειβόμενη εργασία. Πρόκειται ουσιαστικά για την άρση ενός πρακτικού εμποδίου που κρατά πολλές γυναίκες εκτός αγοράς. Στην ΠΔΕ, η συμβολή αυτή είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, καθώς το πρόγραμμα καλύπτει όχι μόνο αστικές περιοχές όπως η Πάτρα, αλλά και μικρότερους δήμους και αγροτικές περιοχές, όπου οι εναλλακτικές επιλογές φροντίδας είναι περιορισμένες ή ανύπαρκτες. Όπως προαναφέρθηκε, στην ΠΔΕ η συμβολή αυτή είναι αποδεδειγμένη: οι γυναίκες ωφελούμενες μπόρεσαν σε μεγάλο ποσοστό να διατηρήσουν τη δουλειά τους ή να αναζητήσουν ενεργά εργασία, ενώ σε κάποιες περιπτώσεις συμμετείχαν και σε προγράμματα κατάρτισης, γεγονός που ενισχύει συνολικά τη γυναικεία απασχολησιμότητα στην περιφέρεια. Κι αυτό διότι,

απλούστατα, ήξεραν ότι τα παιδιά τους είναι κατά τη διάρκεια της ημέρας σε καλά χέρια – σε ένα σταθμό που καλύπτει τις μορφωτικές και κοινωνικές τους ανάγκες.

Πέραν του ότι διευκολύνει τις γυναίκες να εργαστούν, η Δράση έχει και μια ευρύτερη συμβολική σημασία για την έμφυλη ισότητα: αναγνωρίζει ότι η φροντίδα των παιδιών δεν είναι “ατομική υπόθεση” της μητέρας ή της οικογένειας, αλλά μια συλλογική κοινωνική ευθύνη. Όταν το κράτος (ή η Περιφέρεια) παρέχει δωρεάν υπηρεσίες φροντίδας, περνά το μήνυμα ότι η κοινωνία εκτιμά και υποστηρίζει τον ρόλο της μητρότητας/γονεικότητας, και δεν αφήνει τις οικογένειες να τα βγάλουν πέρα μόνες τους. Στο περιφερειακό επίπεδο της ΠΔΕ, αυτό μεταφράζεται σε μια πιο ενεργή πολιτική ισότητας φύλων, η οποία δεν περιορίζεται σε ρητορικές δεσμεύσεις αλλά υλοποιείται μέσα από συγκεκριμένες κοινωνικές υποδομές. Αυτό ενθαρρύνει και τους πατέρες να εμπλακούν περισσότερο.

Σε συνδυασμό με μέτρα όπως η άδεια πατρότητας του Ν.4808/2021, δημιουργείται σταδιακά μια νέα κουλτούρα μοιράσματος των ευθυνών: οι άνδρες αρχίζουν να θεωρούν πιο φυσιολογικό να κάνουν κι αυτοί χρήση αδειών για τα παιδιά ή να εκμεταλλευτούν το γεγονός ότι υπάρχει παιδικός σταθμός για να εργαστούν και οι ίδιοι με πιο ευέλικτο ωράριο, χωρίς να θεωρείται “ντροπή” να φύγουν νωρίτερα για να πάρουν το παιδί (αφού η φροντίδα δεν “στιγματίζει” πλέον μόνο τη γυναίκα). Η ύπαρξη σταθερών και αξιόπιστων δομών φροντίδας στην ΠΔΕ λειτουργεί ως καταλύτης για αυτή τη σταδιακή αλλαγή στάσεων και στερεοτύπων, ιδίως σε τοπικές κοινωνίες με πιο παραδοσιακές αντιλήψεις για τους ρόλους των φύλων. Η εκστρατεία #EndGenderStereotypes της ΕΕ αναφέρει χαρακτηριστικά: «η παροχή φροντίδας και η επαγγελματική εργασία δεν έχουν φύλο» – και καλεί σε ένα τέλος στην κοινωνική πίεση που θέλει τη γυναίκα αποκλειστικά υπεύθυνη για το σπίτι. Το πρόγραμμα «Εναρμόνιση» υλοποιεί ακριβώς αυτή την αρχή: δίνει στις γυναίκες περισσότερες επιλογές (να εργαστούν αν το επιθυμούν) και στους άνδρες περισσότερες ευκαιρίες να συμμετάσχουν ισότιμα στη φροντίδα (καθώς η φροντίδα γίνεται πιο θεσμοθετημένη μέσω των δομών και όχι “αόρατη” εργασία στο σπίτι).

Από οικονομική σκοπιά, όταν περισσότερες γυναίκες εργάζονται, αυξάνεται το συνολικό εργατικό δυναμικό και το ΑΕΠ, κάτι που ωφελεί το σύνολο της κοινωνίας. Για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, που αντιμετωπίζει αναπτυξιακό έλλειμμα και χαμηλή παραγωγικότητα σε σύγκριση με τον εθνικό μέσο όρο, η αύξηση της γυναικείας απασχόλησης αποτελεί κρίσιμο αναπτυξιακό μοχλό. Μελέτες έχουν δείξει ότι η εισοδος δεύτερου εισοδήματος σε ένα φτωχό νοικοκυριό μπορεί να αποτρέψει τον κίνδυνο φτώχειας. Άρα, το πρόγραμμα δεν ωφελεί μόνο ατομικά τις γυναίκες που συμμετέχουν, αλλά και τις οικογένειές τους και την κοινωνία εν γένει, μέσω της μείωσης της

εξάρτησης από επιδόματα, της αύξησης των φορολογικών εσόδων και της καλύτερης αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού. Η ισότητα των φύλων λοιπόν δεν είναι απλώς θέμα δικαιοσύνης, αλλά και προϋπόθεση ανάπτυξης και ευημερίας – ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο – και η “Εναρμόνιση” είναι ένα παράδειγμα πολιτικής που παντρεύει αυτούς τους δύο στόχους.

Ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση του αποκλεισμού:

Η τρίτη διάσταση είναι η κοινωνική ένταξη ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων. Η Δράση απευθύνεται πρωτίστως σε οικογένειες με χαμηλά εισοδήματα, άνεργους γονείς, μονογονείς, οικογένειες με αναπηρία κλπ. Αυτές είναι ομάδες που συχνά βρίσκονται στο περιθώριο της κοινωνικοοικονομικής ζωής. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, όπου συνυπάρχουν θύλακες φτώχειας, υψηλή ανεργία και έντονες χωρικές ανισότητες μεταξύ αστικών, ημιαστικών και αγροτικών περιοχών, ο κίνδυνος κοινωνικού αποκλεισμού είναι ιδιαίτερα αυξημένος, γεγονός που καθιστά τη Δράση κρίσιμης σημασίας. Μέσω της συμμετοχής τους στο πρόγραμμα, λαμβάνουν συγκεκριμένα οφέλη ένταξης:

- Παιδιά με αναπηρία ή ειδικές ανάγκες: Το πρόγραμμα «Εναρμόνιση» περιλαμβάνει και τη χρηματοδότηση θέσεων σε ειδικές δομές για παιδιά ΑμεΑ (όπως τα ΚΔΑΠ-μεΑ), καθώς και τη δυνατότητα ένταξης παιδιών με αναπηρία σε κοινούς παιδικούς σταθμούς με παράλληλη στήριξη. Στην ΠΔΕ λειτουργεί ένα δίκτυο τέτοιων δομών (σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, κατά το έτος αριθμήθηκαν 18 ΚΔΑΠ-ΑμεΑ και 5 ΚΔΗΦ), κυρίως σε αστικά κέντρα αλλά και σε επιλεγμένους δήμους της ενδοχώρας, που καλύπτει διαχρονικά σημαντικό αριθμό παιδιών με αναπηρία μέσω των vouchers της Δράσης. Αυτό προωθεί την συμπερίληψη αυτών των παιδιών στην εκπαίδευση από πολύ πρώιμη ηλικία και ανακουφίζει σημαντικά τις οικογένειές τους, που συχνά αντιμετωπίζουν αυξημένα κόστη φροντίδας, για εξειδικευμένες θεραπείες (όπως λογοθεραπείες, εργοθεραπείες και φυσικοθεραπείες) τις οποίες παρέχουν οι εν λόγω δομές. Σύμφωνα με το ΕΣΔΙΦ, το πρόγραμμα έχει ειδικές πρόνοιες ώστε τα παιδιά με αναπηρίες να μην αποκλείονται αλλά αντιθέτως να ωφελούνται εξίσου. Η πρώιμη αυτή εμπειρία συμπερίληψης θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τη Δυτική Ελλάδα, όπου οι εξειδικευμένες υπηρεσίες είναι λιγότερες σε σχέση με τα μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα. Η κοινωνική ένταξη αυτών των παιδιών στα σχολεία αργότερα διευκολύνεται όταν έχουν περάσει πρώτα από το στάδιο της προσχολικής αγωγής μαζί με συνομήλικούς τους.

- Παιδιά μεταναστών και Ρομά: Αν και το πρόγραμμα δεν στοχοθετεί συγκεκριμένη εθνοτική καταγωγή, στην πράξη πολλές οικογένειες μεταναστών ή Ρομά επωφελούνται, ιδίως εφόσον πληρούν τα εισοδηματικά κριτήρια. Για τα παιδιά αυτά, η προσχολική αγωγή είναι καθοριστική για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, την κοινωνικοποίησή τους και την ομαλή τους ένταξη στο εκπαιδευτικό σύστημα. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, όπου διαβιούν περίπου 8.000-10.000 Ρομά και περίπου 1.500-2.000 παιδιά μεταναστών και προσφύγων, η Δράση λειτουργεί ως ένας βασικός μηχανισμός πρώιμης ένταξης. Η αναγκαιότητα αυτή τεκμηριώνεται από την Ετησία Έκθεση Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής (2025), η οποία κατέγραψε σε περιοχές με οργανωμένους και μη καταυλισμούς σοβαρά ζητήματα διαβίωσης και κοινωνικού αποκλεισμού. Για παράδειγμα, σε Δήμους της Δυτικής Ελλάδας με συγκέντρωση πληθυσμού Ρομά (π.χ. στο Δήμο Πατρέων ή στον Πύργο), η συμμετοχή των παιδιών Ρομά σε παιδικούς σταθμούς που χρηματοδοτεί το πρόγραμμα έχει πολλαπλά οφέλη: τα παιδιά λαμβάνουν ερεθίσματα και παραμένουν στο εκπαιδευτικό μονοπάτι, οι μητέρες τους έρχονται σε επαφή με τις κοινωνικές υπηρεσίες (μέσω της διαδικασίας αίτησης voucher, κ.ά.) και συνολικά χτίζονται γέφυρες εμπιστοσύνης μεταξύ της κοινότητας Ρομά και των δημόσιων δομών. Αυτή η διαμεσολαβητική λειτουργία των παιδικών σταθμών είναι κρίσιμη σε μια περιφέρεια όπου ο κοινωνικός αποκλεισμός των Ρομά παραμένει διαχρονικό ζήτημα πολιτικής συνοχής, κι έτσι η δράση λειτουργεί ως γέφυρα διασύνδεσης με το κράτος πρόνοιας.
- Άνεργοι γονείς: Για τους άνεργους, ιδιαίτερα τις άνεργες μητέρες, η συμμετοχή στο πρόγραμμα μπορεί να είναι το βήμα επανένταξης στην αγορά εργασίας. Συχνά, μια γυναίκα που έχασε τη δουλειά της όταν γεννήθηκε το παιδί (ή που ήταν άνεργη μακροχρόνια) διστάζει να αναζητήσει εργασία γιατί δεν έχει πού να αφήσει το παιδί ή δεν μπορεί να πληρώσει για ιδιωτική φύλαξη. Στην ΠΔΕ, όπου τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας – και ιδίως γυναικείας ανεργίας – παραμένουν υψηλά, το εμπόδιο αυτό είναι ιδιαίτερα έντονο. Με το voucher στα χέρια, αποκτά ένα κίνητρο και μια δυνατότητα να ψάξει ενεργά για εργασία, γνωρίζοντας ότι για τους επόμενους 10-11 μήνες το παιδί θα είναι σε σταθμό χωρίς κόστος. Πολλές ωφελούμενες ανέφεραν σε έρευνες ικανοποίησης ότι χάρη στο πρόγραμμα κατάφεραν να βρουν δουλειά ή να ξεκινήσουν να εργάζονται περισσότερες ώρες (αν πριν ήταν περιστασιακά απασχολούμενες). Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό σε τοπικές αγορές εργασίας μικρής κλίμακας,

όπως αυτές της Δυτικής Ελλάδας, όπου ακόμη και η μερική επανένταξη μπορεί να έχει σημαντικό κοινωνικό αντίκτυπο.

- Μονογονεϊκές οικογένειες: Ειδική μνεία πρέπει να γίνει στις οικογένειες με έναν γονέα (κυρίως μητέρες μόνες). Αυτές αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο βάρος, καθώς δεν υπάρχει δεύτερος ενήλικας να βοηθήσει στη φροντίδα ή στο εισόδημα. Το πρόγραμμα παρέχει μια σανίδα σωτηρίας, εξασφαλίζοντας ότι τουλάχιστον για κάποιες ώρες την ημέρα το παιδί θα είναι σε ασφαλές περιβάλλον και η μητέρα θα μπορεί είτε να εργαστεί είτε να “ανασάνει”. Στην ΠΔΕ, όπου οι μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζουν αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικής απομόνωσης, η σημασία αυτή είναι πολλαπλάσια. Η σημασία αυτού δεν αποτιμάται μόνο οικονομικά αλλά και ψυχοκοινωνικά: μειώνει το άγχος και την απομόνωση των μονογονέων, τους φέρνει σε επαφή με άλλους γονείς (στο πλαίσιο της κοινότητας του παιδικού σταθμού) και ενισχύει την ανθεκτικότητά τους.

Συνολικά, λοιπόν, η Δράση «Εναρμόνιση» λειτουργεί ως πολυδιάστατη πολιτική κοινωνικής ένταξης. Από τη μια πλευρά, απευθύνεται σε ευάλωτες ομάδες ενηλίκων (άνεργες γυναίκες, φτωχές μητέρες, κλπ.) και τις ενδυναμώνει μέσω της διευκόλυνσης εισόδου στην εργασία. Από την άλλη, απευθύνεται σε ευάλωτα παιδιά (φτωχά, Ρομά, ΑμεΑ) και τους εξασφαλίζει υπηρεσίες που βελτιώνουν τις μελλοντικές τους προοπτικές. Η διπλή αυτή στόχευση είναι ιδιαίτερα κρίσιμη για την ΠΔΕ, καθώς αντιμετωπίζει ταυτόχρονα διαγενεακές μορφές φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Η διπλή αυτή στόχευση – γονείς και παιδιά – είναι που κάνει το πρόγραμμα ιδιαίτερα αποτελεσματικό ως προς την κοινωνική συνοχή: αντιμετωπίζει ταυτόχρονα τη φτώχεια των νοικοκυριών (δίνοντας ευκαιρία εργασίας) και τη φτώχεια των παιδιών (παρέχοντας εκπαίδευση/φροντίδα). Στο πλαίσιο της ΠΔΕ, που έχει αρκετές περιοχές με υψηλή ανεργία και φτώχεια, το πρόγραμμα αποτελεί βασικό “εργαλείο ένταξης”. Δεν είναι τυχαίο ότι συγκαταλέγεται στις καλές πρακτικές κοινωνικής πολιτικής της Περιφέρειας και αξιοποιείται συστηματικά στο πλαίσιο του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας.

Αξίζει να αναφερθεί, ως πολύ βασικό στρατηγικό στοιχείο, η βιωσιμότητα και συνέχεια της δράσης. Με τον ανασχεδιασμό του 2022 (άρθρο 104 ν.4941/2022), η Ελλάδα ουσιαστικά “αποδεσμεύει” την παροχή της προσχολικής φροντίδας από τις διακυμάνσεις των ευρωπαϊκών κονδυλίων, θεσπίζοντας την ως μόνιμη. Αυτό σημαίνει ότι ακόμη κι αν το ΕΣΠΑ στο μέλλον μειωθεί ή λήξει, το κράτος θα συνεχίσει να χρηματοδοτεί αυτές τις θέσεις (πιθανώς μέσω εθνικών πόρων ή άλλων μηχανισμών). Αυτή η δέσμευση είναι κρίσιμη για τη στρατηγική σημασία: καταδεικνύει ότι η

εναρμόνιση οικογενειακής/επαγγελματικής ζωής θεωρείται πλέον κεντρικός πυλώνας του κοινωνικού κράτους. Δεν είναι ένα πρόσκαιρο σχέδιο, αλλά κομμάτι της “νέας κανονικότητας” στην κοινωνική πολιτική. Στη Δυτική Ελλάδα, αυτό γίνεται αντιληπτό ως συνέχεια: το νέο ΠΕΠ χρηματοδοτεί μεν τη δράση, αλλά παράλληλα η Περιφέρεια και οι Δήμοι σχεδιάζουν την επέκταση των δομών ώστε σε βάθος χρόνου να υπάρχει επάρκεια θέσεων για όλα τα παιδιά (με μίξη ευρωπαϊκών και εθνικών πόρων).

Συμπερασματικά, η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» αποτελεί μια παρέμβαση υψηλής στρατηγικής αξίας. Για την κοινωνική συνοχή, λειτουργεί προληπτικά κατά του αποκλεισμού και επενδύει στο μέλλον των παιδιών. Για την έμφυλη ισότητα, δίνει στις γυναίκες τη δυνατότητα της επιλογής και συμβάλλει στην αλλαγή νοοτροπίας ως προς τους ρόλους των φύλων. Για την κοινωνική ένταξη, απευθύνεται στις πιο ευάλωτες κατηγορίες και τις εντάσσει ενεργά στο κοινωνικό σύνολο, είτε μέσω της εργασίας είτε μέσω της εκπαίδευσης. Στο πλαίσιο της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, η συνέχιση και ενδυνάμωση της δράσης συνιστά θεμέλιο ενός συμπεριληπτικού μοντέλου περιφερειακής ανάπτυξης, σε πλήρη ευθυγράμμιση με το όραμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς, όπου κανείς δεν μένει πίσω λόγω οικογενειακών ευθυνών ή συνθηκών γέννησης.

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογικό Πλαίσιο Έρευνας

Το Κεφάλαιο 4 παρουσιάζει το μεθοδολογικό πλαίσιο αξιολόγησης που υιοθετείται για τη μελέτη της δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ) για την προγραμματική περίοδο 2021–2027. Η συγκεκριμένη μελέτη εντάσσεται στο έργο Π3.8 του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και αποτελεί συνέχεια και εξέλιξη των διαδικασιών παρακολούθησης της Περιφέρειας, αξιοποιώντας και επικαιροποιώντας τα μεθοδολογικά εργαλεία και τις διαδικασίες αξιολόγησης που έχουν αναπτυχθεί σε προηγούμενες φάσεις του έργου.

Βασικός στόχος του κεφαλαίου είναι να περιγράψει αναλυτικά το μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης και τεκμηρίωσης της παρούσας μελέτης. Η μελέτη φιλοδοξεί να αξιολογήσει τα αποτελέσματα της δράσης και να εντοπίσει ζητήματα υλοποίησης, προσφέροντας αξιόπιστη βάση για τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής. Η προσέγγιση βασίζεται αποκλειστικά στη συστηματική δευτερογενή έρευνα (desk research), η οποία περιλαμβάνει: (α) ανάλυση των επίσημων δεδομένων παρακολούθησης της Δράσης και των δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων και (β) τη σύνθεση διοικητικών στοιχείων

και εκθέσεων από τους εμπλεκόμενους φορείς. Η μεθοδολογία διασφαλίζει την ανάλυση αποτελεσμάτων από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο (2014–2020), επιτρέποντας την εξαγωγή συμπερασμάτων για τη διαχρονική εξέλιξη και την αποτελεσματικότητα της δράσης στη νέα περίοδο 2021-2027.

Η μελέτη υιοθετεί ένα μοντέλο συνδυαστικής ανάλυσης δευτερογενών δεδομένων, όπου η ποσοτική προσέγγιση προσφέρει τη συστηματική αποτύπωση των κοινωνικοοικονομικών τάσεων, ενώ η ποιοτική προσέγγιση, μέσα από την επισκόπηση εκθέσεων και διοικητικών στοιχείων, αναδεικνύει τις ανάγκες των ωφελούμενων και των εμπλεκόμενων φορέων. Για την κάλυψη του συνόλου των θεματικών, αξιοποιούνται τα υφιστάμενα δεδομένα παρακολούθησης της Δράσης, καθώς και οι επίσημες εκθέσεις αξιολόγησης προηγούμενων ετών.

Παράλληλα, το κεφάλαιο παρουσιάζει τη μεθοδολογική ροή, η οποία συνοψίζει τα στάδια συλλογής, επεξεργασίας και σύνθεσης των στοιχείων, διασφαλίζοντας τη διαφάνεια και την αξιοπιστία της τεκμηρίωσης. Η επεξεργασία των ποσοτικών δεδομένων πραγματοποιείται με τη χρήση εργαλείων ανάλυσης δεδομένων, ενώ για τα ποιοτικά στοιχεία εφαρμόζεται η μέθοδος της συγκριτικής αξιολόγησης και της θεματικής σύνθεσης.

Τέλος, αναδεικνύονται οι πιθανοί περιορισμοί, όπως η διαθεσιμότητα επίκαιρων στοιχείων και οι χωρικές ανισότητες στην ΠΔΕ, οι οποίοι λαμβάνονται υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Με αυτόν τον τρόπο, το μεθοδολογικό πλαίσιο λειτουργεί ως οδικός χάρτης για την τεκμηριωμένη αποτίμηση της Δράσης, καταλήγοντας στη διαμόρφωση κατευθύνσεων πολιτικής σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο επίπεδο.

4.1 Ερευνητική Προσέγγιση και Στόχοι

Η μεθοδολογία αποτελεί τον πυρήνα κάθε επιστημονικής ανάλυσης, καθώς καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα απαντηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα και θα διασφαλιστεί η αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Στην παρούσα μελέτη υιοθετείται μια πολυεπίπεδη προσέγγιση δευτερογενούς έρευνας, η οποία εστιάζει στη συστηματική ανάλυση και σύνθεση υφιστάμενων δεδομένων, ώστε να αποτυπωθεί σφαιρικά η επίδραση της Δράσης «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής» στη Δυτική Ελλάδα. Συγκεκριμένα, αξιοποιούνται επίσημα δεδομένα παρακολούθησης, στατιστικοί δείκτες και διοικητικές βάσεις δεδομένων, με στόχο την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων μέσω της διασταύρωσης και αξιολόγησης των διαθέσιμων πηγών.

Η προσέγγιση αυτή ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κατευθύνσεις της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής, ευθυγραμμιζόμενη με πρωτοβουλίες όπως ο Ευρωπαϊκός Πυλώνας Κοινωνικών Δικαιωμάτων και η Οδηγία για την Εξισορρόπηση επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής, καθώς και με το Ευρωπαϊκό Εγγύημα για το Παιδί και τη Ευρωπαϊκή Στρατηγική Φροντίδας (European Commission, 2017; European Commission, 2019; Council of the EU, 2021; European Commission, 2022). Παράλληλα, λαμβάνονται υπόψη οι εθνικές στρατηγικές προτεραιότητες για κοινωνική ένταξη και ισότητα των φύλων (Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής & Οικογένειας, 2022; ΓΓΔΟΠΙΦ, 2021), ώστε η μελέτη να είναι συνεπής με το θεσμικό πλαίσιο υλοποίησης της Δράσης.

Βασικός σκοπός της μελέτης είναι η αξιολόγηση της Δράσης «Εναρμόνιση» για την περίοδο 2021–2027, μέσω της ανάλυσης δεδομένων υλοποίησης και του εντοπισμού τομέων βελτίωσης. Ειδικότερα, η μελέτη εδράζεται σε τρεις κύριους ερευνητικούς στόχους:

1. Αποτίμηση των αποτελεσμάτων της Δράσης και του κοινωνικού της αντίκτυπου. Αυτό περιλαμβάνει τη διερεύνηση —μέσω των δεικτών εκροών και αποτελεσμάτων— του βαθμού στον οποίο το πρόγραμμα συμβάλλει στην απασχόληση των ωφελούμενων γυναικών με χαμηλό εισόδημα, καθώς και στη διευκόλυνση του διπλού ρόλου. Επιπλέον, αξιολογείται η συμβολή της παροχής θέσεων φροντίδας στην ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας, βάσει της στατιστικής επεξεργασίας των στοιχείων συμμετοχής.
2. Αποτύπωση ζητημάτων υλοποίησης του προγράμματος, με έμφαση στη γεωγραφική κάλυψη των δομών φροντίδας και τη διαθεσιμότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών (π.χ. κατανομή θέσεων ανά δήμο, κάλυψη αναγκών για βρέφη και παιδιά). Στόχος είναι να εντοπιστούν τα κενά και οι αποκλίσεις της Δράσης κατά την εφαρμογή της στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, προκειμένου να τεκμηριωθεί πού απαιτούνται παρεμβάσεις, αξιοποιώντας τα διοικητικά δεδομένα και τις εκθέσεις των εμπλεκόμενων φορέων.
3. Διατύπωση τεκμηριωμένων κατευθύνσεων πολιτικής για την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της Δράσης. Βάσει της σύνθεσης των ευρημάτων της δευτερογενούς ανάλυσης, προτείνονται συγκεκριμένες βελτιώσεις για την αύξηση του κοινωνικού αντίκτυπου, όπως μέτρα για την πληρέστερη κάλυψη των αναγκών των οικογενειών ή τροποποιήσεις στο μοντέλο υλοποίησης. Ο στόχος αυτός συνδέεται άμεσα με τη στρατηγική του Παρατηρητηρίου για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής στην Περιφέρεια..

Με βάση τους παραπάνω στόχους, διατυπώνονται αντίστοιχα αξιολογικά ερωτήματα που καθοδηγούν τη μελέτη:

- Ποιος είναι ο κοινωνικός και οικονομικός αντίκτυπος της Δράσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας;
- Ποιες ομάδες ωφελήθηκαν περισσότερο και ποιες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια πρόσβασης;
- Ποια δομικά προβλήματα εμφανίζονται στην εφαρμογή και πώς επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα;
- Τέλος, ποιες αλλαγές ή βελτιώσεις προτείνονται —με βάση τεκμήρια— ώστε να ενισχυθεί ο κοινωνικός αντίκτυπος της Δράσης στο μέλλον;

Τα ερωτήματα αυτά ευθυγραμμίζονται με τους δηλωμένους στόχους του προγράμματος (αύξηση απασχόλησης, στήριξη οικογενειών, ισότιμη πρόσβαση σε υπηρεσίες) και επιτρέπουν μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση ως προς τη συνάφεια, την αποτελεσματικότητα και την προστιθέμενη αξία της παρέμβασης.

Συνολικά, η μεθοδολογική προσέγγιση έχει σχεδιαστεί με γνώμονα την παροχή έγκυρων δεδομένων στους φορείς χάραξης και υλοποίησης πολιτικής. Ακολουθώντας την επιτυχημένη πρακτική προηγούμενων μελετών του Παρατηρητηρίου, η συστηματική επεξεργασία και σύνθεση δευτερογενών δεδομένων διασφαλίζει την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων που τροφοδοτούν την Περιφέρεια με αξιόπιστη πληροφόρηση. Η παρούσα μελέτη αξιοποιεί ως σημείο αναφοράς (baseline) τα ευρήματα της προηγούμενης αξιολόγησης (Ρηγόπουλος, 2022), επιτρέποντας μια ουσιαστική διαχρονική σύγκριση. Η αντιπαραβολή με τα δεδομένα του 2023 αποσκοπεί στην ανάδειξη της εξέλιξης των δεικτών αποτελεσματικότητας, λαμβάνοντας υπόψη ότι στην προηγούμενη φάση καταγράφηκαν υψηλά επίπεδα ικανοποίησης των ωφελούμενων σε οικονομικό, κοινωνικό και επαγγελματικό επίπεδο, καθώς και σημαντική επίτευξη στόχων κατά την περίοδο 2014-2020. Η ανάλυση αξιολογεί τη διατήρηση αυτών των θετικών αποτελεσμάτων και διερευνά τις νέες προκλήσεις που αναδύονται στο πλαίσιο της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου 2021–2027, διασφαλίζοντας τη στρατηγική συνέχεια των κοινωνικών παρεμβάσεων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Πίνακας 7. Διάγραμμα Ροής Μεθοδολογίας

Διάγραμμα Ροής Μεθοδολογίας

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Καθορισμός στόχων & αξιολογικών ερωτημάτων

Σχεδιασμός μελέτης (σύνθεση ποσοτικών & ποιοτικών δεικτών)

Συλλογή δευτερογενών δεδομένων

Συστηματική ανασκόπηση εκθέσεων αξιολόγησης & θεσμικού πλαισίου

Συγκριτική ανάλυση στοιχείων (benchmarking με την περίοδο 2014-2020)

Σύνθεση αποτελεσμάτων & ερμηνεία τάσεων

Διατύπωση συμπερασμάτων & τεκμηριωμένων προτάσεων πολιτικής

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

4.2 Πληθυσμός – Πεδίο Εφαρμογής

Η μελέτη εστιάζει στη δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής & Επαγγελματικής Ζωής», η οποία καλύπτει γεωγραφικά τις Περιφερειακές Ενότητες Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Το αντικείμενο της ανάλυσης αφορά την παροχή υπηρεσιών προσχολικής αγωγής και δημιουργικής απασχόλησης (Βρεφικοί/Παιδικοί Σταθμοί, ΚΔΑΠ, ΚΔΑΠ ΑμεΑ) και τον αντίκτυπό τους στη συμμετοχή των γονέων –με έμφαση στις μητέρες– στην αγορά εργασίας της Περιφέρειας.

Ο πληθυσμός αναφοράς της μελέτης προσδιορίζεται από τα διοικητικά δεδομένα των ωφελούμενων (γονέων και κηδεμόνων) που έκαναν χρήση της Δράσης κατά την τρέχουσα προγραμματική περίοδο. Η ανάλυση επικεντρώνεται στα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των ωφελούμενων (χαμηλό εισόδημα, ευάλωτες ομάδες, εργασιακή κατάσταση), καθώς και στην εξειδικευμένη φροντίδα που παρέχεται σε παιδιά με αναπηρία (ΑμεΑ).

Για την ολοκληρωμένη αποτίμηση της Δράσης, η μελέτη διαρθρώνεται γύρω από δύο κεντρικούς άξονες δεδομένων:

- Δεδομένα Ωφελούμενων: Ανάλυση δεικτών αποτελέσματος που αφορούν την κοινωνική ένταξη, την απασχόληση και την οικονομική υποστήριξη των οικογενειών.
- Διοικητικά Δεδομένα Φορέων: Επεξεργασία στοιχείων από τις δομές φροντίδας και τους εμπλεκόμενους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Δήμους)

σχετικά με την επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα, την ποιότητα των υποδομών και την οργανωτική επάρκεια του προγράμματος.

Η μελέτη καλύπτει το σύνολο των γεωγραφικών παραμέτρων της Δράσης, εξετάζοντας την κατανομή των πόρων σε αστικές, αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές της Δυτικής Ελλάδας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διασταύρωση στοιχείων για ειδικές κατηγορίες (μονογονεϊκές οικογένειες, μακροχρόνια άνεργες μητέρες), προκειμένου να αποτυπωθεί η προστιθέμενη αξία της Δράσης στην καταπολέμηση των διακρίσεων και της παιδικής φτώχειας. Η παρέμβαση υλοποιείται υπό την ευθύνη της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και συγχρηματοδοτείται από το ΕΚΤ+ στο πλαίσιο του ΠΕΠ 2021–2027, ευθυγραμμιζόμενη πλήρως με τις ευρωπαϊκές στρατηγικές κοινωνικής ένταξης.

4.3 Μεθοδολογία συλλογής δεδομένων και διαμόρφωσης πλαισίου αξιολόγησης

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, ακολουθείται μια συνδυαστική προσέγγιση ανάλυσης ποσοτικών και ποιοτικών δευτερογενών δεδομένων. Η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει τη συγκέντρωση τόσο μετρήσιμων στατιστικών δεικτών όσο και εις βάθος πληροφοριών από επίσημες εκθέσεις και διοικητικά έγγραφα σχετικά με την υλοποίηση της Δράσης. Η συμπληρωματικότητα των πηγών αυτών επιτρέπει τη διασταύρωση (triangulation) των ευρημάτων –δηλαδή, την ενοποίηση των αποτελεσμάτων από διαφορετικές βάσεις δεδομένων και θεσμικές πηγές– ενισχύοντας την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των συμπερασμάτων της μελέτης.

Η παρούσα μελέτη βασίζεται στη συστηματική συλλογή, ανασκόπηση και σύνθεση δευτερογενών δεδομένων. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την ανάλυση του μακρο-περιβάλλοντος και του κοινωνικοοικονομικού πλαισίου εντός του οποίου υλοποιείται η Δράση στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Ειδικότερα, αναλύονται οι βασικοί κοινωνικοί δείκτες σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο, όπως:

- Τα ποσοστά του πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (δείκτης AROPE).
- Οι δείκτες ανεργίας, με έμφαση στη γυναικεία ανεργία και τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.
- Οι δείκτες δημογραφικής δυναμικής, όπως η γεννητικότητα και ο συνολικός δείκτης γονιμότητας.

- Τα ποσοστά συμμετοχής των παιδιών στην προσχολική αγωγή και φροντίδα (ECEC).

Πηγές για τα παραπάνω αποτελούν οι επίσημες στατιστικές βάσεις της Eurostat και της ΕΛΣΤΑΤ. Ενδεικτικά, αξιοποιούνται τα στοιχεία EU-SILC για τη φτώχεια, τα δεδομένα της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού (LFS) για την απασχόληση και οι ειδικές στατιστικές για την προσχολική εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιούνται τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για το AROPE (2024), τη συμμετοχή σε υπηρεσίες φροντίδας (2025b) και την ανεργία στη Δυτική Ελλάδα (2025a). Επίσης, λαμβάνονται υπόψη τα δεδομένα της ΕΛΣΤΑΤ για το διαθέσιμο εισόδημα, τις συνθήκες διαβίωσης και τη φυσική κίνηση του πληθυσμού (γεννήσεις 2023).

Παράλληλα, η μελέτη περιλαμβάνει την εξέταση συναφούς τεκμηρίωσης και μελετών που αφορούν τη Δράση και την ισορροπία οικογενειακής/επαγγελματικής ζωής. Για τη διαμόρφωση του πλαισίου αξιολόγησης αξιοποιούνται:

- Ετήσιες Εκθέσεις του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου: Όπως η Έκθεση του 2023 για τους κοινωνικούς δείκτες της ΠΔΕ.
- Προηγούμενες Αξιολογήσεις: Έρευνες του Παρατηρητηρίου σε συναφή αντικείμενα (π.χ. δράσεις Π3.3, Π3.4, Π3.5 για τις δομές κοινωνικής φροντίδας).
- Θεσμικό Πλαίσιο: Η Εθνική Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης 2021–2027, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025, και η Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης (ΠΕΣΚΕ).

Η δευτερογενής ανάλυση παρέχει το αναγκαίο πλαίσιο αναφοράς (baseline context) για την αποτίμηση της Δράσης. Επιτρέπει τη σύγκριση των τάσεων που παρατηρούνται στη Δυτική Ελλάδα με τα εθνικά και ευρωπαϊκά δεδομένα, αναδεικνύοντας τοπικές ιδιαιτερότητες και προσδιορίζοντας την προστιθέμενη αξία της παρέμβασης για την κοινωνική συνοχή της Περιφέρειας.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας μελέτης ολοκληρώνεται με τη συστηματική επεξεργασία των δεδομένων, η οποία αναπτύσσεται διεξοδικά στα επόμενα δύο κεφάλαια, διασφαλίζοντας τη μετάβαση από το θεσμικό πλαίσιο στην πρακτική αποτίμηση:

- Αρχικά, πραγματοποιείται η χαρτογράφηση και ανάλυση του συστήματος προσφοράς υπηρεσιών (δομές φροντίδας, κατανομή ανά δήμο κ.λπ.) στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η ανάλυση αυτή βασίζεται και επικαιροποιεί τα στοιχεία από την προηγούμενη μελέτη του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης (Ρηγόπουλος, 2023), διασφαλίζοντας τη μεθοδολογική

συνέχεια και επιτρέποντας τη διαχρονική σύγκριση της εξέλιξης των υποδομών στην Περιφέρεια.

- Στη συνέχεια, αναπτύσσεται το κύριο μέρος της μελέτης που αφορά την παρουσίαση και ανάλυση των στοιχείων υλοποίησης της Δράσης. Η ανάλυση αυτή βασίζεται στα επίσημα στοιχεία αξιολόγησης του Τομεακού Προγράμματος ΑΝΑΔ -ΕΔΒΜ και των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ) της προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Μέσω της επεξεργασίας των δεδομένων για τα vouchers, την κατανομή των ωφελούμενων και τη συμμετοχή ανά περιοχή, τεκμηριώνεται ο κοινωνικός αντίκτυπος της Δράσης και η αποτελεσματικότητά της στην υποστήριξη της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στην ΠΔΕ κατά την τρέχουσα περίοδο.

Με αυτή τη διάρθρωση, η μελέτη αξιοποιεί την υφιστάμενη γνώση του Παρατηρητηρίου και τη συνδυάζει με τα πλέον πρόσφατα δεδομένα των προγραμμάτων (Τομεακό/ΠΕΠ), προσφέροντας μια ολοκληρωμένη και επικαιροποιημένη εικόνα της Δράσης.

Η μεθοδολογική πορεία της μελέτης ολοκληρώνεται με τη συνολική αξιολόγηση των ευρημάτων, η οποία οδηγεί στη διατύπωση συγκεκριμένων κατευθύνσεων πολιτικής. Η μελέτη Π3.8 δεν περιορίζεται στην καταγραφή δεδομένων, αλλά επιδιώκει να αναδειχθεί σε εργαλείο πολιτικής για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, παρέχοντας τεκμηριωμένες απαντήσεις σχετικά με τον κοινωνικό αντίκτυπο της δράσης.

Όπως αναλύεται στο τελικό κεφάλαιο της μελέτης, οι προτάσεις πολιτικής για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των ωφελούμενων διαρθρώνονται σε τρία επίπεδα:

- Βραχυπρόθεσμο επίπεδο: Εστιάζει στη διεύρυνση του αριθμού των προσφερόμενων θέσεων, την πληρέστερη ενημέρωση των οικογενειών και τη στοχευμένη στήριξη περιοχών με αυξημένη κοινωνική ευαλωτότητα.
- Μεσοπρόθεσμο επίπεδο: Αφορά την αναβάθμιση των υπηρεσιών μέσω της πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού, τη βελτίωση των υποδομών και τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας των δομών, ώστε να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας.
- Μακροπρόθεσμο επίπεδο: Στοχεύει στη θεσμοθέτηση μόνιμων πολιτικών στήριξης της συμφιλίωσης οικογενειακού και επαγγελματικού βίου, ενσωματωμένων στην Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και σε συνέργεια με τις ευρωπαϊκές πολιτικές (European Commission, 2021· Eurostat, 2024).

Η τελική συμβολή της μεθοδολογικής αυτής προσέγγισης είναι διττή: αφενός, στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και της ισότητας ευκαιριών στην ΠΔΕ και, αφετέρου, στη διαμόρφωση στρατηγικών που εναρμονίζονται πλήρως με τις εθνικές και ευρωπαϊκές προτεραιότητες.

Συνοψίζοντας, οι άξονες ανάλυσης δεδομένων που εφαρμόζονται στην παρούσα μελέτη είναι οι εξής:

- Ανάλυση Δευτερογενών Στατιστικών Στοιχείων: Επεξεργασία μακροοικονομικών και κοινωνικών δεικτών (Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ) για τη φτώχεια, την ανεργία και τη δημογραφική δυναμική της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.
- Ανάλυση Δεδομένων Υλοποίησης (Administrative Data): Εξέταση των επίσημων στοιχείων αξιολόγησης του Τομεακού Προγράμματος και των ΠΕΠ σχετικά με τα vouchers, τον αριθμό των ωφελούμενων και την απορρόφηση των πόρων.
- Συστηματική Ανασκόπηση Τεκμηρίωσης: Σύνοψη πορισμάτων από προηγούμενες μελέτες του Παρατηρητηρίου και θεσμικά κείμενα στρατηγικής.

Η χρήση αυτών των πολλαπλών πηγών επιτρέπει τη διασταύρωση (triangulation) των αποτελεσμάτων και τη διερεύνηση των ίδιων θεμάτων υπό διαφορετική οπτική. Για παράδειγμα, ένα ζήτημα που προκύπτει από την ποσοτική ανάλυση των vouchers –όπως η μη εξάντληση των θέσεων σε συγκεκριμένους Δήμους– εξετάζεται περαιτέρω μέσω των ποιοτικών εκθέσεων των φορέων, ώστε να διερευνηθούν τα αίτια (π.χ. έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού ή υποδομών). Με αυτόν τον τρόπο, η μελέτη αποκτά ερμηνευτικό βάθος, συνδυάζοντας την αντικειμενικότητα των στατιστικών δεδομένων με την ενδελεχή κατανόηση των διοικητικών προκλήσεων, προσφέροντας μια ολιστική αποτίμηση της Δράσης στην ΠΔΕ.

4.4 Μέθοδοι σύνθεσης και ανάλυσης δεδομένων

Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής των δευτερογενών στοιχείων, ακολουθεί η φάση της επεξεργασίας, κατά την οποία τα ευρήματα ταξινομούνται και αναλύονται προκειμένου να απαντήσουν στα βασικά αξιολογικά ερωτήματα της μελέτης. Η προσέγγιση είναι περιγραφική και ερμηνευτική, συνδυάζοντας την ανάλυση ποσοτικών δεικτών υλοποίησης με την ποιοτική αξιολόγηση στοιχείων από επίσημες εκθέσεις και διοικητικά έγγραφα.

- Ερμηνευτική Επισκόπηση Ποσοτικών Δεικτών: Τα δεδομένα που αντλούνται από το Τομεακό Πρόγραμμα και τα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), όπως ο αριθμός των vouchers και η κατανομή των ωφελούμενων ανά κατηγορία, αναλύονται περιγραφικά στο Κεφάλαιο 6. Η ανάλυση εστιάζει στον σχολιασμό των επιδόσεων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας σε σχέση με τους στόχους που έχουν τεθεί, αναδεικνύοντας τις τάσεις και τις διαφοροποιήσεις που επικρατούν ανά Περιφερειακή Ενότητα.
- Θεματική Οργάνωση Ποιοτικών Στοιχείων: Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την ανασκόπηση των ετήσιων εκθέσεων του Παρατηρητηρίου και των εμπλεκόμενων φορέων υλοποίησης ταξινομούνται ανά θεματική ενότητα. Η διαδικασία αυτή επιτρέπει τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων ζητημάτων και «μοτίβων», όπως οι ελλείψεις σε συγκεκριμένες κατηγορίες δομών (π.χ. βρεφικοί σταθμοί) ή οι γεωγραφικές ανισότητες στην πρόσβαση των υπηρεσιών σε απομακρυσμένες περιοχές.
- Διαχρονική Σύνθεση και Συμπεράσματα: Η τελική φάση της μεθοδολογίας αφορά τη σύνθεση των παραπάνω στοιχείων. Τα τρέχοντα αποτελέσματα παραβάλλονται με τα ευρήματα της προηγούμενης αξιολόγησης του Παρατηρητηρίου (2022-2023), προσδίδοντας διαχρονική προοπτική στη μελέτη. Η σύγκριση αυτή είναι καθοριστική για τον εντοπισμό της προόδου ή της εμμονής συγκεκριμένων προκλήσεων, επιτρέποντας την αποτίμηση της προστιθέμενης αξίας της Δράσης στη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027.

Η επεξεργασία αυτή καταλήγει στη διατύπωση συγκεκριμένων και πρακτικά αξιοποιήσιμων κατευθύνσεων πολιτικής. Με τη σύνδεση των δεδομένων με τις πραγματικές ανάγκες της Περιφέρειας, η μελέτη παρέχει μια τεκμηριωμένη βάση για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας της Δράσης και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής στη Δυτική Ελλάδα.

4.5 Περιορισμοί και Προκλήσεις κατά την έρευνα

Παρά τη συστηματική μεθοδολογική προσέγγιση και τη χρήση έγκυρων πηγών, η παρούσα αξιολογική μελέτη υπόκειται σε ορισμένους περιορισμούς, η κατανόηση των οποίων είναι απαραίτητη για την ορθή ερμηνεία των ευρημάτων:

1. Χρονική Υστέρηση και Επικαιρότητα Δεδομένων: Ένας εγγενής περιορισμός της δευτερογενούς ανάλυσης αφορά τη χρονική απόσταση μεταξύ της συλλογής των στοιχείων από τους επίσημους φορείς (Eurostat, ΕΛΣΤΑΤ) και της τελικής

δημοσιοποίησής τους. Αν και αξιοποιούνται τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία, ορισμένοι δείκτες ενδέχεται να μην αποτυπώνουν πλήρως πολύ πρόσφατες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές ή βραχυπρόθεσμες διακυμάνσεις στην τοπική αγορά εργασίας.

2. Βαθμός Ανάλυσης και Γεωγραφική Εστίαση: Η μελέτη εξαρτάται από το επίπεδο ανάλυσης (granularity) των δευτερογενών πηγών. Ενώ τα δεδομένα σε επίπεδο Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων είναι πλήρη, η διερεύνηση της Δράσης σε επίπεδο μικρών ή δυσπρόσιτων τοπικών κοινοτήτων περιορίζεται από τη διαθεσιμότητα εξειδικευμένων στοιχείων στις επίσημες εκθέσεις των φορέων υλοποίησης.
3. Απουσία Πρωτογενούς Ανατροφοδότησης και Υποκειμενική Εμπειρία: Η εστίαση στη δευτερογενή έρευνα σημαίνει ότι η μελέτη δεν περιλαμβάνει τη συλλογή νέων βιωματικών δεδομένων απευθείας από τους ωφελούμενους της τρέχουσας περιόδου. Παρόλο που η επιλογή αυτή διασφαλίζει την αντικειμενικότητα μέσω των επίσημων δεικτών, η υποκειμενική ικανοποίηση και οι ατομικές εμπειρίες των γονέων προκύπτουν έμμεσα, μέσω της διασταύρωσης με τα ευρήματα της προηγούμενης έρευνας βάσης (baseline 2022).
4. Δυναμικό Πλαίσιο της Νέας Προγραμματικής Περιόδου: Καθώς η περίοδος 2021-2027 βρίσκεται σε εξέλιξη, ορισμένα δεδομένα που αφορούν την πλήρη ωρίμανση και τον μακροπρόθεσμο αντίκτυπο της Δράσης (impact evaluation) είναι ακόμη υπό διαμόρφωση. Συνεπώς, η μελέτη επικεντρώνεται στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και της υλοποίησης (process evaluation) με βάση τα έως τώρα πεπραγμένα.
5. Συγκρισιμότητα Δεδομένων: Η μετάβαση από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο στη νέα μπορεί να ενέχει μικρές αλλαγές στον τρόπο ορισμού ορισμένων δεικτών ή στα κριτήρια επιλεξιμότητας, γεγονός που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή κατά τη διενέργεια διαχρονικών συγκρίσεων.

Παρά τις παραπάνω προκλήσεις, η χρήση της τριγωνοποίησης των πηγών (διασταύρωση στοιχείων ΕΣΠΑ, Παρατηρητηρίου και Στατιστικών Αρχών) διασφαλίζει ότι η παρούσα μελέτη αποτελεί μια έγκυρη και αξιόπιστη βάση για τη λήψη αποφάσεων και τη χάραξη περιφερειακής πολιτικής.

Κεφάλαιο 5. Συνοπτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας για τη Δράση Εναρμόνισης Επαγγελματικής και Οικονομικής ζωής - 2023

Η έρευνα για την αξιολόγηση της Δράσης «Εναρμόνιση της Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» διενεργήθηκε από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κατά την περίοδο 2022-2023, με την έκθεση αποτελεσμάτων να δημοσιεύεται τον Φεβρουάριο του 2023. Αναλυτικότερα, η Δράση για την εναρμόνιση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, αφορά στην παροχή θέσεων φροντίδας και φιλοξενίας σε βρέφη, νήπια, παιδιά και Άτομα με Αναπηρία σε δημόσιους και ιδιωτικούς Βρεφονηπιακούς, Βρεφονηπιακούς Σταθμούς Ολοκληρωμένης Φροντίδας, Παιδικούς Σταθμούς, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (Κ.Δ.Α.Π.) και Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π.Α. με Α.). Βασικός στόχος της δράσης είναι η ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης, η ισότιμη πρόσβαση στην εργασία και η κοινωνική ένταξη ευπαθών ομάδων.

Στο πλαίσιο αυτό, βασικός σκοπός της μελέτης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είναι η καταγραφή των δυνατών και των αδύναμων σημείων της δράσης για την εναρμόνιση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας, το οποίο συντάχθηκε από τους ερευνητές Δρ. Θωμά Πουφινά και Δρ. Κωνσταντίνο Ρηγόπουλο, συμπληρώθηκε από 104 ωφελούμενους, εκ των οποίων τα 101 ερωτηματολόγια κρίθηκαν έγκυρα για την ανάλυση, εξασφαλίζοντας στατιστική επάρκεια με επίπεδο εμπιστοσύνης 95% και περιθώριο σφάλματος $\pm 5\%$. Τα βασικότερα ευρήματα της έρευνας είναι τα ακόλουθα:

Δημογραφικά στοιχεία ωφελούμενων

Η ανάλυση των δημογραφικών στοιχείων ανέδειξε ένα σαφές προφίλ ωφελούμενων, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία του δείγματος (90%) αποτελούνταν από γυναίκες, γεγονός που επιβεβαιώνει ότι η φροντίδα των παιδιών βαρύνει κυρίως τις μητέρες. Ηλικιακά, ο βασικός κορμός των συμμετεχόντων κυμαινόταν μεταξύ 35 και 45 ετών, με συχνότερη ηλικία τα 41 έτη. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το μορφωτικό επίπεδο των ωφελούμενων, καθώς το 64,4% διέθετε πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ή μεταπτυχιακό τίτλο, στοιχείο που υποδηλώνει υψηλή κατάρτιση. Παρά τα τυπικά τους προσόντα, ωστόσο, η οικονομική τους κατάσταση ήταν δυσχερής, με το 78,2% να δηλώνει ετήσιο καθαρό οικογενειακό εισόδημα χαμηλότερο των 15.000€.

καθιστώντας τη δράση κρίσιμη για την επιβίωση του νοικοκυριού. Σε επίπεδο απασχόλησης, περίπου το 59% των συμμετεχόντων εργάζονταν (ιδιωτικοί/δημόσιοι υπάλληλοι και αυτοαπασχολούμενοι), ενώ το 30,8% ήταν άνεργοι που αναζητούσαν ενεργά εργασία, με το πρόγραμμα να λειτουργεί υποστηρικτικά και στις δύο κατηγορίες.

Ωφέλεια του προγράμματος εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής

Τα αποτελέσματα της έρευνας κατέδειξαν εξαιρετικά υψηλά ποσοστά ικανοποίησης ως προς την αποτελεσματικότητα του προγράμματος. Συγκεκριμένα, το 90,3% των ωφελούμενων δήλωσε ικανοποιημένο από την οικονομική ωφέλεια, ενώ το 94,1% αναγνώρισε σημαντικό κοινωνικό όφελος, όπως η καταπολέμηση του αποκλεισμού. Σε επαγγελματικό επίπεδο, το 89,2% ωφελήθηκε ουσιαστικά, είτε διατηρώντας την εργασία του είτε εξοικονομώντας χρόνο για την αναζήτηση νέας, ενώ το 86,1% θεώρησε ότι μέσω της δράσης εξασφάλισε ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών στις δομές αξιολογήθηκε πολύ θετικά, με το 98% να δηλώνει ικανοποίηση από τον χρόνο φροντίδας, το 95,1% από την ποιότητα φροντίδας και το 94,1% από το εκπαιδευτικό έργο.

Μέσα από τις απαντήσεις ανοιχτού τύπου, οι γονείς τόνισαν ότι το πρόγραμμα τους προσέφερε ασφάλεια για τα παιδιά τους σε ένα πιστοποιημένο περιβάλλον, επιτρέποντάς τους να εργαστούν χωρίς το άγχος της φύλαξης. Ωστόσο, αναδείχθηκαν και συγκεκριμένα σημεία προς βελτίωση. Οι ωφελούμενοι πρότειναν τη διεύρυνση του ωραρίου λειτουργίας και τη θεσμοθέτηση απογευματινής φύλαξης για την εξυπηρέτηση των εργαζομένων στον ιδιωτικό τομέα, καθώς και την αύξηση των θέσεων για βρέφη, που αποτελούν πληθυσμό με μεγάλες ανάγκες. Επιπρόσθετα, καταγράφηκαν αιτήματα για βελτίωση της διατροφής (με έμφαση στη μείωση των αρτοσκευασμάτων), αναβάθμιση των κτιριακών εγκαταστάσεων και ένταξη εξειδικευμένου προσωπικού, όπως λογοθεραπευτές και εργοθεραπευτές. Συμπερασματικά, η έρευνα κατέληξε στο ότι το πρόγραμμα επιτυγχάνει σε μεγάλο βαθμό τους στόχους του και κρίνεται ως απολύτως απαραίτητο «σωσίβιο» για γυναίκες υψηλής μόρφωσης αλλά χαμηλού εισοδήματος, με σαφή ωστόσο ανάγκη περαιτέρω ενίσχυσης και επέκτασης.

Κεφάλαιο 6. Αξιολόγηση των δράσεων «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2014-2020 σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο

Η δράση «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» αποτέλεσε κατά την Προγραμματική Περίοδο 2014-2020 τον κεντρικό πυλώνα των πολιτικών κοινωνικής ένταξης και ισότητας των φύλων. Υλοποιήθηκε μέσω ενός σύνθετου χρηματοδοτικού σχήματος που συνδύαζε πόρους από το Τομεακό Πρόγραμμα και τα Περιφερειακά Προγράμματα, ανάλογα με το προφίλ των ωφελούμενων. Αρχικά, παρουσιάζεται το περιεχόμενο και η στρατηγική του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» 2014-2020, και του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα» 2014-2020, αντίστοιχα. Η παρουσίαση των προγραμμάτων είναι απαραίτητη για την κατανόηση του πλαισίου εντός του οποίου πραγματοποιήθηκε η αξιολόγηση, τα ευρήματα της οποίας παρουσιάζονται στη συνέχεια. Τέλος, γίνεται αναλυτική αποτίμηση των δυνατών και αδύναμων σημείων, των ευκαιριών και των απειλών για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, έτσι ώστε διαμορφωθούν οι βασικοί τομείς εστίασης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

6.1 Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» 2014-2020 και σύνδεση με τη Δράση

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ) της Προγραμματικής Περιόδου 2014–2020 αποτελεί ένα από τα επτά Τομεακά / Εθνικά Επιχειρησιακά Προγράμματα της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, με τη συγχρηματοδότηση του ΕΚΤ και της Πρωτοβουλίας για την Απασχόληση των Νέων (έγκριση με την αριθμ. C(2014)10128/17-12-2014 και αναθεωρήσεις με τις αριθμ. C(2017)8798/18.12.2017, C(2018)8768/13.12.2018, C(2019)9420/19.12.2019, C(2020)5103final/20.07.2020, C(2020)9115/10.12.2020 και C(2021) 8879 final /01.12.2021 (Αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής).

Το Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» εντάσσεται στον αναπτυξιακό σχεδιασμό του ΕΣΠΑ 2014-2020, καθώς περιλαμβάνει τις παρεμβάσεις που εντάσσονται στη δεύτερη χρηματοδοτική προτεραιότητα

αναφορικά με την «Ανάπτυξη και την αξιοποίηση ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού - ενεργό κοινωνική ενσωμάτωση» και καλείται να αντιμετωπίσει τις πλέον αρνητικές επιπτώσεις της κρίσης και της ύφεσης, την ανεργία και τη φτώχεια. Στόχος του είναι η αντιμετώπιση της ανεργίας, με εστίαση στη δημιουργία ποιοτικών δυνατοτήτων εκπαίδευσης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και βιώσιμης απασχόλησης για όλους και γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Οι παρεμβάσεις του Ε.Π. αποσκοπούν στην κάλυψη των ακόλουθων αναγκών:

- Καταπολέμηση της ανεργίας, της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, ενίσχυση της απασχόλησης και ισότιμη πρόσβαση στην αγορά εργασίας με βραχυπρόθεσμα μέτρα σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας για το σύνολο του εργατικού δυναμικού, κυρίως σε ομάδες με μεγάλα ποσοστά ανεργίας (μακροχρόνια άνεργοι, άνεργοι με μειωμένα τυπικά προσόντα, γυναίκες, άνεργοι 30-44 ετών)
- Ανάπτυξη των γνώσεων και δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, ιδίως άτομα μειωμένων τυπικών προσόντων, με στόχο την ένταξη ή/και επανένταξη τους στην αγορά εργασίας
- Μείωση της ανεργίας των νέων 15-29 ετών, ιδιαίτερα εκείνων εκτός εργασίας, δομών εκπαίδευσης ή κατάρτισης, με τη διευκόλυνση της εισόδου στην αγορά εργασίας και ενίσχυσης των δεξιοτήτων τους
- Εκσυγχρονισμός και περαιτέρω ενίσχυση των θεσμών της αγοράς εργασίας
- Εναρμόνιση της επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής
- Ένταξη ή/και επανένταξη στην αγορά εργασίας ωφελουμένων στο πλαίσιο της πιλοτικής εφαρμογής του «Ελάχιστου Εγγυημένου Εισοδήματος»
- Ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής και της κοινωνικής ένταξης ευάλωτων κοινωνικά ομάδων (ΕΚΟ), μέσω και της προώθησης της κοινωνικής οικονομίας
- Μείωση της σχολικής διαρροής, ιδιαίτερα σε περιοχές με υψηλά ποσοστά πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (ΠΕΣ)
- Αναβάθμιση και διασύνδεση των συστημάτων Τεχνικής - Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης με την αγορά εργασίας
- Προώθηση της έγκαιρης ολοκλήρωσης των σπουδών Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης
- Ενδυνάμωση των δεσμών της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας και τον επιχειρηματικό κόσμο
- Ενίσχυση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης μέσω της προώθησης της έρευνας και της καινοτομίας και της ενδυνάμωσης του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού

- ο Αναβάθμιση του συστήματος Διά Βίου Μάθησης και αύξηση της συμμετοχής σε αυτήν

Η υλοποίηση των παρεμβάσεων του ΕΠ καλύπτει το σύνολο των Περιφερειών της χώρας, έτσι όπως αυτές κατηγοριοποιούνται με βάση το κανονιστικό πλαίσιο των Ευρωπαϊκών και Διαρθρωτικών Επενδυτικών Ταμείων της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020.

Το όραμα που διέπει το πρόγραμμα είναι η συμβολή του -με το σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων απασχόλησης, κατάρτισης, εκπαίδευσης και διά βίου μάθησης- στην επίτευξη των εθνικών στόχων για την απασχόληση, την καταπολέμηση της φτώχειας και την εκπαίδευση, υποστηρίζοντας έτσι το συνολικό όραμα της χώρας για τη αναγέννηση της ελληνικής οικονομίας και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.

Το ΕΠ ΑΝΑΔΕΔΒΜ επικεντρώνεται σε τέσσερις στόχους:

1. Ανάπτυξη και αξιοποίηση ικανοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και ενεργός κοινωνική ενσωμάτωση στο σύνολο των Περιφερειών της χώρας.
2. Αντιμετώπιση της ανεργίας και αύξηση της βιώσιμης απασχόλησης για όλους.
3. Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας όλων των βαθμίδων του εκπαιδευτικού συστήματος.
4. Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και βελτίωση της συνάφειας της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με την αγορά εργασίας.

Οι παραπάνω στόχοι εξειδικεύονται σε Επενδυτικές Προτεραιότητες (ΕΠ) στο πλαίσιο των Θεματικών Στόχων που έχουν οριστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή λαμβάνοντας υπόψη τη Συμφωνία Εταιρικής Σχέσης 2014-2020, ως εξής:

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 8 «Προώθηση της διατηρήσιμης και ποιοτικής απασχόλησης και στήριξη της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού»

Επενδυτική Προτεραιότητα 8i - Πρόσβαση των ατόμων που αναζητούν εργασία και των μη ενεργών οικονομικά ατόμων στην απασχόληση, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων που βρίσκονται για μεγάλο χρονικό διάστημα εκτός της αγοράς εργασίας, μεταξύ άλλων μέσω τοπικών πρωτοβουλιών για την απασχόληση και της υποστήριξης της κινητικότητας του εργατικού δυναμικού.

Επενδυτική Προτεραιότητα 8ii - Βιώσιμη ένταξη στην αγορά εργασίας των νέων (ΕΚΤ), ιδιαίτερα εκείνων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης,

συμπεριλαμβανομένων των νέων που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού και των νέων από περιθωριοποιημένες κοινότητες, μεταξύ άλλων μέσω της υλοποίησης της «Εγγύησης για τη νεολαία».

Επενδυτική Προτεραιότητα 8iv - Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε όλους τους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στην απασχόληση, της επαγγελματικής σταδιοδρομίας, του συνδυασμού επαγγελματικού και οικογενειακού βίου και της προώθησης της ίσης αμοιβής για όμοια εργασία.

Επενδυτική Προτεραιότητα 8vii - Εκσυγχρονισμός των θεσμικών φορέων της αγοράς εργασίας, όπως είναι οι δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, και εξισορρόπηση μεταξύ των δεξιοτήτων των εργαζομένων και των αναγκών της αγοράς εργασίας, μεταξύ άλλων μέσω δράσεων που βελτιώνουν τη διακρατική κινητικότητα των εργαζομένων με προγράμματα κινητικότητας και μέσω της βελτίωσης της συνεργασίας μεταξύ των θεσμικών φορέων και των άμεσα ενδιαφερομένων.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 09 «Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας και κάθε διάκρισης»

Επενδυτική Προτεραιότητα 9iv - Βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτές, βιώσιμες και υψηλής ποιότητας υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης και των κοινωνικών υπηρεσιών κοινής ωφέλειας.

Επενδυτική Προτεραιότητα 9v - Προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και της επαγγελματικής ενσωμάτωσης σε κοινωνικές επιχειρήσεις και την κοινωνική και αλληλέγγυο οικονομία ώστε να διευκολυνθεί η πρόσβαση στην απασχόληση.

ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΣΤΟΧΟΣ 10 «Επένδυση στην εκπαίδευση, την κατάρτιση και την επαγγελματική κατάρτιση για την απόκτηση δεξιοτήτων και τη διά βίου μάθηση»

Επενδυτική Προτεραιότητα 10i - Μείωση και πρόληψη της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και προώθηση της ισότιμης πρόσβασης σε ποιοτική νηπιακή, πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς επίσης και σε τυπικές, μη τυπικές και άτυπες δυνατότητες εκπαίδευσης για την επανένταξη στην εκπαίδευση και την κατάρτιση.

Επενδυτική Προτεραιότητα 10ii - Βελτίωση της ποιότητας, της αποτελεσματικότητας και της πρόσβασης στην τριτοβάθμια και ισοδύναμη με αυτήν εκπαίδευση, με σκοπό τη βελτίωση των επιπέδων φοίτησης και επιτυχίας, ιδιαίτερα για τα μειονεκτούντα άτομα.

Επενδυτική Προτεραιότητα 10iii - Βελτίωση της ισότιμης πρόσβασης στη διά βίου μάθηση για όλες τις ηλικιακές ομάδες στο πλαίσιο τυπικών, άτυπων και μη τυπικών δομών, αναβάθμιση των γνώσεων, δεξιοτήτων και ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού και προώθηση ευέλικτων δυνατοτήτων μάθησης, μεταξύ άλλων μέσω του επαγγελματικού προσανατολισμού και της πιστοποίησης των αποκτώμενων προσόντων.

Επενδυτική Προτεραιότητα 10iv - Βελτίωση της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας, διευκόλυνση της μετάβασης από την εκπαίδευση στην εργασία, και ενίσχυση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και συστημάτων κατάρτισης και της ποιότητάς τους, μεταξύ άλλων μέσω μηχανισμών πρόβλεψης των αναγκών σε δεξιότητες, της προσαρμογής των προγραμμάτων σπουδών και της καθιέρωσης και ανάπτυξης συστημάτων μάθησης με βάση την εργασία, συμπεριλαμβανομένων των διπλών συστημάτων μάθησης και μαθητείας.

Η στρατηγική αυτή υλοποιείται μέσα από εννέα (9) Άξονες Προτεραιότητας (ΑΠ), πλέον των Αξόνων της Τεχνικής Βοήθειας, οι οποίοι περιλαμβάνουν δράσεις απόλυτα εναρμονισμένες με τους Θεματικούς Στόχους (ΘΣ) 8, 9 και 10 του Κανονισμού ΕΚΤ:

ΑΠ1 Συστημικές Παρεμβάσεις των θεσμών της αγοράς εργασίας και της πρόνοιας.

ΑΠ2 Βελτίωση Προοπτικών Απασχόλησης και Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Ανθρώπινου Δυναμικού.

ΑΠ3 Διευκόλυνση της Πρόσβασης στην Απασχόληση των Νέων έως 29 ετών.

ΑΠ4 Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

ΑΠ5 Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

ΑΠ6 Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος.

ΑΠ7 Ανάπτυξη της Διά Βίου Μάθησης και Βελτίωση της Συνάφειας της εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας.

ΑΠ8 Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της Διά Βίου Μάθησης - σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

ΑΠ9 Βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού συστήματος και της Διά Βίου Μάθησης - σύνδεση με την αγορά εργασίας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

ΑΠ10 Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής ΕΠ.

ΑΠ11 Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής ΕΠ στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας.

ΑΠ12 Τεχνική Υποστήριξη Εφαρμογής ΕΠ στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου.

Η Δράση της Εναρμόνισης Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής στο Πλαίσιο του ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ

Η συμμετοχή του Τομεακού Προγράμματος στον σχεδιασμό της δράσης είχε ως στόχο την κάλυψη του πληθυσμού που, αν και δεν ενέπιπτε στα όρια της φτώχειας, αντιμετώπιζε σοβαρό κίνδυνο αποκλεισμού από την αγορά εργασίας λόγω των οικογενειακών υποχρεώσεων. Η δράση εντάχθηκε στον Θεματικό Στόχο 8 («Προώθηση της βιώσιμης και ποιοτικής απασχόλησης») και ειδικότερα στην Επενδυτική Προτεραιότητα 8ιν, η οποία αφορά την «Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και τη συμφιλίωση επαγγελματικού και ιδιωτικού βίου».

Μέσω του ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ χρηματοδοτήθηκαν οριζόντια σε όλη τη χώρα οι ωφελούμενοι που υπερέβαιναν το εισοδηματικό όριο της φτώχειας (μη ευάλωτοι οικονομικά). Η στρατηγική στόχευση ήταν σαφής: η δημιουργία ενός «διχτού ασφαλείας» για τη μέση οικογένεια, ώστε να αποτραπεί η έξοδος των γυναικών από την εργασία λόγω αδυναμίας κάλυψης του κόστους φροντίδας παιδιών και εξαρτώμενων μελών.

6.2. Πρόγραμμα «Δυτική Ελλάδα 2014-2020» και σύνδεση με τη Δράση

Το ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας είναι το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα που καταρτίστηκε βάσει του στόχου «Επενδύσεις για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση» για την προγραμματική περίοδο 2014-2020. Το πρόγραμμα εντάσσεται στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για έξυπνη, διατηρήσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, καθώς και στην επίτευξη της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής. Η στρατηγική του συνάδει απόλυτα με το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) 2014-2020, το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων και τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Οι πόροι του προγράμματος προέρχονται από τρεις πυλώνες: το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και εθνικούς πόρους.

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για να καλύψει ένα ευρύ φάσμα αναγκών, δεδομένης της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης της Περιφέρειας:

- Ανταγωνιστικότητα και Καινοτομία: Αντιμέτωπιση της χαμηλής συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στην έρευνα, ανάσχεση της διαρροής επιστημονικού δυναμικού (brain drain) και ενίσχυση της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων.
- Ψηφιακή Σύγκλιση: Κάλυψη του ψηφιακού χάσματος και ενσωμάτωση ΤΠΕ σε τομείς όπως ο τουρισμός και η αγροτική οικονομία.
- Περιβάλλον και Ενέργεια: Ανάγκη για μετάβαση σε οικονομία χαμηλών εκπομπών άνθρακα, ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, διαχείριση αποβλήτων και υδάτινων πόρων, καθώς και προστασία της βιοποικιλότητας και προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή.
- Μεταφορές: Ολοκλήρωση βασικών οδικών αξόνων (ΔΕΔ-Μ), αναβάθμιση λιμενικών υποδομών και σιδηροδρομικού δικτύου.
- Κοινωνική Συνοχή και Υγεία: Αντιμέτωπιση της υψηλής ανεργίας (ειδικά σε νέους και γυναίκες), καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, και βελτίωση των υποδομών υγείας και πρόνοιας.
- Εκπαίδευση: Κάλυψη αναγκών σε κτιριακές υποδομές και εξοπλισμό για την ισότιμη συμμετοχή στην εκπαίδευση

Το αναπτυξιακό όραμα της Περιφέρειας για την περίοδο 2014-2020 είναι: «Αυτοτροφοδοτούμενη, εξωστρεφής και αειφορική ανασυγκρότηση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας εστιασμένη στην παγκόσμια ταυτότητά της, στις αξίες για τον άνθρωπο και το περιβάλλον».

Για την υλοποίηση του οράματος τέθηκαν πέντε Στρατηγικοί Στόχοι (ΣΣ):-

1. Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας/εξωστρέφειας των επιχειρήσεων και μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα με αιχμή την καινοτομία (Σύνδεση με Θεματικούς Στόχους 1, 2, 3).
2. Προστασία του περιβάλλοντος και μετάβαση σε οικονομία φιλική στο περιβάλλον (Σύνδεση με Θεματικούς Στόχους 4, 5, 6).
3. Ανάπτυξη, εκσυγχρονισμός και συμπλήρωση μεταφορικών υποδομών (Σύνδεση με Θεματικό Στόχο 7).
4. Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμηση της Φτώχειας (Σύνδεση με Θεματικούς Στόχους 8, 9 - ΕΚΤ).

5. Ανάπτυξη και εκσυγχρονισμός κοινωνικών υποδομών υγείας και εκπαίδευσης (Σύνδεση με Θεματικούς Στόχους 9, 10 - ΕΤΠΑ).

Οι επενδυτικές προτεραιότητες εξειδικεύονται ως εξής:-

- ΘΣ 1 (Έρευνα & Καινοτομία): Ενίσχυση υποδομών έρευνας/αριστείας (1a) και προαγωγή επιχειρηματικών επενδύσεων στην έρευνα και καινοτομία (1b).
- ΘΣ 2 (ΤΠΕ): Ανάπτυξη προϊόντων/υπηρεσιών ΤΠΕ και ηλεκτρονικού εμπορίου (2b), ενίσχυση εφαρμογών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης/υγείας/πολιτισμού (2c).
- ΘΣ 3 (ΜΜΕ): Προώθηση επιχειρηματικότητας και νέων ιδεών (3a), στήριξη δημιουργίας ικανοτήτων για προϊόντα/υπηρεσίες (3c), στήριξη της ανάπτυξης των ΜΜΕ σε αγορές (3d).
- ΘΣ 4 (Χαμηλές εκπομπές άνθρακα): Ενεργειακή απόδοση/ΑΠΕ σε επιχειρήσεις (4b) και δημόσια κτίρια/κατοικίες (4c), στρατηγικές χαμηλών εκπομπών για αστικές περιοχές (4e).
- ΘΣ 5 (Κλιματική αλλαγή): Επενδύσεις για προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή (5a), αντιμετώπιση ειδικών κινδύνων/καταστροφών (5b).
- ΘΣ 6 (Περιβάλλον): Επενδύσεις στον τομέα των αποβλήτων (6a), των υδάτων (6b), προστασία φυσικής/πολιτιστικής κληρονομιάς (6c), βιοποικιλότητας (6d) και βελτίωση αστικού περιβάλλοντος (6e).
- ΘΣ 7 (Μεταφορές): Επενδύσεις στο δίκτυο ΔΕΔ-Μ (7a), σύνδεση κόμβων με ΔΕΔ-Μ (7b), βελτίωση φιλικών προς το περιβάλλον συστημάτων μεταφορών (7c), έξυπνα συστήματα ενέργειας (7e).
- ΘΣ 8 (Απασχόληση - ΕΚΤ): Πρόσβαση ανέργων στην εργασία (8i), αυτοαπασχόληση/επιχειρηματικότητα (8iii), προσαρμογή εργαζομένων/επιχειρήσεων στις αλλαγές (8v).
- ΘΣ 9 (Κοινωνική ένταξη):
 - ΕΚΤ: Ενεργητική ένταξη (9i), ένταξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων/Ρομά (9ii), καταπολέμηση διακρίσεων (9iii), βελτίωση πρόσβασης σε υπηρεσίες (9iv), κοινωνική επιχειρηματικότητα (9v), τοπική ανάπτυξη (9vi).
 - ΕΤΠΑ: Επενδύσεις σε υποδομές υγείας και κοινωνικές υποδομές (9a).

- ΘΣ 10 (Εκπαίδευση - ΕΤΠΑ): Επενδύσεις σε υποδομές εκπαίδευσης και κατάρτισης (10a).

Η στρατηγική υλοποιείται μέσω των ακόλουθων Αξόνων Προτεραιότητας (ΑΠ):

1. ΑΠ 1: Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και της εξωστρέφειας των επιχειρήσεων, μετάβαση στην ποιοτική επιχειρηματικότητα, με αιχμή την καινοτομία και αύξηση της εγχώριας προστιθέμενης αξίας (ΕΤΠΑ).
2. ΑΠ 2: Προστασία του Περιβάλλοντος – Μετάβαση σε μία οικονομία φιλική στο περιβάλλον (ΕΤΠΑ).
3. ΑΠ 3: Ανάπτυξη - Εκσυγχρονισμός – Συμπλήρωση μεταφορικών υποδομών (ΕΤΠΑ).
4. ΑΠ 4: Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμηση της Φτώχειας και των Διακρίσεων (ΕΚΤ).
5. ΑΠ 5: Ανάπτυξη – εκσυγχρονισμός – συμπλήρωση κοινωνικών υποδομών, υποδομών υγείας και εκπαίδευσης (ΕΤΠΑ).
6. ΑΠ 6: Τεχνική Βοήθεια ΕΚΤ.
7. ΑΠ 7: Τεχνική Βοήθεια ΕΤΠΑ.

Η Δράση της Εναρμόνισης Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής στο Πλαίσιο του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα 2014-2020»

Σε περιφερειακό επίπεδο, η δράση εντάχθηκε στη στρατηγική του ΠΕΠ Δυτικής Ελλάδας για την Κοινωνική Ένταξη. Βασικός στόχος ήταν η υποστήριξη των ευάλωτων νοικοκυριών που διαβιούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας, λειτουργώντας συμπληρωματικά με το Τομεακό Πρόγραμμα.

Η υλοποίηση βασίστηκε στον Θεματικό Στόχο 9 («Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και καταπολέμηση της φτώχειας») και εξειδικεύτηκε σε δύο διακριτές Επενδυτικές Προτεραιότητες:

1. Προτεραιότητα 9i (Ενεργός ένταξη): Απευθυνόταν στον γενικό πληθυσμό των ευάλωτων ωφελούμενων της Περιφέρειας (άνεργοι, μακροχρόνια άνεργοι και φτωχοί εργαζόμενοι/αυτοαπασχολούμενοι), με στόχο τη διευκόλυνση της πρόσβασής τους στην απασχόληση.
2. Προτεραιότητα 9iii (Καταπολέμηση διακρίσεων): Παρείχε εξειδικευμένη υποστήριξη για την ένταξη παιδιών με αναπηρία, εφήβων και ατόμων με νοητική

υστέρηση ή κινητική αναπηρία. Στόχος ήταν η καταπολέμηση του αποκλεισμού των ατόμων αυτών και η ταυτόχρονη απελευθέρωση των φροντιστών τους (κυρίως γυναικών) για συμμετοχή στην εργασία.

6.3 Δράση «Εναρμόνιση» της περιόδου 2014–2020 στη Δυτική Ελλάδα

Η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» κατά την προγραμματική περίοδο 2014–2020 αποτέλεσε θεμελιώδη παρέμβαση κοινωνικής πολιτικής για τη Δυτική Ελλάδα, εναρμονισμένη με τους στόχους του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ). Βασικός της στόχος υπήρξε η διευκόλυνση της πρόσβασης των γονέων – και κυρίως των γυναικών – στην αγορά εργασίας, μέσω της παροχής δωρεάν θέσεων σε βρεφονηπιακούς και παιδικούς σταθμούς, Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών (ΚΔΑΠ) και ΚΔΑΠ-μεΑ.

Η δράση απευθύνθηκε σε ένα ευρύ φάσμα οικογενειών, με ιδιαίτερη στόχευση σε νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, ανέργους και μονογονεϊκές οικογένειες. Τα στοιχεία της αξιολόγησης της προηγούμενης περιόδου καταδεικνύουν ότι το τυπικό προφίλ των ωφελούμενων αφορούσε γυναίκες ηλικίας 35–45 ετών, με πανεπιστημιακή εκπαίδευση, οι οποίες ωστόσο διέθεταν περιορισμένο οικογενειακό εισόδημα (Ρηγόπουλος, 2022). Αυτό επιβεβαιώνει ότι ακόμη και άτομα με υψηλό μορφωτικό επίπεδο κινδύνευαν να αποκλειστούν από την αγορά εργασίας λόγω των απαιτήσεων φροντίδας και της έλλειψης δημόσιων υποστηρικτικών δομών.

Σε επίπεδο συμμετοχής, η Δυτική Ελλάδα κατέγραψε χιλιάδες ωφελούμενους κατά την περίοδο 2014–2020, με την πλειοψηφία να αφορά γυναίκες εργαζόμενες ή ανέργους που επανεντάχθηκαν στην αγορά εργασίας. Η αξιολόγηση επιβεβαίωσε ότι η δράση λειτούργησε ως καταλύτης οικονομικής ανακούφισης και κοινωνικής ενδυνάμωσης, επιτρέποντας στους γονείς να εργάζονται με μεγαλύτερη ασφάλεια, γνωρίζοντας ότι τα παιδιά τους βρίσκονται σε ποιοτικές δομές φροντίδας (ΕΥΔ ΕΠ Δυτικής Ελλάδας, 2021). Οι ωφελούμενες ανέφεραν ότι χωρίς τη δράση θα αναγκάζονταν να περιορίσουν τις ώρες εργασίας τους ή να αποχωρήσουν πλήρως από την αγορά, κάτι που θα ενέτεινε τον κίνδυνο φτώχειας για τα νοικοκυριά τους.

Η γεωγραφική κάλυψη περιέλαβε και τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες: Αχαΐα, Αιτωλοακαρνανία και Ηλεία. Στους μεγάλους αστικούς δήμους, όπως η Πάτρα, το Αγρίνιο και ο Πύργος, καταγράφηκε αυξημένη συμμετοχή, λόγω μεγαλύτερης διαθεσιμότητας δομών. Αντιθέτως, σε αγροτικές και ορεινές περιοχές υπήρχαν ελλείψεις υποδομών, που περιόριζαν την πρόσβαση σε υπηρεσίες φροντίδας, με

αποτέλεσμα αρκετές οικογένειες να μην μπορούν να αξιοποιήσουν τα vouchers (Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ, 2020). Η ανισοκατανομή αυτή υπογράμμισε την ανάγκη περιφερειακού ανασχεδιασμού, με στόχο την κάλυψη των «λευκών ζωνών» και την ενίσχυση των μικρότερων δήμων.

Πίνακας 8: Συμμετοχή ωφελούμενων στη Δυτική Ελλάδα - Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» (2014–2020)

Περιφερειακή Ενότητα	Αριθμός ωφελούμενων (εκτίμηση)	Δομές που συμμετείχαν	Κύρια χαρακτηριστικά
Αχαΐα	~6.500	Δημοτικοί & ιδιωτικοί παιδικοί σταθμοί, ΚΔΑΠ, ΚΔΑΠ-μεΑ	Υψηλή συγκέντρωση σε Πάτρα, αυξημένη ζήτηση θέσεων
Αιτωλοακαρνανία	~4.200	Δομές σε Αγρίνιο, Μεσολόγγι, Ναύπακτο, περιορισμένη κάλυψη σε ορεινές περιοχές	Εντοπίστηκαν κενά σε απομακρυσμένους δήμους
Ηλεία	~3.800	Δομές σε Πύργο, Αμαλιάδα, μικρότερες σε αγροτικές περιοχές	Ιδιαίτερες ανάγκες σε περιοχές με υψηλά ποσοστά ανεργίας

Πηγή: ΕΥΔ ΕΠ Δυτικής Ελλάδας (2021), Ρηγόπουλος (2022), Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ (2020).

Η συνολική εικόνα της δράσης στην ΠΔΕ ήταν θετική, καθώς συνέβαλε στην ενίσχυση της ισότητας φύλων, στην ανακούφιση οικογενειών χαμηλού εισοδήματος και στην κοινωνική ένταξη των παιδιών. Παράλληλα, η εμπειρία της περιόδου 2014–2020 ανέδειξε συγκεκριμένες αδυναμίες: ανάγκη για διεύρυνση ωραρίων λειτουργίας, ενίσχυση των δομών με εξειδικευμένο προσωπικό (π.χ. λογοθεραπευτές, ειδικούς παιδαγωγούς) και βελτίωση της χωρικής κάλυψης. Τα συμπεράσματα αυτά αποτέλεσαν οδηγό για τον ανασχεδιασμό της δράσης στη νέα προγραμματική περίοδο 2021–2027, με στόχο τη διασφάλιση καθολικότητας πρόσβασης και βελτίωσης της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Συνολικά, πέραν των ποσοτικών δεικτών, η αξιολόγηση ανέδειξε τη θεμελιώδη σημασία της μετάβασης στο σύστημα Voucher για την ελευθερία επιλογής των

ωφελουμένων, αν και ανέκυψαν ζητήματα εύρεσης θέσεων σε κορεσμένες περιοχές. Παράλληλα, κρίσιμη ήταν η συμβολή της δράσης στη βιωσιμότητα των ίδιων των δομών φροντίδας εν μέσω οικονομικής κρίσης, διασφαλίζοντας τη λειτουργία τους και τις θέσεις εργασίας του προσωπικού τους, παρά τα διαχειριστικά προβλήματα στις ροές χρηματοδότησης κατά τους πρώτους κύκλους υλοποίησης.

6.4 Αξιολόγηση Δράσης «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση και στα ΠΕΠ

6.4.1 Πλαίσιο Αξιολόγησης

Η παρούσα ενότητα βασίζεται στα Παραδοτέα της Αξιολόγησης (2018)¹ για την εμβληματική δράση «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής», η οποία συγχρηματοδοτήθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο της προγραμματικής περιόδου 2014–2020. Η δομή, η μεθοδολογία και η χρηματοδότηση της δράσης εξελίχθηκαν δυναμικά κατά την πρώτη τριετία εφαρμογής της.

Περίοδος χρηματοδότησης και υλοποίησης

- Περίοδος 2014-2015: Η υλοποίηση πραγματοποιήθηκε κεντρικά ως εμπροσθοβαρής δράση μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ),.
- Περίοδος 2015-2017: Η χρηματοδότηση επιμερίστηκε βάσει εισοδηματικών κριτηρίων. Το ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ κάλυψε τους ωφελούμενους άνω του ορίου της φτώχειας, ενώ οι πόροι για τις ευάλωτες ομάδες (κάτω του ορίου φτώχειας) μεταφέρθηκαν στα 13 Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα (ΠΕΠ), επιτρέποντας πιο στοχευμένη τοπική προσέγγιση.

Στόχος και αποτελέσματα της αξιολόγησης

Στόχος της αξιολόγησης ήταν η εξέταση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών υλοποίησης, με έμφαση στη μετάβαση στο σύστημα voucher, καθώς και η διερεύνηση της επίδρασης της δράσης στην απασχόληση. Σε εθνικό επίπεδο, η ανταπόκριση υπήρξε καθολική: μέσω 54 Πράξεων ωφελήθηκαν συνολικά 158.808 άτομα, επιβεβαιώνοντας τον ρόλο της δράσης ως βασικού πυλώνα στήριξης της οικογένειας και ενίσχυσης της γυναικείας απασχόλησης στην Ελλάδα.

¹ <https://empedu.gov.gr/axiologisi-toy-programmatos/>

Κύκλοι υλοποίησης της δράσης

Η δράση εξελίχθηκε μέσω τριών περιόδων, με σημαντικές διαφοροποιήσεις στη γεωγραφική κάλυψη και τη μεθοδολογία:

- 1ος Κύκλος (2014-2015): Υλοποιήθηκε ως εμπροσθοβαρής πράξη κεντρικά μέσω του ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ στις πέντε Περιφέρειες Σταδιακής Εξόδου (Αττική, Κεντρική και Δυτική Μακεδονία, Στερεά Ελλάδα, Νότιο Αιγαίο), ενώ οι υπόλοιπες Περιφέρειες καλύφθηκαν από πόρους του ΕΣΠΑ 2007–2013. Εφαρμόστηκε το σύστημα της «Σύζευξης», με τοποθέτηση των ωφελουμένων από την Ε.Ε.Τ.Α.Α. βάσει μοριοδότησης και με ανώτατο όριο κάλυψης το 70% της δυναμικότητας των δομών. Ωφελήθηκαν συνολικά 38.149 άτομα.
- 2ος Κύκλος (2015-2016): Η δράση επεκτάθηκε στο σύνολο των 13 Περιφερειών, εξυπηρετώντας 45.693 ωφελούμενους. Εισήχθη για πρώτη φορά η χρηματοδότηση βάσει εισοδηματικών κριτηρίων: οι ωφελούμενοι άνω του ορίου της φτώχειας εντάχθηκαν στο Τομεακό Πρόγραμμα (ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ), ενώ όσοι βρίσκονταν κάτω από το όριο της φτώχειας χρηματοδοτήθηκαν μέσω των 13 ΠΕΠ. Παράλληλα, τροποποιήθηκε η στόχευση της μοριοδότησης, δίνοντας προτεραιότητα σε ανέργους και επισφαλώς απασχολούμενους έναντι των εργαζομένων.
- 3ος Κύκλος (2016-2017): Ο τρίτος κύκλος αποτέλεσε τομή για τη δράση, με την κατάργηση του συστήματος «Σύζευξης» και την εισαγωγή της «Αξίας Τοποθέτησης» (Voucher). Το νέο σύστημα παρείχε στους γονείς πλήρη ελευθερία επιλογής και αλλαγής δομής, ενώ επέτρεψε στους φορείς να διαθέτουν έως και το 100% της δυναμικότητάς τους, έναντι του προηγούμενου ορίου του 70%. Επιπλέον, το μοντέλο χρηματοδότησης μεταβλήθηκε, με την καθιέρωση μηνιαίων πληρωμών προς τους φορείς βάσει παραστατικών, αντικαθιστώντας το σύστημα δόσεων και προκαταβολών και ενισχύοντας τη ρευστότητά τους. Η στόχευση της δράσης επικεντρώθηκε πλέον σαφώς στην ενίσχυση της απασχολησιμότητας, με προτεραιότητα μέσω μοριοδότησης σε άνεργες μητέρες και οικογένειες κάτω από το όριο της φτώχειας. Τέλος, στον 3ο Κύκλο, η μετάβαση στο σύστημα voucher συνοδεύτηκε από σημαντικές διοικητικές απλουστεύσεις, καθώς καταργήθηκε η υποχρέωση υποβολής εγγυητικών επιστολών συμμετοχής και καλής εκτέλεσης από τις δομές, μειώνοντας το λειτουργικό κόστος συμμετοχής τους. Παράλληλα, άρθηκε ο περιορισμός διάθεσης του 70% της δυναμικότητας, δίνοντας τη δυνατότητα στις δομές να διαθέτουν έως και το σύνολο των θέσεών τους σε κατόχους voucher.

6.4.2 Βασικά ευρήματα της αξιολόγησης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο

Βασικά ευρήματα σε εθνικό επίπεδο

Σύμφωνα με την Παραδοτέα της Αξιολόγησης (2018), η αξιολόγηση των δράσεων εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής για την περίοδο 2014-2017 κατέληξε σε αναλυτικά συμπεράσματα που αφορούν την αποτελεσματικότητα, τις αλλαγές στο σύστημα υλοποίησης και τις επιπτώσεις στην απασχόληση. Αναλυτικότερα, τα συμπεράσματα αναλύονται ως εξής:

- *Κοινωνική Αποδοχή και βαθμός ικανοποίησης:* Η δράση χαίρει καθολικής αποδοχής και κρίνεται ως εξαιρετικά επιτυχημένη από τους άμεσα εμπλεκόμενους. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ωφελούμενων (98,2%) δήλωσε πολύ ή αρκετά ικανοποιημένη από την υλοποίηση της δράσης, ενώ το 100% θεώρησε πολύ σημαντική τη συνέχισή της. Ακόμη, οι γονείς αναγνώρισαν πολυεπίπεδα οφέλη, ιεραρχώντας ως σημαντικότερα την ικανοποίηση του παιδιού και την παιδαγωγική του εξέλιξη, πέρα από την προφανή ανάγκη φύλαξης για λόγους εργασίας. Τέλος, το 88,5% των φορέων δήλωσε ικανοποιημένο από τη δράση.
- *Αντίκτυπος στην απασχόληση:* Η δράση λειτούργησε ως ουσιαστικός μοχλός ενεργητικών πολιτικών, επιτυγχάνοντας τους στόχους εναρμόνισης. Η συμβολή της στη διατήρηση θέσεων εργασίας υπήρξε καθοριστική, καθώς στον τρίτο κύκλο (2016-2017) το 90,9% των ωφελούμενων γυναικών δήλωσε πως η δράση βοήθησε να κρατήσουν τη δουλειά τους. Σημαντικός ήταν και ο ρόλος της στην καταπολέμηση της ανεργίας: από το σύνολο των ανέργων που κατάφεραν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, η συντριπτική πλειονότητα δήλωσε ότι αυτό επιτεύχθηκε χάρη στη βοήθεια της δράσης (76,4% στον 1ο κύκλο, 71,5% στον 2ο και 71,9% στον 3ο). Παράλληλα, η αποδέσμευση από τη φροντίδα ενθάρρυνε τη δια βίου μάθηση, καθώς ένα σταθερό ποσοστό ανέργων ωφελούμενων (από 15,8% έως 17,2% ανά κύκλο) αξιοποίησε τον ελεύθερο χρόνο για να συμμετάσχει σε προγράμματα κατάρτισης.
- *Αντίκτυπος στη βιωσιμότητα των υποδομών:* Η δράση λειτούργησε ως «ασπίδα» για τον κλάδο της παιδικής φροντίδας εν μέσω οικονομικής κρίσης, με τους φορείς να κρίνουν θετικά τη συμβολή της τόσο στη βιωσιμότητα των επιχειρήσεών τους (89,7%) όσο και στη συγκράτηση της ανεργίας μέσω της διατήρησης θέσεων εργασίας (91,1%). Επιπλέον, η θεσμοθέτηση των μηνιαίων πληρωμών κατά την περίοδο 2016-2017 ενίσχυσε σημαντικά τη ρευστότητα των δομών, εξομαλύνοντας

τα προβλήματα λειτουργίας που είχαν προκύψει από τις καθυστερήσεις των προηγούμενων κύκλων.

- *Αξιολόγηση συστήματος voucher (κύκλος 2016-2017)*: Η μετάβαση στο σύστημα Voucher αποτιμήθηκε θετικά καθώς προσέφερε ουσιαστική ευελιξία, με τους γονείς να ιεραρχούν ως σημαντικότερα οφέλη την ελευθερία επιλογής δομής (60,8%) και τη δυνατότητα αλλαγής της σε περίπτωση μη ικανοποίησης (32,9%). Παρά τα πλεονεκτήματα αυτά, η νέα διαδικασία συνοδεύτηκε από σημαντικές προκλήσεις.
- *Στόχευση και κοινωνικός αντίκτυπος*: Η στρατηγική στροφή της μοριοδότησης (2015-2017) υπέρ των ευάλωτων ομάδων λειτούργησε αποτελεσματικά ως εργαλείο κοινωνικής ένταξης. Η επιτυχία της στόχευσης αποτυπώνεται στην εντυπωσιακή αύξηση της συμμετοχής των ανέργων γυναικών, η οποία ανήλθε στο 50,2% του συνόλου των ωφελούμενων, εκπληρώνοντας τον βασικό σκοπό της δράσης για στήριξη των πλέον αδύναμων.
- *Προκλήσεις και αδυναμίες*: Η μετάβαση στο σύστημα Voucher κατά την περίοδο 2016-2017, παρά τη θεσμοθέτηση της ελευθερίας επιλογής, ανέδειξε βαθιές δομικές και λειτουργικές αδυναμίες που υπονόμισαν την αποτελεσματικότητα της δράσης. Το κρισιμότερο πρόβλημα υπήρξε η αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης, καθώς η έλλειψη υποδομών άφησε εκτός δομών το 8,3% των δικαιούχων, με τις ελλείψεις να λαμβάνουν δραματικές διαστάσεις στις θέσεις βρεφών (24,1%) και ατόμων με αναπηρία (12,8%). Ταυτόχρονα, το σύστημα προκάλεσε οικονομική «ασφυξία» στους παρόχους λόγω της υποκοστολόγησης των υπηρεσιών και των χρόνιων καθυστερήσεων στις πληρωμές, ενώ η διόγκωση της γραφειοκρατίας και η ρευστότητα του πλαισίου κατέστησαν ανέφικτο τον έγκαιρο προγραμματισμό τους. Για τους ωφελούμενους, η διαδικασία συνοδεύτηκε από σημαντικά εμπόδια, όπως το ψηφιακό χάσμα, η πολυπλοκότητα των αιτήσεων και η εμφάνιση φαινομένων εκμετάλλευσης με «κρυφά κόστη», ενώ η στρατηγική επαναστόχευση της μοριοδότησης υπέρ των ανέργων έναντι των χαμηλόμισθων εργαζομένων, σε συνδυασμό με την αδυναμία εντοπισμού της αδήλωτης εργασίας, εγείρει σοβαρά ερωτήματα για τη δικαιότερη και πλέον αποδοτική κατανομή των διαθέσιμων πόρων.

Βασικά ευρήματα σε περιφερειακό επίπεδο

Από την έκθεση αξιολόγησης της δράσης «Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής» προκύπτουν κρίσιμα συμπεράσματα για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η υλοποίηση της δράσης στην Περιφέρεια χαρακτηρίστηκε από μια έντονη αντίθεση: από τη μία πλευρά, υψηλή αποτελεσματικότητα στην ενίσχυση και

διατήρηση της απασχόλησης και, από την άλλη, σοβαρές δομικές ελλείψεις σε υποδομές φροντίδας.

Κάλυψη αναγκών και αναντιστοιχία προσφοράς–ζήτησης:

Σε επίπεδο κάλυψης αναγκών, η Δυτική Ελλάδα κατέγραψε διαχρονικά υψηλά ποσοστά ικανοποίησης αιτήσεων. Ειδικότερα, κατά τον κύκλο 2014–2015 καλύφθηκε το 76,5% των έγκυρων αιτήσεων με πλήρη φάκελο. Ωστόσο, η εφαρμογή του συστήματος voucher την περίοδο 2016–2017 ανέδειξε έντονα προβλήματα αναντιστοιχίας μεταξύ προσφοράς και ζήτησης θέσεων. Παρά τη χορήγηση των επιταγών, η Περιφέρεια παρουσίασε το δεύτερο υψηλότερο ποσοστό «ανενεργών» voucher πανελλαδικά, καθώς το 12,3% των ωφελουμένων δεν κατάφερε να βρει θέση σε δομή, έναντι 8,3% του εθνικού μέσου όρου. Το πρόβλημα εντοπίστηκε κυρίως στους βρεφικούς σταθμούς και, σε μικρότερο βαθμό, στις δομές ΚΔΑΠ-μεΑ. Πρακτικά, περίπου 1 στους 8 δικαιούχους στην Περιφέρεια, παρότι κατείχε voucher, δεν μπόρεσε να εξασφαλίσει θέση φιλοξενίας.

Επίδραση της δράσης στην απασχόληση:

Παρά τις παραπάνω δομικές αδυναμίες, η συμβολή της δράσης στην αγορά εργασίας της Δυτικής Ελλάδας υπήρξε ιδιαίτερα θετική. Κατά τον κύκλο 2016–2017, το 23,6% των ανέργων και μη οικονομικά ενεργών γονέων που συμμετείχαν στη δράση βρήκαν εργασία, ποσοστό αισθητά υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο (19,5%).

Παράλληλα, η δράση λειτούργησε αποτελεσματικά ως μηχανισμός διατήρησης της απασχόλησης. Το ποσοστό των ωφελουμένων που διατήρησαν τη θέση εργασίας τους αυξήθηκε στο 90,9% το 2016–2017, από 82,2% στον προηγούμενο κύκλο (2015–2016).

Ποιοτικά ευρήματα και στρατηγική συμβολή:

Τα ποιοτικά στοιχεία από τις έρευνες στους ωφελούμενους επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα της δράσης στην Περιφέρεια. Ήδη από τον κύκλο 2014–2015, το 35,6% των ανέργων στη Δυτική Ελλάδα δήλωσε ότι βρήκε εργασία χάρη στη συμμετοχή του στη δράση, ποσοστό ελαφρώς υψηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο (34,3%). Επιπλέον, το 76,9% των ανέργων ανέφερε ότι η δράση αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα για την ένταξή του στην αγορά εργασίας.

Στο πλαίσιο της συμβολής της δράσης στην επίτευξη των στρατηγικών στόχων του ΕΣΠΑ 2014–2020 (με ορίζοντα το 2023), τόσο στο Τομεακό Πρόγραμμα ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ όσο και στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, η Δυτική Ελλάδα

αναδεικνύεται ως Περιφέρεια όπου η δράση είχε ιδιαίτερα ισχυρή επίδραση στη διατήρηση της γυναικείας απασχόλησης. Σύμφωνα με τα στοιχεία της αξιολόγησης, το ποσοστό των εργαζόμενων γυναικών που διατήρησαν τη θέση εργασίας τους χάρη στη δυνατότητα φύλαξης των παιδιών τους αυξήθηκε από 82,2% στον κύκλο 2014–2015 σε 90,9% στον κύκλο 2016–2017.

6.4.3 Αξιολόγηση της συμβολής των δράσεων σε σχέση με τους Ειδικούς Στόχους και τα αναμενόμενα αποτελέσματα των αντίστοιχων επενδυτικών προτεραιοτήτων του Τομεακού Προγράμματος ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ

Η παρούσα ενότητα εξετάζει την αποτελεσματικότητα της δράσης στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» (ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ). Η αξιολόγηση εστιάζει στην Επενδυτική Προτεραιότητα δίν, η οποία χρηματοδότησε κατά κύριο λόγο εργαζόμενες μητέρες με εισόδημα άνω του ορίου της φτώχειας, με στόχο τη διασφάλιση της ισότητας των φύλων και τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Διατήρηση της απασχόλησης

Στο πλαίσιο του Τομεακού Προγράμματος και της Επενδυτικής Προτεραιότητας δίν, η δράση λειτούργησε επιτυχώς ως μηχανισμός διατήρησης της εργασίας. Αυτό τεκμηριώνεται από τον Δείκτη Αποτελέσματος T4816 («Εργαζόμενες που διατηρούν τη θέση εργασίας τους αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους»), για τον οποίο ο στόχος του 2023 υπερκαλύφθηκε. Ειδικότερα, η κάλυψη ανήλθε στο 111,8% στις Λιγότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες και στο 113,4% στις Περισσότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες.

Δημιουργία νέων θέσεων εργασίας

Αντίθετα, η συμβολή της δράσης στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας ήταν περιορισμένη. Ο Δείκτης Αποτελέσματος T4817 («Ανεργες που κατέχουν θέση απασχόλησης, συμπεριλαμβανομένης της αυτοαπασχόλησης, αμέσως μετά τη λήξη της συμμετοχής τους») κινήθηκε σε χαμηλότερα επίπεδα, καλύπτοντας περίπου το 41% έως 43% του στόχου του 2023. Η απόκλιση αυτή αποδίδεται στις δυσμενείς οικονομικές συνθήκες της περιόδου, οι οποίες περιόρισαν την απορρόφηση των ανέργων, παρά τη διευκόλυνση που παρείχε η δυνατότητα φύλαξης των παιδιών.

Συμμετοχή ανέργων και εργαζομένων

Ο Δείκτης Εκρών CO01 («Άνεργοι, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνια ανέργων») παρουσίασε υψηλή κάλυψη του στόχου στις Ανεπτυγμένες Περιφέρειες (89,4%) και στις Περιφέρειες Μετάβασης (73,5%). Αντίθετα, στις λιγότερο Ανεπτυγμένες Περιφέρειες η συμμετοχή των ανέργων ήταν σημαντικά χαμηλότερη (45,2%), γεγονός που υποδηλώνει δυσκολίες προσέγγισης της συγκεκριμένης ομάδας στις φτωχότερες περιοχές στο πλαίσιο του Τομεακού Προγράμματος.

Ιδιαίτερα υψηλή ήταν η επίδοση στον Δείκτη Εκρών CO05 («Απασχολούμενοι, συμπεριλαμβανομένων των αυτοαπασχολούμενων»), ο οποίος κατέγραψε εντυπωσιακή υπερκάλυψη, φτάνοντας το 190,7% στις Ανεπτυγμένες Περιφέρειες. Το εύρημα αυτό αναδεικνύει την αυξημένη ανάγκη των εργαζόμενων μητέρων για στήριξη και επιβεβαιώνει ότι, χωρίς τη συγκεκριμένη δράση, η διατήρηση της εργασίας τους θα ήταν εξαιρετικά δυσχερής.

6.4.4 Αξιολόγηση της συμβολής των δράσεων σε σχέση με τους Ειδικούς Στόχους και τα αναμενόμενα αποτελέσματα των αντίστοιχων επενδυτικών προτεραιοτήτων του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα» 2014-2020

Η παρούσα ενότητα παρουσιάζει την αξιολόγηση της δράσης στο πλαίσιο του Περιφερειακού Επιχειρησιακού Προγράμματος (ΠΕΠ) Δυτικής Ελλάδας. Η ανάλυση εστιάζει στις Επενδυτικές Προτεραιότητες 9i («Ενεργητική ένταξη για άτομα που πλήττονται από τη φτώχεια») και 9iii («Καταπολέμηση των διακρίσεων και στήριξη ατόμων με αναπηρία»), αποτυπώνοντας τον βαθμό επίτευξης των δεικτών εκρών και αποτελεσμάτων που είχαν τεθεί με ορίζοντα το έτος στόχο 2023.

Σε επίπεδο Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων, η αξιολόγηση ανέδειξε σημαντική ανομοιογένεια μεταξύ των Περιφερειών, η οποία αποδίδεται στον διαφορετικό τρόπο σχεδιασμού και υλοποίησης της δράσης από τις αντίστοιχες Ειδικές Υπηρεσίες Διαχείρισης (ΕΥ ΠΕΠ). Στο πλαίσιο αυτό, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας παρουσιάζει ιδιαίτερα θετικές επιδόσεις, όπως αναλύεται παρακάτω.

Δείκτης Εκρών 10501 - Άτομα που αποδεσμεύονται από τη φροντίδα εξαρτώμενων ατόμων

Στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9i, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κάλυψε το 55,4% της τιμής στόχου για το 2023, κατατασσόμενη μεταξύ των κορυφαίων Περιφερειών της χώρας, μετά την Κρήτη (62,6%) και την Ήπειρο (58,3%). Αντίστοιχα, στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii, η Περιφέρεια συγκαταλέγεται στις Περιφέρειες με υψηλό βαθμό

επίτευξης (44,2%), ακολουθώντας την Κεντρική Μακεδονία (54,2%) και την Αττική (53,6%).

Η θετική αυτή εικόνα αποδίδεται στον εμπροσθοβαρή σχεδιασμό της υλοποίησης από την οικεία Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης. Ειδικότερα, η Δυτική Ελλάδα ενέταξε τον κύριο όγκο των ωφελουμένων στους κύκλους 2015–2016 και 2016–2017 της δράσης «Εναρμόνιση», γεγονός που της επέτρεψε να προσεγγίζει με συνέπεια τη στοχοθεσία του 2023.

Δείκτης Αποτελεσμάτων 10502 - Ωφελούμενοι που αναζητούν εργασία, συμμετέχουν σε εκπαίδευση ή κατέχουν θέση εργασίας

Στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9i, ο βαθμός συμβολής της δράσης στην επίτευξη της στοχοθεσίας του 2023 ανήλθε σε 93%, επίπεδο που χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα ικανοποιητικό. Το εύρημα αυτό υποδηλώνει ότι η παρέμβαση στην Περιφέρεια δεν περιορίστηκε στην παροχή υπηρεσιών φροντίδας, αλλά οδήγησε ουσιαστικά τους ωφελούμενους σε ενεργοποίηση μέσω της αγοράς εργασίας ή της κατάρτισης.

Στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii, η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας πέτυχε εντυπωσιακή υπερκάλυψη της στοχοθεσίας για το 2023, η οποία ανήλθε στο 175%. Ο βαθμός συμβολής της δράσης στον δείκτη διαμορφώθηκε στο 57,5%, καταδεικνύοντας υψηλή αποτελεσματικότητα στη μετατροπή της κοινωνικής στήριξης σε μετρήσιμο επαγγελματικό αποτέλεσμα.

Αναλογία Δεικτών 10502 / 10501 - Ενεργοποίηση ωφελουμένων μετά την αποδέσμευση από τη φροντίδα

Η αναλογία των δεικτών 10502 προς 10501 αποτελεί κρίσιμο εργαλείο αξιολόγησης, καθώς αποτυπώνει το ποσοστό των ατόμων που, αφού αποδεσμεύτηκαν από τη φροντίδα εξαρτώμενων ατόμων, δραστηριοποιήθηκαν ενεργά (αναζήτηση εργασίας, αυτοαπασχόληση, διατήρηση θέσης εργασίας κ.λπ.).

- Στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9i, η Δυτική Ελλάδα κατατάσσεται στις Περιφέρειες με πολύ υψηλό βαθμό επίτευξης, γεγονός που αναδεικνύει την επιτυχία της δράσης στη διασύνδεση των ωφελουμένων με την οικονομική δραστηριότητα. Ειδικότερα, στον κύκλο 2016–2017, η Περιφέρεια κατέγραψε επίδοση 37,4% στον συγκεκριμένο δείκτη.
- Στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii, καταγράφεται εξαιρετική επίδοση, καθώς ο βαθμός επίτευξης της στοχοθεσίας για το 2023 εκτοξεύθηκε στο 396,4%. Η σχεδόν τετραπλάσια υπερκάλυψη του στόχου κατατάσσει τη Δυτική Ελλάδα

στη δεύτερη θέση πανελλαδικά, αμέσως μετά τα Ιόνια Νησιά, επιβεβαιώνοντας την επιτυχή στόχευση των παρεμβάσεων στην περιοχή.

Συνολική αποτίμηση

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας διακρίνεται για τη συστηματική και έγκαιρη υλοποίηση των δράσεων εναρμόνισης. Σε αντίθεση με άλλες Περιφέρειες, όπως το Νότιο Αιγαίο ή η Πελοπόννησος, όπου παρατηρούνται χαμηλές επιδόσεις που εγείρουν ερωτήματα ως προς τη ρεαλιστικότητα των στόχων, η Δυτική Ελλάδα αποδεικνύει ότι η στοχοθεσία ήταν εφικτή μέσω ορθού σχεδιασμού και έγκαιρης εφαρμογής.

Η Περιφέρεια δεν πέτυχε μόνο την ποσοτική κάλυψη των στόχων (αριθμός ωφελουμένων), αλλά και την ποιοτική τους διάσταση, καθώς εξασφάλισε ουσιαστική ενεργοποίηση και επανένταξη των ωφελουμένων στην αγορά εργασίας. Ιδιαίτερα στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii, η δράση κάλυψε μια εκτεταμένη και λανθάνουσα ανάγκη φροντίδας οικογενειών με μέλη ΑμεΑ, οδηγώντας σε ποσοστά συμμετοχής και επαγγελματικής ενεργοποίησης που υπερέβησαν κατά πολύ τις αρχικές προβλέψεις του Προγράμματος.

6.5 SWOT Ανάλυση της Δράσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2014-2020) με βάση την αξιολόγηση

Πίνακας 9. SWOT Ανάλυση της Δράσης με βάση την αξιολόγηση της δράσης στο Πλαίσιο του ΕΠ ΑΝΑΔ-ΕΔΒΜ και του ΠΕΠ «Δυτική Ελλάδα» 2014-2020

ΔΥΝΑΤΑ ΣΗΜΕΙΑ (Strengths)	ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ (Weaknesses)
1. Υψηλή Κοινωνική Αποδοχή & Ικανοποίηση: Η δράση έχει καθιερωθεί στη συνείδηση των πολιτών της Δυτικής Ελλάδας ως κεκτημένο κοινωνικό δικαίωμα. Το ποσοστό ικανοποίησης των ωφελούμενων αγγίζει το 98,2%, με τους γονείς να αξιολογούν θετικά το παιδαγωγικό έργο και την ασφάλεια των δομών.	1. Δομικό Έλλειμμα σε Βρεφικούς Σταθμούς: Καταγράφεται σημαντική έλλειψη θέσεων για βρέφη (ηλικίες 0-2,5 ετών). Η πλειονότητα των «ανενεργών voucher» (που εκδόθηκαν αλλά δεν χρησιμοποιήθηκαν) στην Περιφέρεια αφορά αυτή την ηλικιακή κατηγορία, αφήνοντας πολλές μητέρες χωρίς ουσιαστική υποστήριξη στα πρώτα στάδια της μητρότητας.
2. Καθοριστική Στήριξη της Απασχόλησης: Η δράση πέτυχε τον βασικό της στόχο, καθώς το 90% των	2. Υψηλό Ποσοστό Ανενεργών Voucher (12,3%): Η Δυτική Ελλάδα κατέγραψε ένα από τα υψηλότερα ποσοστά

<p>ωφελούμενων γυναικών στην Περιφέρεια διατήρησαν την εργασία τους. Το 80% εξ αυτών δήλωσε ρητά ότι η παροχή φροντίδας ήταν ο κύριος λόγος που κατάφεραν να παραμείνουν ενεργές στην αγορά εργασίας.</p>	<p>ανενεργών voucher πανελλαδικά (12,3% έναντι 8,3% του εθνικού μέσου όρου). Αυτό καταδεικνύει σοβαρή αναντιστοιχία προσφοράς και ζήτησης, όπου οι δικαιούχοι έχουν την επιταγή αλλά δεν βρίσκουν κενή θέση.</p>
<p>3. Υπερ-επίδοση στον Τομέα της Αναπηρίας: Η Περιφέρεια πέτυχε εξαιρετικά αποτελέσματα στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii (ΑμεΑ), με υπερέκλυση του στόχου. Η ταχεία ανάπτυξη των ΚΔΑΠ-μεΑ κάλυψε μια τεράστια λανθάνουσα ζήτηση, προσφέροντας διέξοδο σε εκατοντάδες οικογένειες.</p>	<p>3. Γεωγραφικός Αποκλεισμός (Ορεινές Περιοχές): Παρατηρείται άνιση κατανομή των δομών. Σε ορεινούς Δήμους (π.χ. Καλάβρυτα, Ερύμανθος, ορεινή Ηλεία και Αιτωλοακαρνανία), η έλλειψη δομών καθιστά το voucher πρακτικά άχρηστο, δημιουργώντας φαινόμενα χωρικού αποκλεισμού για τους κατοίκους της υπαίθρου.</p>
<p>4. Βιωσιμότητα Τοπικών Επιχειρήσεων (Δομών): Η δράση λειτούργησε ως «ασπίδα» για τις ιδιωτικές και δημοτικές δομές φροντίδας. Το 89,7% των φορέων δήλωσε ότι η δράση διασφάλισε τη βιωσιμότητά τους και τις θέσεις εργασίας του προσωπικού τους κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης.</p>	<p>4. Ασυμβατότητα Ωραρίου με τον Ιδιωτικό Τομέα: Το ωράριο λειτουργίας πολλών δομών δεν εξυπηρετεί γονείς που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα, σε βάρδιες ή απογεύματα, δημιουργώντας κενό φροντίδας τις απογευματινές ώρες.</p>
<p>ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ (Opportunities)</p>	<p>ΑΠΕΙΛΕΣ (Threats)</p>
<p>1. Αξιοποίηση Πόρων Ταμείου Ανάκαμψης & νέου ΕΣΠΑ: Υπάρχει η δυνατότητα χρηματοδότησης για την ίδρυση νέων βρεφικών σταθμών και την κτιριακή αναβάθμιση υφιστάμενων, ώστε να καλυφθεί το έλλειμμα θέσεων για βρέφη.</p>	<p>1. Δημογραφική Γήρανση & Υπογεννητικότητα: Η ραγδαία μείωση των γεννήσεων στη Δυτική Ελλάδα αποτελεί μακροπρόθεσμη απειλή για τη βιωσιμότητα των δομών, καθώς ενδέχεται να μειωθεί η ζήτηση υπηρεσιών στο μέλλον.</p>
<p>2. Ψηφιοποίηση & Smart Services: Ανάπτυξη πλατφόρμας real-time ενημέρωσης για τη διαθεσιμότητα θέσεων ανά δομή στην Περιφέρεια, ώστε να μειωθεί η ταλαιπωρία των γονέων στην αναζήτηση θέσης.</p>	<p>2. Εξάρτηση από την Επιδότηση: Ο κλάδος της παιδικής φροντίδας στην Περιφέρεια εξαρτάται σχεδόν αποκλειστικά από το voucher. Τυχόν μείωση των κοινοτικών πόρων ή αλλαγή των κριτηρίων χρηματοδότησης απειλεί άμεσα τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων.</p>

<p>3. Θεσμοθέτηση Διευρυμένου Ωραρίου: Δυνατότητα πιλοτικής εφαρμογής διευρυμένου ωραρίου λειτουργίας (απογευματινή φύλαξη) με προσαρμοσμένο voucher, για την πραγματική στήριξη των εργαζόμενων στον τουρισμό και την εστίαση.</p>	<p>3. Πληθωρισμός & Λειτουργικό Κόστος: Η σταθερή αξία του voucher, σε περιβάλλον αυξανόμενου κόστους ενέργειας και τροφίμων, πιέζει την ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών (θέρμανση, διατροφή) και τη βιωσιμότητα των δομών.</p>
---	--

Πηγή: *Ιδία Επεξεργασία*

6.6 Συμπεράσματα και βασικοί τομείς εστίασης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Η αξιολόγηση της περιόδου 2014-2020 οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η δράση στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας υπήρξε επιτυχημένη αλλά άνισα κατανομημένη. Συγκεκριμένα,

- Πέτυχε υψηλά ποσοστά απορρόφησης πόρων, στήριξε καθοριστικά την εργασία των γυναικών και κάλυψε με εντυπωσιακό τρόπο τις ανάγκες των οικογενειών με μέλη ΑμεΑ.
- Άφησε σημαντικά κενά στην κάλυψη των αναγκών για βρέφη και στη γεωγραφική κάλυψη των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών, όπως αποδεικνύεται από το υψηλό ποσοστό των ανενεργών voucher.

Για τη νέα προγραμματική περίοδο 2021-2027, προτείνονται τρεις (3) στρατηγικοί τομείς εστίασης για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ώστε να μεγιστοποιηθεί ο κοινωνικός αντίκτυπος της δράσης:

1. Στοχευμένη Επένδυση στη Βρεφική Ηλικία (0-2,5 ετών): Δεδομένου ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ανενεργών voucher αφορά βρέφη, απαιτείται άμεση στροφή των επενδύσεων. Η Περιφέρεια πρέπει να αξιοποιήσει πόρους για την ίδρυση νέων βρεφικών τμημάτων ή τη μετατροπή υφιστάμενων νηπιακών τμημάτων σε βρεφικά, καθώς εκεί εντοπίζεται το οξύτερο πρόβλημα εναρμόνισης για τους νέους γονείς.
2. Γεωγραφική Στόχευση για την Άρση του Χωρικού Αποκλεισμού: Η οριζόντια εφαρμογή της δράσης αφήνει ακάλυπτους τους ορεινούς και αγροτικούς πληθυσμούς. Προτείνεται η παροχή ειδικών κινήτρων (π.χ. αυξημένη αξία voucher ή επιδότηση λειτουργικού κόστους) για δομές που δραστηριοποιούνται σε «λευκές» περιοχές

(ορεινή Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία), ώστε να δοθεί ουσιαστική δυνατότητα χρήσης της υπηρεσίας και στους κατοίκους της υπαίθρου.

3. Ευελιξία Ωραρίου και Σύνδεση με την Απασχόληση: Το ωράριο λειτουργίας των δομών πρέπει να προσαρμοστεί στις ανάγκες της σύγχρονης αγοράς εργασίας (π.χ. απογευματινή λειτουργία για εργαζόμενους σε εμπορικά καταστήματα ή τουρισμό). Παράλληλα, για τις άνεργες ωφελούμενες, το voucher δεν πρέπει να είναι μια παθητική παροχή, αλλά να συνδέεται ενεργά με προγράμματα συμβουλευτικής και κατάρτισης της ΔΥΠΑ, ώστε ο χρόνος που απελευθερώνεται από τη φροντίδα να επενδύεται στοχευμένα στην επανένταξη στην εργασία.

Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα έρευνας και κατευθύνσεις πολιτικής για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

7.1. Συμπεράσματα έρευνας

Η παρούσα μελέτη, αξιοποιώντας τα δεδομένα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και τα πορίσματα της ex-post αξιολόγησης της περιόδου 2014-2020, τεκμηριώνει ότι η Δράση «Εναρμόνιση Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής» αποτελεί κρίσιμο μηχανισμό κοινωνικής προστασίας, κοινωνικής ισότητας και δημογραφικής στήριξης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η μετάβαση στη νέα προγραμματική περίοδο (2021-2027) βρίσκει την Περιφέρεια με ισχυρό κοινωνικό αποτύπωμα της δράσης, αλλά και με σαφείς προκλήσεις ως προς τη δομική επάρκεια και την ποιότητα των υποδομών φροντίδας.

Η δράση δεν μπορεί να αξιολογηθεί μονοδιάστατα ως πολιτική απασχόλησης, αλλά λειτουργεί ως πολυλειτουργικός μηχανισμός κοινωνικής ισότητας, αίροντας έμμεσα αποκλεισμούς που συνδέονται με το φύλο, το εισόδημα και τον τόπο κατοικίας. Η εξάρτηση της απασχόλησης των γυναικών από τη διαθεσιμότητα υπηρεσιών φροντίδας επιβεβαιώνεται πλήρως, καθώς χωρίς τη δράση μεγάλο μέρος των ωφελουμένων θα οδηγούνταν είτε σε αποχώρηση από την αγορά εργασίας είτε σε επισφαλείς μορφές απασχόλησης. Στην πραγματικότητα, η δράση πέτυχε τον πρωταρχικό της στόχο ως «δίκτυ ασφαλείας» για την απασχόληση των γυναικών στη Δυτική Ελλάδα. Η διατήρηση των θέσεων εργασίας των ωφελουμένων αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ των κύκλων 2014-2015 και 2016-2017, ενώ η επανένταξη ανέργων

γυναικών ξεπέρασε τον εθνικό μέσο όρο, κατατάσσοντας τη Δυτική Ελλάδα στη δεύτερη θέση πανελλαδικά.

Η δράση μειώνει τις συνέπειες των έμφυλων ανισοτήτων, αλλά δεν τις εξαλείφει πλήρως. Η συντριπτική συμμετοχή γυναικών επιβεβαιώνει ότι η φροντίδα παραμένει έμφυλα κατανομημένη και ότι οι γυναίκες εξακολουθούν να φέρουν το κύριο βάρος της συμφιλίωσης εργασίας και οικογένειας. Η δράση είναι αναγκαία, αλλά η πλήρης κοινωνική ισότητα απαιτεί συμπληρωματικές πολιτικές που αλλάζουν τους κοινωνικούς ρόλους. Παράλληλα, η δράση λειτουργεί ως πολιτική πρόληψης παιδικής φτώχειας και υποστήριξης οικογενειών με μέλη ΑμεΑ, καθώς η Περιφέρεια πέτυχε υπερέκλυση της στοχοθεσίας για το 2023 στην Επενδυτική Προτεραιότητα 9iii, μειώνοντας το βάρος φροντίδας που επωμίζονται οι οικογένειες και κυρίως οι γυναίκες.

Ωστόσο, η άνιση γεωγραφική κατανομή των δομών δημιουργεί σιωπηρό αποκλεισμό οικογενειών σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές, υπονομεύοντας την αρχή ισότιμης πρόσβασης. Οι αστικές περιοχές συγκέντρωσαν τη μερίδα του λέοντος των θέσεων, ενώ ορεινές και ημιαστικές περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας και της Ηλείας εμφανίζουν σημαντικά κενά. Η μετάβαση στο σύστημα Voucher αποκάλυψε σοβαρές ελλείψεις, με σημαντικό ποσοστό ανενεργών voucher και έλλειμμα βρεφικών θέσεων, περιορισμένο εξειδικευμένο προσωπικό και περιορισμένη ευελιξία ωραρίων, γεγονός που μειώνει την αποτελεσματικότητα της δράσης και υπογραμμίζει την ανάγκη μετάβασης σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα φροντίδας.

Ο ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου αποδείχθηκε καθοριστικός για τη στρατηγική παρακολούθηση, τη διαχρονική αξιολόγηση και τον τεκμηριωμένο επανασχεδιασμό των πολιτικών, διασφαλίζοντας ότι η δράση δεν παραμένει αποσπασματική και ενισχύοντας τη βιωσιμότητα των δομών. Η μεγάλη πλειονότητα των φορέων δήλωσε ότι η δράση ήταν καθοριστική για τη διατήρηση της λειτουργίας τους και των θέσεων εργασίας του προσωπικού.

Για την περίοδο 2021-2027, η στρατηγική της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας πρέπει να εστιάσει στη δημιουργία νέων βρεφικών τμημάτων για την κάλυψη της ζήτησης, στην ενίσχυση της λειτουργίας δομών σε ορεινές και αποκεντρωμένες περιοχές ώστε να αμβλυνθούν οι χωρικές ανισότητες και στη σύνδεση της χορήγησης voucher με ουσιαστική συμβουλευτική και κατάρτιση για τις άνεργες ωφελούμενες, ώστε ο χρόνος που απελευθερώνεται από τη φροντίδα να αξιοποιείται για την επανένταξη στην αγορά εργασίας.

Συνολικά, η δράση «Εναρμόνιση» στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας δεν αποτελεί απλώς «καλή πρακτική», αλλά αναγκαία κοινωνική υποδομή που παρέχει ουσιαστικές ευκαιρίες κοινωνικής και επαγγελματικής ένταξης. Η μη ενίσχυσή της θα ισοδυναμούσε με θεσμική αποδοχή της αναπαραγωγής κοινωνικών ανισοτήτων.

7.2. Κατευθύνσεις πολιτικής για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας στο πλαίσιο της Εναρμόνισης Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής

Με βάση τα ευρήματα της αξιολόγησης και τις ιδιαιτερότητες που καταγράφηκαν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, διαμορφώνεται ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο προτάσεων πολιτικής. Οι κατευθύνσεις αυτές στοχεύουν στη μεγιστοποίηση του κοινωνικού αντικτύπου της Δράσης και στην ουσιαστική στήριξη των οικογενειών, ιεραρχώντας τις παρεμβάσεις σε τρεις χρονικούς ορίζοντες.

A. Βραχυπρόθεσμες Παρεμβάσεις (Άμεση Αντιμετώπιση Λειτουργικών Κενών)

Σε πρώτο χρόνο, προτεραιότητα δίνεται στη βελτιστοποίηση της απορρόφησης των διαθέσιμων πόρων και στην άμεση εξυπηρέτηση των οικογενειών που, παρότι δικαιούχοι, δεν βρίσκουν θέση σε δομή.

- **Μηχανισμός Ενεργοποίησης «Αδρανών» Vouchers:** Δημιουργία και λειτουργία ενός περιφερειακού μηχανισμού πληροφόρησης (Help Desk ή ψηφιακή πλατφόρμα) για την άμεση διασύνδεση των κατόχων voucher με διαθέσιμες θέσεις σε όμορους δήμους, ώστε να μειωθεί το ποσοστό των ανενεργών επιταγών .
- **Στοχευμένη Ενημέρωση σε Θύλακες Ευαλωτότητας:** Υλοποίηση δράσεων ενημέρωσης μέσω των Κέντρων Κοινότητας, με έμφαση σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές και πληθυσμούς Ρομά, όπου παρατηρείται χαμηλή συμμετοχή λόγω ελλιπούς πληροφόρησης ή ψηφιακών εμποδίων .
- **Επιδότηση Μετακίνησης:** Εξέταση της δυνατότητας παροχής κινήτρων ή κάλυψης κόστους μετακίνησης για την εξυπηρέτηση παιδιών από οικισμούς που δεν διαθέτουν δομές, προς τα πλησιέστερα αστικά κέντρα.

B. Μεσοπρόθεσμες Παρεμβάσεις (Δομική Ενίσχυση Υποδομών)

Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο, οι κατευθύνσεις εστιάζουν στην άρση των δομικών ανισορροπιών προσφοράς και ζήτησης, καθώς και στην αντιμετώπιση του γεωγραφικού αποκλεισμού.

- **Στροφή στη Βρεφική Φροντίδα (0-2,5 ετών):** Αξιοποίηση πόρων για την ίδρυση νέων Βρεφικών Σταθμών και τη μετατροπή νηπιακών τμημάτων σε βρεφικά. Η παρέμβαση αυτή κρίνεται ως η πλέον κρίσιμη για την κάλυψη του μεγάλου ελλείμματος θέσεων που εντοπίστηκε στην Περιφέρεια .
- **Κίνητρα για Ορεινές και Μειονεκτικές Περιοχές:** Θεσμοθέτηση ειδικών κινήτρων (π.χ. αυξημένη μοριοδότηση ή επιδότηση λειτουργίας) για την ίδρυση δομών σε ορεινούς δήμους της Αχαΐας, της Ηλείας και της Αιτωλοακαρνανίας, ώστε να αμβλυνθούν οι χωρικές ανισότητες πρόσβασης .
- **Προσαρμογή Ωραρίων στις Ανάγκες της Αγοράς:** Πιλοτική εφαρμογή διευρυσμένου ωραρίου λειτουργίας (απογευματινή φύλαξη) σε αστικά κέντρα και τουριστικές ζώνες, προκειμένου να εξυπηρετούνται ουσιαστικά οι γονείς που εργάζονται στον ιδιωτικό τομέα και σε καθεστώς βάρδιας.

Γ. Μακροπρόθεσμες Παρεμβάσεις (Στρατηγικός Μετασχηματισμός)

Μακροπρόθεσμα, στόχος είναι η μετάβαση από το μοντέλο της επιδοματικής στήριξης σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα παιδικής προστασίας και ενεργητικής απασχόλησης.

- **Διασύνδεση με Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης:** Το voucher για τις άνεργες μητέρες πρέπει να μετεξελιχθεί από παθητική παροχή σε εργαλείο ενεργοποίησης. Προτείνεται η διασύνδεσή του με προγράμματα συμβουλευτικής και κατάρτισης της ΔΥΠΑ, ώστε ο χρόνος που απελευθερώνεται από τη φροντίδα να επενδύεται στοχευμένα στην απόκτηση δεξιοτήτων και την επανένταξη στην εργασία.
- **Ποιοτική Αναβάθμιση Υπηρεσιών:** Μετάβαση στο μοντέλο της «ολιστικής ανάπτυξης» με την υποχρεωτική στελέχωση των δομών με εξειδικευμένες ειδικότητες (λογοθεραπευτές, ψυχολόγους, ειδικούς παιδαγωγούς), μετατρέποντας τους σταθμούς σε κέντρα έγκαιρης διάγνωσης και παρέμβασης.
- **Θεσμική Βιωσιμότητα:** Ενσωμάτωση των υπηρεσιών φροντίδας στον μόνιμο κοινωνικό σχεδιασμό της Περιφέρειας μέσω της ΠΕΣΚΕ, διασφαλίζοντας τη λειτουργία τους ανεξάρτητα από τις συγκυριακές διακυμάνσεις των ευρωπαϊκών πόρων .

Βιβλιογραφία

- Council of the EU (2021), *European Child Guarantee – Infographic/Explainer*, Consilium Europa.
- Council of the EU (2021). *Council Recommendation (EU) 2021/1004 establishing a European Child Guarantee*. Official Journal of the European Union, L 223/14.
- European Commission (2017). *European Pillar of Social Rights*. Brussels: EC.
- European Commission (2019). *Directive (EU) 2019/1158 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on Work–Life Balance for parents and carers*. OJ L 188/79.
- European Commission (2021). *Regulation (EU) 2021/1057 establishing the European Social Fund Plus (ESF+)*. Brussels: EC.
- European Commission (2021). *Regulation (EU) 2021/1057 establishing the European Social Fund Plus (ESF+)*. Brussels: EC.
- European Commission (2022). *A European Care Strategy for caregivers and care receivers – COM(2022) 440 final*. Brussels: EC.
- Eurostat (2020), Δείκτες ισότητας φύλων στην εργασία – Women employment gap, Greece.
- Eurostat (2023). *Living conditions in Europe – poverty and social exclusion*. Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat (2024). *Living conditions in Europe – poverty and social exclusion (Statistics Explained)*
- Eurostat (2025). *At-risk-of-poverty rate by NUTS-2 region (ilc_li41)*
- Eurostat (2025). *Early childhood education statistics (Statistics Explained)*
- Eurostat (2025). *EU employment rate 2024 & gender gap (Eurostat news 15.04.2025· Gender statistics)*.
- Eurostat (2025). *Euro area unemployment – latest estimates (01.09.2025)*. (συγκριτικό πλαίσιο ανεργίας)
- Eurostat (2025). *Fertility rates by age and NUTS-2 region (demo_r_frate2)*. (τελευταίες τιμές TFR ανά περιφέρεια)

- Eurostat (2025). *Pre-primary education reaches 95% participation in 2023*. (Ενημέρωση 11.06.2025· δείκτες ECEC 3+)
- Eurostat (2025a). *Employment and unemployment statistics – Labour Force Survey (LFS)*. Luxembourg: Eurostat.
- Eurostat (2025b). *Early childhood education and care statistics (ECEC) – Statistics Explained*. Luxembourg: Eurostat.
- OECD (2020), *Early Childhood Education and Care Policy Review – Greece*.
- CMT Prooptiki (2018). *Αξιολόγηση των δράσεων εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής στο ΕΠ ΑΝΑΔ ΕΔΒΜ και στα ΠΕΠ (Παραδοτέα Α, Β, Γ, Δ, Ε)*. Αθήνα: Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης Ε.Π. «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση»
- UNICEF & Ελληνική Κυβέρνηση (2021), *Ανάλυση για την κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα 2021*.
- ΓΓΔΟΠΙΦ (2021). *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων 2021–2025 (ΕΣΔΙΦ)*. Αθήνα: Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων.
- Ειδική Γραμματεία Προστασίας του Παιδιού (2022), *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ευρωπαϊκή Εγγύηση για το Παιδί – Ελλάδα*. Αθήνα
- Εκστρατεία #EndGenderStereotypes – Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *Ιστοσελίδα: Εναρμόνιση επαγγελματικής, οικογενειακής και προσωπικής ζωής (στα ελληνικά)*.
- ΕΛΣΤΑΤ (2023). *Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης Νοικοκυριών (EU-SILC 2023)*. Αθήνα: Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- ΕΛΣΤΑΤ (2024). *Δημογραφικά – Στοιχεία Φυσικής Κίνησης 2023 (Δελτίο Τύπου 01.10.2024)*. (γεννήσεις/θάνατοι 2023)
- ΕΛΣΤΑΤ (2024). *Δελτίο Τύπου: Φυσική Κίνηση Πληθυσμού 2023*. Αθήνα: Ελληνική Στατιστική Αρχή.
- ΕΥΔ ΕΠ Δυτικής Ελλάδας (2021). *Απολογισμός υλοποίησης δράσεων κοινωνικής ένταξης 2014–2020*. Πάτρα.
- ΕΥΔ ΠΔΕ (2022). *Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμησης Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020), Στρατηγική για την Ισότητα των Φύλων 2020–2025*. Βρυξέλλες: European Commission.

- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *A European Care Strategy for caregivers and care receivers* – Ανακοίνωση (7 Σεπτεμβρίου 2022).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *ESF+ provides funding to implement the new European Care Strategy* – European Social Fund+ News (8 Σεπτεμβρίου 2022).
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022), *Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Φροντίδα – Δελτίο Τύπου & Υλικό Ενημέρωσης*. Βρυξέλλες (διαθέσιμο σε ιστότοπο Επιτροπής).
- Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο & Συμβούλιο ΕΕ (2019), *Οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής των γονέων και φροντιστών*. Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 188.
- Ινστιτούτο Εργασίας ΓΣΕΕ (2021), *Έκθεση για την συμφιλίωση εργασίας-οικογένειας στην Ελλάδα*.
- Νόμος 4808/2021 (ΦΕΚ Α' 101/19.06.2021), *Για την Προστασία της Εργασίας – Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2019/1158/ΕΕ κ.ά.*
- Νόμος 4941/2022 (ΦΕΚ Α' 113/14.06.2022), *Άρθρο 104 – Παροχή υπηρεσιών προσχολικής αγωγής και φροντίδας (θεσμοθέτηση νέου προγράμματος μετά την “Εναρμόνιση”)*
- Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (2025). *Ετήσια Έκθεση Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής της Περιφέρειας Φυτικής Ελλάδας (για την περίοδο από 01-01-2024 έως 31-12-2024)*. Πάτρα: Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας, ΠΔΕ.
- Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ (2020). *Εκθέσεις παρακολούθησης κοινωνικών δεικτών*. Πάτρα: ΠΔΕ.
- Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ (2023). *Ετήσια Έκθεση Παρακολούθησης Κοινωνικών Δεικτών στην ΠΔΕ*. Πάτρα: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας – ΕΥΔ ΠΕΠ (2022), *Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Δυτική Ελλάδα 2021–2027”*. Εγκεκριμένο κείμενο προγράμματος.
- Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022), *Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης & Καταπολέμησης Φτώχειας – ΠΕΣΚΕ ΠΔΕ (επικαιροποίηση)*. Πάτρα.
- Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ (2023). *Ρόλος και Αρμοδιότητες του Παρατηρητηρίου*. Πάτρα: ΠΔΕ.

- Ρηγόπουλος, Κ. (2022). *Έρευνα για την Ενεργειακή Κρίση και τις Επιπτώσεις της στα Νοικοκυριά της ΠΔΕ*. Πάτρα: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.
- Ρηγόπουλος, Κ. (2023). *Έρευνα για τη Δράση Εναρμόνισης Οικογενειακής και Επαγγελματικής Ζωής στην ΠΔΕ*. Πάτρα: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.
- Συμβούλιο της ΕΕ (2021), *Σύσταση (ΕΕ) 2021/1004 του Συμβουλίου της 14ης Ιουνίου 2021 για την Εγγύηση για το Παιδί*. Επίσημη Εφημερίδα της ΕΕ L 223.
- Υπουργείο Ανάπτυξης & Επενδύσεων (2016), *Παρουσίαση Πρακτικής: Εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής (ΕΣΠΑ 2007–2013)* – ιστοσελίδα esra.gr.
- Υπουργείο Εργασίας & Κοινωνικών Υποθέσεων (2021). *Εθνικός Μηχανισμός για τον Συντονισμό, την Παρακολούθηση και την Αξιολόγηση των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης*. Αθήνα: ΥΠΕΚΥ.
- Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής & Οικογένειας (2022). *Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας 2021–2027*. Αθήνα.

